T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

Abdullah Kasım SONKAYA

MANİSA MÜZESİ'NDEKİ PHILADELPHIA (ALAŞEHİR) HEYKELTIRAŞLIK ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Cevat BAŞARAN

ERZURUM/2008

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma Arkeoloji Anabilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Cevat BAŞARAN
Danışman/Jüri Üyesi

Prof.Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU
Jüri Üyesi

Doç.Dr. Ahmet Ali BAYHAN
Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 21 / 05 / 2008

Prof.Dr. Vahdettin BAŞCI
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET…….III
ABSTRACT……...IV
ÖNSÖZ……V
KISALTMALAR……..VI

BİRİNCİ BÖLÜM
1. GİRİŞ
1.1 Amaç, Kapsam ve Yöntem……1
1.2. Philadelphia Tarihi Coğrafyası……3
1.3. Araştırmalar……...9

İKİNCİ BÖLÜM
2. MANİSA MÜZESİ'NDEKİ PHİLADELPHİA HEYKELTIRAŞLIK ESERLERİ
2.1 Mezar Stelleri ve Adak Kabartmaları……...13
2.2 Tanrı/Tanrıça ve Mitolojik (Fantastik) Yaratık Heykelleri……24
2.3. Erkek ve Kadın Heykelleri…….42
2.4. Portreler……...44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
3. SONUÇ……48
4. KATALOG……..51
KAYNAKÇA…….....….73
HARİTA VE PLAN……83
LEVHALAR……86
ÖZGEÇMİŞ……...124

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MANİSA MÜZESİ'NDEKİ PHILADELPHIA HEYKELTIRAŞLIK ESERLERİ

Abdullah Kasım SONKAYA

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Cevat BAŞARAN

2008 – Sayfa XII+124

Jüri: Prof. Dr. Cevat BAŞARAN

Prof. Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU

Doç. Dr. Ahmet Ali BAYHAN

Antik Çağ'daki, Sardes'ten Susa'ya uzanan Kral Yolu üzerindeki konumuyla Philadelphia (Alaşehir/Manisa), Roma Dönemi'nin Ephesos, Sardes, Aphrodisias ve Tralleis gibi önemli sanat merkezlerine yakınlığıyla da dikkat çeker. Günümüze kadar yapılmış çeşitli epigrafik ve nümizmatik araştırmalarla kentin tarihteki, siyasi, sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgiler elde edilmiş; ancak kent sanatıda önemli bir yere sahip heykeltıraşlık eserleri, portreler dışında topluca incelenmemiştir.

Bu çalışmada Philadelphia Heykeltıraşlık Eserleri'nin Manisa Müzesi'nde bulunan bölümü değerlendirilmiştir. Çalışmada öncelikle kentin tarihi-coğrafyası antik kaynaklar ışığında ele alınmış ve yörede yapılan çeşitli araştırmalara değinilmiştir. Ardından asıl konuyu oluşturan Manisa Müzesi'ndeki Philadelphia Heykeltıraşlık Eserleri tipolojik, stilistik ve teknik özellikleri bağlamında incelenmiştir. Bu incelemeye göre söz konusu eserler M. Ö. 2. yüzyılın ortalarından M. S. 5. yüzyıl başlarına dek yaklaşık 750 yıllık bir süreci kapsar. Bu örneklerde heykeltıraşlığın genel kıstasları ve çevre kent ekollerinin dışında çeşitli yerel özelliklerin de yoğun olarak uygulandığı gözlenir.

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE SCULPTURAL WORKS OF PHILADELPHIA IN MANİSA MUSEUM

Abdullah Kasım SONKAYA

Supervisor: Prof. Dr. Cevat BAŞARAN

2008 – Page XII+124

Jury: Prof. Dr. Cevat BAŞARAN

Prof. Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU

Assoc. Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN

Philadelphia (Alaşehir/Manisa), which was located on the Royal Road from Sardes to Susa in the antique era, has a crucial importance for its nearness location to the art centres of Roman period like Ephesos, Sardes, Aphrodisias and Tralleis. Thus far, some important information has been attained as a result of the various epigraphical and numismatical researches about the political, social and economical status of the city; but there isn't any comprehensive research about the sculptural works that have a main role on the history of art in Philadelphia, except the portraits.

Therefore, the sculptural works originated from Philadelphia existing in Manisa Museum are treated in this thesis study. First of all, the historical-geography of the city has been discussed according to the antique writers and the various studies about the region have been mentioned. Afterwards, the sculptural works of Philadelphia in Manisa Museum, which is the main subject of the thesis, has been studied in their typhological, stylistical and technical contexts. Finally, these studies indicates that such sculpture works can be ranged from the middle of the 2nd century B.C. till the begining of A.D. 5th century, which includes approximately 550 years. In such examples, in addition to the general/classical features of the sculpture, the intense execution of some local attributes can also be seen.

ÖNSÖZ

Manisa Müzesi günümüzde Lydia Bölgesi'nden ele geçmiş farklı türlerde pek çok eseri bünyesinde bulundurması yönüyle büyük öneme sahiptir. Bu eserlerin önemli bir bölümünü müzenin değişik salonlarında sergilenen heykeltıraşlık eserleri oluşturur. Müze personelinin "Koridor" olarak adlandırdığı sergi salonunu gezdiğimizde ilk dikkatimizi çeken heykeltıraşlık eserleri; gerek tipleri, gerekse kaliteleri açısından farklı bir grup oluşturan Philadelphia örnekleridir..

Bu nedenle tercih ettiğim ve uzunca bir süredir odaklandığım bu konudaki yüksek lisans tezimi hazırlamamda beni destekleyen hocalarımı ve arkadaşlarımı burada anmadan geçemeyeceğim. En başta, sürekli pozitif yaklaşımıyla sorunları kolaylıkla aşmama yardımcı olan danışman hocam Prof. Dr. Cevat BAŞARAN'a; farklı konularda görüşlerine başvurduğum hocalarım Prof. Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Nurettin KOÇHAN, Yrd. Doç. Dr. Birol CAN, Yrd. Doç. Dr. Ali Y. TAVUKÇU ve mezar stelleri üzerindeki yazıtları çeviren Prof. Dr. Hasan MALAY'a teşekkür etmek istiyorum.

Ayrıca çalışmam boyunca desteğini gördüğüm Arkeolog Abdurrahman KARAŞ'a; müzedeki çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen Manisa Müzesi personelinden Arkeolog Emin TORUNLAR, Arkeolog Sadrettin ATUKEREN ve Sevim Güngör AKTI'ya; Uzman Murat AYDAŞ, Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Arş. Gör. Sezin SEZER, Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Arş. Gör. Davut KAPLAN, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Arş. Gör. Şengül D. FUL ve Arş. Gör. Hasan KASAPOĞLU'na; başta Selman BAYER ve Erhan MERAL olmak üzere T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü'nden mesai arkadaşlarım Fahri YILDIRIM, Reyhan ASLAN, Deniz ERİGÜÇ ve Ali M. CORUK'a; en önemlisi de benim için uzun ve masraflı olan bu süreçte zor şartlarda dahi maddi ve manevi desteğini esirgemeyen sevgili aileme içtenlikle teşekkür etmek istiyorum.

ERZURUM-2008 **Abdullah Kasım SONKAYA**

KISALTMALAR

Çalışmada Alman Arkeoloji Enstitüsü'nce kabul edilmiş olanlar dışında aşağıdaki kısaltmalar kullanılmıştır.

Akıncı (1949)	: R. Akıncı, Eski Philadelphia Yeni Alaşehir (1949)
Anabolu (1986)	: M. U. Anabolu, "Batı Anadolu'da Bulunmuş Olan Karyatitler", X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler I (1986) 293-301.
Anabolu (1987)	: M. U. Anabolu, "Manisa Müzesi'ndeki Üçlü", Remzi Oğuz Arık Armağanı, 1987, 47-50.
Arsan (1946)	: N. Arsan, "Anadolu'nun M. S. 1. ve 2. Yüzyıllarına Ait Giyimli ve Ayakta Duran Kadın Heykelleri" Belleten X, 39, 1946, 425-470.
Arslan (2005)	: M. Arslan, "Roma Dönemi Lydia Şehir Sikkeleri", AnadoluYıl, 2005, 117-220.
Asgari (1976)	: N. Asgari, "Anadolu'da Antik Mermer Ocakları", VIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler I, 1976, 451-456.
Atalay (1986)	: E. Atalay, "Doğu Grek Hellenistik Çağ Mezar Stellerinde Çocuk ve Hizmetçi Figürleri" X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler I, 1986, 285-292.
Atalay (1989)	: E. Atalay, "Weibliche Gewandstatuen des 2. Jahrunderts n. Chr. Aus Ephessischen Werstatten", AlmanachWien, Bd. 206 (1989)

Aurenhammer (1990) : M. Aurenhammer Die Sculpturen von Ephesos, Idealplastik I (1990)

Başaran (1998) : C. Başaran, Arkeolojiye Giriş (1998)

Başaran (2004) : C. Başaran, "Kuşadası Hekatesi (Trivia)", 60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan, 2004, 89-94.

Bieber (1957) : M. Bieber, "A Bronze Statuette in Cincinnati and Its Place in the History of the Asklepios Types", PAPS, 101/1, 1957, 70-92.

Bieber (1959) : M. Bieber, "Roman Men in Greek Chimation" PAPS, 103/2, 1959, 399-421.

Bieber (1962) : M. Bieber, "The Copies of the Herculaneum Women", PAPS, 106/2, 1962, 110-134.

Budde-Nicholls (1964) : L. Budde-R. Nicholls, A Catalogue of the Greek end Roman Sculpture in the Fitzwilliam Museum Cambridge (1964)

Bulat (1997) : M. Bulat, Antik Çağ Helen-Roma Sanatında Yontu ve Kopya Teknikleri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi (Erzurum-1997)

Croom (2000) : A. T. Croom, Clothing and Fashion (2000)

Dedeoğlu (1997) : H. Dedeoğlu, "Manisa Müzesi'ndeki Marsyas Heykeli", ADerg, 5, 1997, 145-147.

Erhat (1999) : Mitoloji Sözlüğü (1999)

Erim (1967) : K. T. Erim, “The School of Aphrodisias”, Archaeology, 20/1, 1967, 18-27.

Fıratlı (1965) : N. Fıratlı, “İstanbul’un Yunan ve Roma Mezar Stelleri” Belleten XXIX/114, 1965, 263-320.

Fullerton (1990) : M. D. Fullerton, The Archaistic Style in Roman Statuary (1990)

Hanfmann-Ramage (1978) : G. M. A. Hanfmann-N. Ramage, Sculpture From Sardis: The Finds Through 1975 (1978)

Hansen (1971) : E. V. Hansen, The Attalids of Pergamon (1971)

Havelock (1995) : C. M. Havelock, The Aphrodite of Knidos and Her Successors (1995)

Head (1911) : B. V. Head, Catalogue of the Greek Coins of Lydia, BMC (1911)

Herter (1974) : H. Herter, Die Statue Des Hangenden Marsyas (1974)

Işık (1988) : E. Işık, Lydia Mezar Stelleri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, (Erzurum-1988)

İnan (1975) : J. İnan, Side’nin Roma Devri Heykeltıraşlığı (1975)

İnan-Rosenbaum (1966) : J. İnan-E. Rosenbaum, Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor (1966)

İnan-Rosenbaum (1979) : J. İnan-E. Rosenbaum, Römische und frühbyzantinische

Porträtplastik aus der Türkei (1979)

Karakaya (1990) : E. Karakaya, “Philadelphia: One of The Seven Churches of Asia Minor”, İlgi 61, 1990, 28-31.

Karaosmanoğlu (2005) : Mehmet Karaosmanoğlu, Mitoloji ve Ege’nin Tanrıları (2005)

Keil-Premerstein (1914) : J. Keil-Anton V. Premerstein, Bericht über eine dritte Reise in Lydien und den angrenzenden Gebieten Ioniens (1914)

Kleiner (1992) : D. E. E. Kleiner, Roman Sculpture (1992)

Lawton (2006) : C. Lawton, “Marbelworkers in the Athenian Agora”, American School of Classical Studies at Athens, 2006, 25-38.

LIMC : Lexicon Iconographicum Mitologiae Classicae (1981)

Linfert (1976) : A. Linfert, Kunstzentren Hellenistischer Zeit (1976)

Magie (1950) : D. Magie, Roman Rule in Asia Minor: to the End of the Third Century After Christ I (1950)

Malay (1983) : H. Malay, “Batı Anadolu’nun Antik Çağ’daki Ekonomik Durumu”, ADerg 2, 1983, 50-61.

Malay (1985) : H. Malay, “Philadelphia Meter Phileis - Men Tiamou Kombinasyonu ve Tekousa Problemi” III. AST 1985, 133-136.

Malay (1986-a) : H. Malay, “Batı Anadolu’dan Yeni Yazıtlar”, IV. AST 1986, 133-137.

Malay (1986-b) : H. Malay, “Batı Anadolu’da Yerel Tanrılar ve Tapım Merkezleri”, X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler I, 1986, 389-395.

Malay (1994) : H. Malay, Grek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum (1994)

Mansel (1999) : A. M. Mansel, Ege ve Yunan Tarihi (1999)

Meriç (1986) : R. Meriç, “1985 Yılı Alaşehir Kazı Çalışmaları”, VIII. KST 2, 1986, 259-271.

Meriç (1987) : R. Meriç, “1986 Yılı Alaşehir Kazı Çalışmaları” IX. KST 2 1987, 253-245.

Meriç (1988) : R. Meriç “1987 Yılı Alaşehir Kazısı Raporu” X. KST 1, 1988, 157-169.

Meriç (1989) : R. Meriç, “1988 Yılı Alaşehir Kazısı”, XI. KST 1, 1989, 179-190.

Meriç (1991) : R. Meriç, “1990 Yılı Alaşehir Kazısı”, XIII. KST 1, 1991, 227-235.

Mitropoulou (1978) : E. Mitropoulou, Triple Hekate Mainly on Votive Reliefs, Coins, Gems and Amulets (1978)

Önder-Bilgin (1995) : M. Önder-A. Ö. Bilgin, “Philadelphia Yakınlarındaki Roma Devrine Ait Bir Nekropol Sondajı”, ADerg 3,

1995, 133-143.

Özgan (1986) : “İ. S. 1. Yüzyıl Tralleis Yontuculuğu”, X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler I, 1986, 247-284.

Özgan (1995) : R. Özgan, Die Griechischen und Römischen Sculpturen aus Tralleis, AMS, Bd. 15 (1995)

Paribeni (1959) : E. Paribeni, Catalogo Delle Sculture di Cirene, Monographie die Archeologia Libica V (1959)

Pinkward (1973) : D. Pinkwart, “Weibliche Gewandstatuen aus Magnesia” AntPI 12, 1973, 149-160.

Pfuhl-Möbius I (1977) : E. Pfuhl-H. Möbius, Die Ostgriechischen Grabreliefs I (1977)

Pfuhl-Möbius II (1979) : E. Pfuhl-H. Möbius, Die Ostgriechischen Grabreliefs II (1979)

Ramsay (1961) : W. M. Ramsay, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası (Çev. M. Pektaş-1961)

Richter (1954) : G. M. A. Richter, Catalogue of Greek Sculptures (1954)

Sevin (2001) : V. Sevin, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası (2001)

Smith (1992) : R. R. R. Smith, “Aphrodisias 1992,” XV. KST, 1993, 351-371.

Smith (2002) : R.R.R. Smith, Hellenistik Heykel (Çev. A. Y. Yıldırım-2002)

Smith (2006)	: R. R. R. Roman Portrait Statuary From Aphrodisias (2006)
Şahin (1998)	: I. Şahin, Lydia'da Küçük Yerleşimler, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, (İzmir-1998)
Şahin (2000)	: M. Şahin, Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları (2000)
Texier (2002)	: C. Texier, Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi (Çev. A. Suat-2002)
Umar (1993)	: B. Umar, Anadolu'daki Tarihsel Adlar (1993)
Umar (2001)	: B. Umar, Lydia (2001)
Wegner (1939)	: M. Wegner, Die Herrscherbildnisse in Antoninischer Zeit (1939)
Yaylalı (1979)	: A. Yaylalı, Hellenistik Devir İzmir Kökenli Figürlü Mezar Stelleri, Atatürk Üniversitesi Yayımlanmamış Doçentlik Tezi (Erzurum-1979)

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Amaç Kapsam ve Yöntem

Lydia bölgesinin Sardes'ten sonraki en önemli antik kentlerinden birisi şüphesiz Philadelphia'dır. 20. yüzyılın sonlarına doğru bu yörede başlatılan arkeolojik çalışmalar genellikle birbirinden bağımsız ya da kısa süreli projeler olarak kalmış bu nedenle de kentin geçmişi tüm yönleriyle ortaya konulamamıştır. Philadelphia'da bugüne kadar çeşitli epigrafik ve nümizmatik çalışmaların yanı sıra, 1980'li ve 90'lı yıllarda daha çok yerleşimin erken evrelerini kapsayan kazılar yapılmış; heykeltıraşlık eserlerini konu edinen kapsamlı bir çalışma ise henüz ortaya konulmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın temel amacı, bünyesinde söz konusu heykeltıraşlık eserlerinin çoğunluğunu bulunduran Manisa Müzesi örneklerini ele alarak, konuya dikkat çekmek ve ileride yapılacak daha başarılı çalışmalara ışık tutmaktır.

Bu doğrultuda, "Manisa Müzesi'ndeki Philadelphia (Alaşehir) Heykeltıraşlık Eserleri" adlı bu çalışma; Philadelphia'nın çeşitli bölgelerinden ele geçmiş heykeltıraşlık eserlerinin incelenmesi, kendi içinde ve diğer bölge eserleriyle karşılaştırılarak benzer ve farklı yönlerinin saptanması suretiyle, üslup ve biçimsel özelliklerinin belirlenmeye çalışılması ve tarihlenmesine yöneliktir. Çalışma bitiminde elde edilecek sonuçların daha anlamlı olması ve amaç-sonuç ilişkisinin tutarlılığı açısından, bilim disiplinine uygun olarak Manisa Müzesi'ndeki Philadelphia Heykeltıraşlık Eserlerinin,

1- Hangi dönemlerde yoğunlaştığı,

2- Siyasi, sosyal ve ekonomik olaylarla ilişkisi,

3- Tipolojik özellikleri,

4- Hangi kentlerle daha çok ilişki içinde olduğu ve bu ilişkilerin hangi dönemlerde yoğunlaştığı,

5- Belirli bir stil birliğine sahip olup olmadığı, sahipse özelliklerinin neler olduğu,

6- Teknik özellikleri ve

7- Kentte faaliyet göstermiş okul ya da işlik olup olmadığı, varsa bunların özelliklerinin neler olduğu gibi sorulara yanıtlar aranmıştır.

Alaşehir ilçe merkezi ve civarından getirilen çoğunluğu bağış, bazıları da satın alma ya da müsadere yoluyla müzeye kazandırılmış[1] Philadelphia Heykeltıraşlık Eserleri; Mezar Stelleri ve Adak Kabartmaları, Tanrı/Tanrıça ve Mitolojik (Fantastik) Yaratık Heykelleri, Erkek ve Kadın Heykelleri ve Portrelerden oluşan toplam 37 parçadır. Çalışmanın adından da anlaşılacağı üzere Philadelphia kökenli, bugün Manisa Müzesi dışında, yurt içi ya da yurt dışındaki çeşitli müzelerde bulunan heykeltıraşlık eserleri konuya dahil edilmemiştir. Bununla birlikte; I. bölüm C. maddesinde söz konusu eserlerden saptayabilmiş olduklarımıza yayınlarıyla birlikte yer verilmiş, kesin tarihliler başta olmak üzere bunların bazıları stilistik ve biçimsel özellikleri bağlamında karşılaştırma amacıyla da kullanılmıştır.

Manisa Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'ndeki fotoğraf çekimi[2] ve envanter çalışmasının ardından, başta İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Türk Tarih Kurumu (TTK) kütüphaneleri olmak üzere Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Bilkent Üniversitesi kütüphaneleri ve Milli Kütüphane gibi çeşitli noktalarda kaynak tarama çalışması yapılmıştır. Bu araştırmalarda elde edilen bilgiler önceden hazırlanan fişlere işlenmiş ve bu kayıtlar tezin temelini oluşturmuştur.

Malzeme öncelikle tiplerine ve tanrı/tanrıça, erkek/kadın gibi, simgelediği mitolojik ve gerçek kişiliklere göre gruplandırılmış; bu gruplardaki eserler kendi içlerinde kronolojik bir sıra ile ele alınmıştır. Bu kronolojik düzenlemede, heykeltıraşlık eserlerinin çevre kültürlerden ele geçen benzer örneklerle ve kendi içlerinde karşılaştırılmaları ile ortaya çıkan sonuçlar dayanak noktamızı oluşturmuştur.

Tanrı ve tanrıçalar arasında Asklepios, Dionysos, Aphrodite ve Hekate heykelleri bulunmaktadır. Bunlara adanmış kabartmalar, Dionysos'un yarenleri olarak tanınan Satyrlerin yanı sıra Eros ve Pan da bu gruba eklenmiştir. Bunlardan bazı heykel ve heykel başları ikili ya da üçlü olup, bu dikkat çekici özellikleri dolayısıyla ayrıca bir yoruma tabi tutulmuştur. Bir eserin tarihlendirilmesinde genelde farklı yörelerin aynı tipteki benzer eserlerinin kullanılmasına özen gösterilmiş, bazen de - örneğin; bir mezar

[1] Bu yollarla müzeye gelen eserlerin önemli bir bölümünün buluntu noktasının saptanamamış olması, yöreye ne şekilde dağıldıkları ve tarihlenmeleri konusunda sıkıntıya neden olmaktadır.

[2] Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün tarafımıza gönderdiği cevabi yazıda çalışma tarih ve çerçevesinin müze insiyatifine bırakılması nedeniyle yetkililer, araştırmamızın müzenin iş yoğunluğuna rastlaması dolayısıyla bazı eserlerin yerini belirlemeleri zaman alacağı düşüncesiyle bunların envanter kaydından alınan resmiyle yetinmemizi uygun görmüş; dolayısıyla söz konusu birkaç eser için mevcut olan görüntüler kullanılmıştır.

steli üzerindeki figürü tarihlerken dönemin portre sanatı özelliklerine bakılması gibi - farklı tiplerdeki eserlerden de yararlanılmıştır. Hiç şüphesiz, yontu sanatındaki bu genel özelliklerle birlikte, tarihsel süreçteki ekonomik ve sosyal dalgalanmalar da tarihlemede önemli değerlendirme kıstaslarımız arasında tutulmuştur. Böylelikle Philadelphia Heykeltıraşlık Eserleri'nin sahip olduğu bölgesel özelliklerin yanında yerel unsurların da ortaya çıkacağı düşünülmüştür. Çalışma boyunca ayrıca, aynı alanda çalışmış ya da çalışmakta olan araştırmacılarla görüş alış verişinde de bulunulmuştur.

Araştırma sürecinde uygulanan yöntemde ise, arkeoloji disiplinine uygun bir rehbere[3] göre hareket edilmiş ve yazımda, "Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına" bağlı kalınmıştır.

1.2. Philadelphia Tarihi Coğrafyası

Philadelphia antik kenti kalıntıları; bugün Manisa iline bağlı, İzmir-Afyon demiryolu üzerindeki Alaşehir ilçe merkezinde bulunmaktadır.[4] Antik çağdaki konumu; Tmolos (Bozdağ) Dağları'nın kuzeydoğu eteklerinde, Cogamos (Sarıkız/Kuzu) Çayı'nın batısında, Pergamon'dan (Bergama) güneydoğuya, Sardes (Sard Mustafa) üzerinden Hierapolis'e (Pamukkale) uzanan Kral Yolu üzerinde yer alır.[5] Kentin doğusunda Blaundos (Sülümenli) ve Celaenae (Apameia/Dinar); güneydoğusunda Tripolis (Yenice) ve Hierapolis; güneyinde Aphrodisias (Karacasu); güneybatısında Tralleis (Güzelhisar) ve -daha batıda- Ephesos (Selçuk); batısında Tmolos Dağları; kuzeybatısında Sardes, Hermos (Gediz) Nehri; kuzeyinde Maionia (Gökçeören) ve kuzeybatısında Katakekaumene (Kula) yer alır (Harita-1).[6] Lydia, Phrygia ve Karia

---

[3] C. Başaran, Arkeolojik Kayıt Teknikleri: Yüzey Araştırması, Kazı Raporu ve Tez Yazım Kılavuzu (1998).

[4] Bugünkü demiryolunun antik çağdaki yollar üzerine kurulu olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim Afyonkarahisar-İzmir arasındaki, Philadelphia'nın da üzerinde olduğu Kral Yolu Dokimeion ya da Synnada mermeri olarak bilinen Afyon mermerinin batıya ulaştırılmasında da kullanılmıştır: Asgari (1976) 454, dn. 8; Ramsay (1961) 59, 168.

[5] Kentin bu noktada kurulmuş olması ise Maiandros Vadisi'ne giden güney yöreyi kontrol altında tutmak amacına dayanır. Philadelphia'dan gerek kuzeye, gerekse güneye uzanan yollar antik çağlarda önemli seferlere sahne olmuştur: Bu yollar Kserkses ve Büyük İskender'in geçişini kolaylaştırmış ve III. Haçlı Seferi'nde de kullanılmıştır: Magie (1950) 42; Hansen (1971) 177-178; Sevin (2001) 187.

[6] Ramsay (1961) 100 (Lydia ve Karia Haritası); Lydia'daki Philadelphia dışında, Kilikia'da ve Suriye'nin güneybatısında belli dönemlerde "Philadelphia" olarak anılmış birer antik kent daha bulunmaktadır: Magie (1950) 550; C. C. Vermeule, Greek Sculpture and Roman Taste (1977) 95; A. H. M. Jones, The Cities of the Eastern Roman Provinces (1983) 195, 232, Harita 5; Y. Er, Klasik Arkeoloji Sözlüğü (2006) 499, Klasik Çağ Anadolu Haritası.

bölgeleri bir çizgiyle ayrılacak olursa, Philadelphia'nın her üçünün kesişme noktasına yakın olduğu görülecektir.

Kent; Bergama Kralı II. Attalos Philadelphos tarafından M. Ö. 2. yüzyılın ortalarında,[7] M. Ö. 3. ve 2. bin yıllarından beri var olan bir yerleşim üzerine, kralın "Philadelphos" ünvanına ithafen kurulmuştur. II. Attalos'a bu unvan, kendinden önce krallık yapan kardeşi II. Eumenes'e bağlı kalıp hiç sorun çıkarmadığı için halk tarafından verilmiştir. Dolayısıyla "Philadelphia" adı, "Kardeş sever" sözcüğünü karşılayan, Grekçe'deki "Philadelphos"tan türetilen, "Kardeş severin ülkesi/yurdu" anlamına gelmektedir.[8]

Herodot; Kserkses komutasındaki Pers ordusunun Yunanistan seferi sırasında (M. Ö. 481), Sardes'e gelirken izlediği yolda, Maiandros'un (Büyük Menderes) aşıldığı yer olan bugünkü Sarayköy'ün kuzeyi ile Sardes arasındaki doğal yolun (Sarıgöl-Alaşehir Vadisi) üzerinde, hünerli ustaların has buğday ve ılgın ağacı çiçeklerinden bal çıkardıkları "Kallatebos" kentinden söz eder.[9] Yeri bugüne kadar tam saptanamamış bu yerleşimin daha sonraları Philadelphia adını alan kent olduğu konusunda görüşler vardır.[10] İlerleyen dönemlerde ise bu yöre için -aşağıda sırası geldikçe değineceğimiz üzere- "Neokaisereia", "Flavia Philadelphia", "Aulax", "Alâşar", "Alâşehir", "Alaşehir" gibi isimler kullanılmıştır.

Genel olarak Lydia Bölgesi, önceleri Lydia Devleti egemenliğindeyken, M. Ö. 546'da bu devleti yıkan Persler'in eline geçer.[11] Pers İmparator'u Kserkses'in (M. Ö. 485-465) M. Ö. 481 yılındaki Küçük Asya gezisinde konakladığı yer olan Kallatebos (Philadelphia), bu dönemde Pers İmparatorluğu'nun kontrolündeki Sardes satraplığına

---

[7] Texier, Philadelphia'nın kuruluşu için M. Ö. 130 tarihini verse de bu tarih, II. Attalos'un krallık yaptığı dönemin dışında kalır: Texier (2002) 130; Bergama Kralları kronolojik listesinde II. Attalos'un krallık yaptığı dönem için bkz: Başaran (1998) 298; Dolayısıyla bazı araştırmacıların da belirttiği gibi kentin M. Ö. 160'ta kurulmuş olması daha akla yatkın gözükmektedir: Akıncı (1949) 6.

[8] Umar (1993) 660-661; Philadelphia sözcüğü ayrıca Nikaia (İznik), Sardes (Sart Mustafa), Eumeneia (Şıhlı/Çivril) ve Perinthos (Marmara Ereğlisi) gibi kentlerde düzenlenen bazı törenlere verilen ad olarak da değerlendirilmektedir: T. Tekçam, Arkeoloji Sözlüğü (2007) 174, "Philadelphia" maddesi.

[9] Herodotos, VII, 31.

[10] Jones, Celaenae'nin adının Antiochos I (280-261) tarafından "Apameia" olarak değiştirilmesi gibi Kallatebos'un da Philadelphia'ya dönüştürülmüş olması gerektiğini düşünür: A. H. M. Jones, The Cities of the Eastern Roman Provinces (1983) 54; ayrıca bkz: Texier (2002) 85 vd; Umar (2001) 171-172; Ramsay ise, Kallatebos için önce bu görüşü benimserken daha sonra Hamilton ve Kiepert'in belirlemesine dayanıp kentin İnegöl civarında olduğunu kabul eder: W. M. Ramsay, The Cities and Bishophrics of Phrygia I (1895) 199; Ramsay'ın bir diğer eserindeki haritada ise Kallatebos, Philadelphia'dan ayrı olarak daha güneybatıya, Hierapolis ile Laodiceia arasına yerleştirilmiştir: Ramsay (1961); Kallatebos ve Philadelphia konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz: Şahin (1998) 58, 88.

[11] Mansel (1999) 253 vd.

bağlıdır.[12] İki yüz yılı aşan bir süreçten sonra bölge, M. Ö. 334'te Büyük İskender ve komutanlarının[13], Magnesia (Manisa) Savaşı'nın ardından da M. Ö. 190'da Bergama Kralı I. Attalos'un egemenliğine girer.

II. Attalos tarafından kuruluşundan kısa bir süre sonra Philadelphia, kendi parasını basar duruma gelmiştir.[14] Bilinen en eski sikkesi[15] M. Ö. 2. yüzyıldan ve ön yüzde Makedonya kalkanı, arka yüzde yıldırım ve monogramla betimlenmiştir. Bu dönem sikkelerinde ayrıca, Artemis, Dionysos, Apollon ve panter betimlerine rastlanır.[16] Zamanla pek çok çevre köyü içine alan kent, M. Ö. 133'te III. Attalos'un vasiyeti sonucunda, Bergama ile birlikte Roma'ya bağlanır.[17] Philadelphia Roma Dönemi'nde Sardes konventusuna (yönetim) bağlı olarak[18], Antik Çağ'daki en parlak devrini yaşar. Mimarlık ve sanat eserlerinin de en önemlileri bu dönemde ortaya konulur.

Antik kaynaklarda tarihi konusunda yeterince bilgi bulunmamasına karşın Philadelphia'nın; kuruluşundan M. S. 1. yüzyıla kadar önemli sıkıntılarla karşılaşmadığı, huzur ve güven ortamı içinde yaşadığı sanılmaktadır.[19] Nitekim kentteki bu huzur ortamı dolayısıyla bu dönemde herhangi bir savunma duvarına ihtiyaç duyulmamıştır.

Roma Dönemi'nde tekstil endüstrisinde de gelişen Lydia'da, Philadelphialı tüccarlar bir lonca kurarak kenti önemli bir ticaret merkezi haline getirmişlerdir.[20] Giysi üretiminde ustalaşmış yün ve hazır giyim işçilerine sahip[21] kent, Bergama Kütüphanesi'nin ihtiyaç duyduğu parşömenin hammaddesi derilerin üretimine de Thyateira (Akhisar) ve Attaleia (Selçikli) ile birlikte katkıda bulunmuştur.[22]

Tiberius Dönemi'nde M. S. 17'de tüm Lydia'yı etkileyen şiddetli bir depremde büyük zarar gören kent, imparatorun emriyle para yardımı almış ve beş yıl vergiden muaf tutulmuştur.[23] Bu ayrıcalığın da katkısıyla Philadelphia eskisinden daha zengin bir duruma gelmiş ve halk İmparator'a duyduğu memnuniyeti, kentin adını, "İmparator'un

[12] Şahin (1998) 24.
[13] Mansel (1999) 437 vd.
[14] Magie (1950) 124 vd.
[15] Head (1911) Pl. XXI-1.
[16] BMC (1911) XXI-2, 6.
[17] Şahin (1998) 21-39.
[18] Şahin (1998) 32 vd, 58.
[19] Karakaya (1990) 29.
[20] Malay (1983) 59.
[21] Sevin (2001) 191.
[22] Magie (1950) 47-49.
[23] Magie (1950) 499.

yeni kenti" anlamında "Neokaisereia" biçimine dönüştürerek göstermiştir.[24] Claudius döneminde de bu adı taşıyan[25] kentin, M. S. 1. yüzyıl içindeki kalan dönemde "Flavia Philadelphia" olarak anıldığı bilinmektedir[26]. Bu dönemde Flavius sülalesinin beğenisini kazanan Philadelphia'nın sikkelerinde, arka yüz betimlerinin Makedonya kalkanı ile resmedilmesinden hareketle bazı araştırmacılar[27], yerleşimin Makedonyalı askerlerin kurduğu kolonilerden olduğunu savunmuştur.[28]

Hıristiyanlık dini, Hz. İsa'nın doğumundan yalnızca 40 yıl geçtikten sonra Philadelphia'da kabul görmeye başlamıştır.[29] Traian'ın, imparatorluk sınırları içinde "kendisini Hıristiyan olarak tanımlayan herkesi" ölüm cezasına çarptırıyor olmasına[30] karşın; Batı Anadolu'da Hıristiyanlığı ilk kabul eden kentlerden biri olan Philadelphia'nın, merkezdeki putperest yönetim ile büyük sorunlar yaşamadığı, bu dönemde sürekli olarak gelişmesinden anlaşılmaktadır. 19. yüzyılda bölgeyi dolaşan Texier de bu durumu destekler nitelikte ifadeler kullanır. Kentin yıkıcı depremlerinden Strabon'a da atıf yaparak söz ettikten sonra Texier bizlere şu bilgileri aktarır: "Alaşehir (Philadelphia) Asya'nın Hıristiyanlığı isteyerek kabul eden önemli şehirlerinden birisidir. Hıristiyanlığın uygulanması açısından bu yöre Hıristiyanları, dini görevlerini oldukça özgürce yerine getirebildiler. Alaşehir, Asya'nın yedi kilisesi arasına girmeye layık görüldü ve bizzat St. Jean, tanrının sözünü anlatmak için buraya geldi. Philadelphia hıristiyanlarının ahlakı, diğer hıristiyan merkezlerine örnek gösterilmiştir..."[31]

Strabon da kentin sık sık maruz kaldığı depremlerden şöyle söz eder: "Evlerin duvarları devamlı olarak çatlar ve kentin çeşitli yerleri çeşitli zamanlarda bu şekilde etkilenir. Bu nedenle kentte az insan yaşar ve çoğu, yaşamını verimli topraklara sahip olduğundan kent dışında çiftçi olarak sürdürür. Sayıları az da olsa evleri bu kadar güvensiz olan bir yere bağlananlara insan şaşabilir ve bu kenti kuranlara daha da fazla hayret edebilir…"[32]

---

[24] Karakaya (1990) 29; Sevin (2001) 187.
[25] Arslan (2005) 154.
[26] Şahin (1998) 58.
[27] bkz: Şahin (1998) 58 dn. 340.
[28] Makedonya kalkanının Philadelphia'nın Hellenistik Dönem sikkelerinde de görüldüğü bilinmektedir: BMC, Pl. XXI-1.
[29] Akıncı (1949) 11.
[30] B. Şenay, İlk Rafızi Hıristiyan Kilisesi Markünilik (2003) 104, dn. 12.
[31] Texier (2002) 84.
[32] Strabon 86, 174.

Konumu her ne kadar deprem bölgesinde olsa da Philadelphia, aynı zamanda Lydia ile Frigya'yı birleştiren yol üzerindedir. Bu özelliği ve verimli topraklara sahip olması Philadelphia'nın Lydia bölgesinin genelinde olduğu[33] gibi, 1. ve 2. yüzyıllarda bir huzur ortamı içinde olduğunu göstermektedir. Bu dönemde zamanla gelişen kent, tapınakları ve festivalleri ile ün kazanmış ve "Küçük Atina" olarak adlandırılmaya başlamıştır.[34] Bu duruma koşut olarak Antoninler Devri'nde kentin mimari dokusuna yeni eklemeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde bezemeleriyle dikkat çeken, basilika ve dükkânlardan oluşan bir yapı inşa edilmiş[35] olması kentin sürekli yükselen gelişim çizgisine işaret etmektedir. Philadelphia'nın bu gelişmişlik düzeyi basılan sikkelerle de açıkça kendini göstermektedir. Caligula zamanından (41-54) başlayan imparatorluk dönemi sikkelerinde Zeus Lydos, Aphrodite, Kybele, Asklepios, Asklepios oyunları, atletizm oyunları ve Helios gibi tiplerin yanı sıra, özellikle Marcus Aurelius (161-180), Julia Domna (170-217), Caracalla (198/212-217), Severus Alexander (222-235) gibi imparator ve eşlerine ait betimlere rastlanmaktadır.[36] Ayrıca yöreden elde edilen ve yaklaşık tümü M. S. 2. yüzyıl ve sonrasına verilen yazıt sayısının çokluğu kentin bu dönemdeki nüfusuyla ilişkilendirilebilir.[37]

M. S. 3. yüzyıla gelindiğinde bir Caracalla Tapınağı yapıldığı belirtilen[38] kentte, nüfusun da artmasıyla zengin vatandaşlar çoğalmış, gladyatör dövüşleri ve diğer bazı kamu kurumları bu kişiler tarafından desteklenmiştir. Örneğin: bir zengin, akropoldeki tiyatronun tentesi için 10.000, tohum satın almak için ise 550.000 denarius ödemiş, yaşlılar meclisi ve kent konsülüne hediyeler sunmuştur.[39] Bununla birlikte 1. ve 2. yüzyıllarda bölgede egemen olan huzur ve güven ortamının 3. yüzyılın ikinci çeyreğiyle ortadan kalktığı anlaşılmaktadır: Severus Alexander'in (222-235) 235'te öldürülmesi ile başlayan Dominatus'a geçiş evresinde Lydia, Romalı askerlerin talanına uğramıştır.[40]

---

[33] Şahin (1998) 35 vd.
[34] Hansen (1971) 177, dn. 70.
[35] Magie (1950) 657; Şehir kanalizasyon kazıları sırasında ele geçen ve Meriç'in M. S. II. yüzyıldan antik bir kapı ya da stoaya ait olabileceğini belirttiği bezemeli mimari kalıntılarla bu yapı kastediliyor olabilir: Meriç (1987) 244, Plan 3.
[36] Sylloge Nummorum Graecorum Deutchland, Sammlung V. Lydien 8. Heft. Nr. 2868-3328, Verlag Gebr. Mann. Berlin, 1963, Taf. 98; Önder-Bilgin (1995) 138-139, Res. 24, 25; Arslan (2005) 154 vd.
[37] Malay (1986) 389 vd.
[38] S. R. F. Price, Rituel and Power: The Roman İmperial Cult in Asia Minor (1984) 259; Philadelphia'da Hellenistik Dönem kültü için bkz: S.C. Barton-G. H. R. Horseley, "A Hellenistik Kült Group and The New Testament Churches", Jahrbuch für Antike und Christentum, Jahrgang 24, 1981, 7 vd.
[39] Magie (1950) 693.
[40] Işık (1998) 36.

Dolayısıyla Valerianus (253-260) ve Gallienus'un (254-268) Philadelphia'ya gönderdiği mektupta[41] ifade edilen yakınlık da bu döneme ait istisnai bir duruma işaret ediyor olsa gerektir.

M. S. 395 yılına kadar Roma'nın Asya eyaletine bağlı bir idareci tarafından yönetilen Philadelphia, bu tarihten sonra, Roma'nın ikiye ayrılmasıyla[42] Doğu Roma'ya bağlanmıştır. 5. yüzyılda önemli bir kasaba ve dini merkez niteliğindeki yerleşme, 6. yüzyılda kötülüğüyle ün salmış Lydia Piskoposu Ioannes Maxilliplumakios'un zulmüne uğramış; Ioannes, halkın sahip olduğu para ve gayrimenkullere el koymuştur. Buna bir de 542-543'teki veba salgını eklenince, Philadelphia'da Türk Dönemi'ne kadar sürecek bir anarşi ortamı baş göstermiş ve bu durum çeşitli isyanlara neden olmuştur.[43] Kentin etrafındaki surların da bu yüzyıllarda Doğu Roma İmparatorları tarafından inşa ettirildiği düşünülmektedir[44]. Yüksekliği 8 m. genişliği 2,5 m. ve uzunluğu 8 km. olan bu surların doğu taraftaki önemli bir bölümü halen ayaktadır.

Philadelphia'nın Türklerin eline geçmesi Selçuklular Dönemi'nde gerçekleşmiştir. 1081 yılında Selçuklu Sultanı Kutalmışoğlu Süleyman Şah Philadelphia'yı Selçuklu topraklarına katmış, kent 1085'te tekrar Bizanslıların eline geçmiş, 1093'te I. Kılıçarslan tarafından geri alınmıştır. Haçlı Seferleri sırasında Bizans'ın yeniden ele geçirdiği Philadelphia'nın bu dönemdeki savaş ve kargaşa ortamından dolayı sürekli el değiştirmesine 1390 yılında Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezıd son vermiş, o günden sonra kent "Alaşehir" adıyla anılan bir Türk yurdu haline gelmiştir.[45]

Texier, Türklerin kente "beyaz şehir" anlamında "Ala-Şehir" adını verdiklerini Rumlarınsa "Allah'ın şehri" anlamında algıladıkları bu adın kente Hıristiyanlığın yerleşimi anısına verildiğini düşündüklerini belirtir[46]. Ayrıca, Alaşehir'in yayıldığı bölgede olduğu düşünülen ve Bizans'ın hizmetinde bulunan paralı askerler birliği Katalanlar Tugayı'nın, Philadelphia'yı kuşatan Germiyan savaşçılarını yendiği[47] yer olan "Aulax"ın, kentin Türkçe adına kökenlik etmiş olabileceği de düşünülür. Bu görüşe

[41] P. Ö. Aytaçlar, Yazıtlar ve Antik Kaynaklar Işığında Batı Anadolu'da Entelektüeller (2006) 183-185, Yazıt No: 203.
[42] B. İplikçioğlu, Hellen ve Roma Tarihinin Ana Hatları (2007) 95.
[43] Karakaya (1990) 30.
[44] Surların yapım tarihi konusunda kesin bilgi verebilecek herhangi bir yazıta rastlanmamıştır: Akıncı (1949) 9, Res. 1.
[45] Akıncı (1949) 35 vd.
[46] Texier (2002) 84.
[47] Bu savaş konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: P. Wittek, Menteşe Beyliği (Çev. O. Ş. Gökyay-1986) 42 vd.; İ. H. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri (2003) 42 vd

göre "Alaşehir" sözcüğünün, başlangıçta "Aula-şehir" biçiminde kullanılmış olabileceği savunulmaktadır.[48]

Osmanlı Dönemi'nde imar faaliyetleri artırılan Alaşehir, verimli topraklarının yanı sıra mesire yerleri ve kaplıcaları ile ön plana çıkmıştır.[49] Alaşehir'deki bu döneme ait önemli yapılar arasında; Yıldırım Bayezıd Cami (1390), Şeyh Sinan Cami (1445-1465), Şeyh Sinan Türbesi (1465), Kütük Minare Cami (1390 sonrası), Yağhane Cami (?), (Kadı Şeyh Cami ve Türbesi (1390 sonrası) sayılabilir.[50]

Günümüzde ise bir tarım merkezi olan Alaşehir (Philadelphia), tarihsel bir bakışla değerlendirildiğinde, daha çok İncil'de sözü edilen kilisesi (eklesia/halk) ve milli mücadele sırasında ev sahipliği yaptığı kongreleriyle tanınmaktadır.

1.3. Araştırmalar

Philadelphia antik kenti kalıntıları, gezgin ve araştırmacıların daima uğrak yeri olmuştur. Evliya Çelebi'nin ardından, 19. yüzyılda yukarıda değindiğimiz Texier'in dışında, Curtius, Philadelphia'nın genel tarihi-coğrafyasını ele alan bir yayın[51] yapmıştır. Yine 19. yüzyılın sonlarında bölgeyi gezen Keil ve Premerstein yaptıkları araştırmalarda Philadelphia'dan bazı yazıtlar saptamışlar ve bunları 1914 yılında yayımlamışlardır. Söz konusu yayında araştırmacılar çalışma kapsamımızdaki Kat. No: 9 ve 10'a[52] da yer vermişlerdir.

Daha sonra, Akıncı tarafından hazırlanan ve Alaşehir'in Antik Çağ'dan günümüze kadarki tarihini veren eser[53], Philadelphia heykeltıraşlık eserlerinin sekizinin (Kat. No: 1, 12, 13, 16, 17, 23, 27, 31) buluntu yerleri ve buluntu şekillerinin öğrenilmesi açısından çok önemlidir. Bununla birlikte yayının formatı gereği söz konusu eserlere tek tek değinilmemiş, yontu özelliklerinden söz edilmeksizin bazıları toplu olmak üzere yalnızca resimlerine yer verilmiştir. Akıncı'dan öğrendiğimize göre; çalışmamızın konusunu oluşturan Philadelphia kökenli eserlerin Manisa Müzesi'ne gelişi yüzyılın

[48] Bu düşünceyi ortaya atan Umar, Aulax'ın Alaşehir'e dönüşmesini Milada/Miletopolis dönüşümü gibi örneklere dayandırmaktadır: Umar (1993) 138-139.
[49] Evliya Çelebi, Evliya Çelebi Seyahatnamesi (1971) 64-65.
[50] Alaşehir'in Türk Tarihi için ayrıca bkz: I. B. Steinherr, "Notes Pour L'Histoire D'Alaşehir (Philadelphia) Au XIV Siècle", Byzantina Sorbonensia 4, 1984, 17 vd.
[51] E. Curtius, "Philadelpheia", Nachtrag zu den Beitragen zur Geschichte und Topographie, Kleinasiens (1873) 93-95, Tafel VIII.
[52] J. Keil-Anton V. Premerstein, Bericht über eine dritte Reise in Lydien und den angrenzenden Gebieten İoniens (1914) 23, No: 23, 25.
[53] Akıncı (1949) 94 vd, toplam 9 eser, Res. No: yok.

başlarına uzanmakla birlikte; burada bir grup oluşturmaları süreci bundan 59 yıl öncesinde başlar. 18 Şubat 1949'da Alaşehir ilçe merkezindeki çarşının doğu kısmında belediye tarafından yapılan bir hafriyat çalışması sırasında, Kurşunlu Han'ın kuzey tarafına düşen kısımda, bir yazıt[54] ve baş kol ve ayakları kopuk bir kadın torzosu[55] (Kat. No: 12) ortaya çıkar, alana gelen Manisa Müzesi yetkililerinin devam ettirdiği kazılarda bazı uzuvları kopmuş üç adet giyimli erkek heykeline[56] daha ulaşılır. İki metrekarelik bir alanda birbiri üzerine atılmış durumda ele geçen bu ve diğer eserler[57] dolayısıyla mekanın bir kutsal alana ait olabileceği düşünülür.[58] Heykellerin ortaya çıkarılması ve müzeye taşınması sonrasında Philadelphia'nın arkeolojik önemi iyice artar. Bu dönemden sonra, doğrudan konu edilmese de çeşitli çalışmalarda Philadelphia eserlerine de yer verilir:

İnan ve Rosenbaum'un Anadolu'nun Roma ve Erken Bizans Dönemi portrelerini içeren yayınlarına, Philadelphia'dan ele geçmiş 6 adet portre[59] (Kat. No:32-37) de dahil edilmiştir.

Keil ve Premerstein'in bölgede 19. yüzyılda başlattıkları epigrafik çalışmaların yanı sıra, günümüzde Malay bu türdeki çalışmaların öncüleri arasındadır. Manisa Müzesi'ndeki yazıtları konu edinen eserinde Malay, kabartmalı altı Philadelphia mezar stelini[60] (Kat. No: 1, 2, 4, 8, 9, 10) yazıtları yönünden incelemiştir.

Pfuhl ve Möbius'un sıkça başvurulan mezar stelleri corpusunda, Philadelphia kökenli yedi mezar steli yayımlanmış[61] olmasına karşın bunların yalnızca birisi (Kat. No: 8) Manisa Müzesi'nde yer alır.[62]

---

[54] Akıncı (1949) 94.
[55] Akıncı (1949) 95,; Umar'ın yayınında da görülen bu heykel Knidos Aphroditesi olmalı: Umar (2001) 215, Res 176.
[56] Akıncı (1949) 96.
[57] Akıncı (1949) 95 vd.
[58] Akıncı (1949) 93 vd; Kutsal alanlara yakın ve bu tür toplu buluntuları içeren çukurlar, tapınaklara yeni adakların konulması için eskilerin topluca gömüldüğü "bothros" (çöplük) çukurları olarak adlandırılır: Başaran (1998) 146- 147; Bu bilgilere dayanarak söz konusu heykellerin bulunduğu alanın bir bothros olabileceğini düşünmekteyiz.
[59] İnan-Rosenbaum (1966) 164-165, 214, Pl. CXV, CXX, CXIX/3-4; İnan-Rosenbaum (1979) 195, 200, Taf. 125/1-2
[60] Malay (1994) 83, 84, 103, 104, 117, İns. 224, 230, 327, 328, 333, 395, Taf. 30, 31,44, 45, 53, Fig. 76, 79, 114, 115, 117, 141.
[61] Pfuhl-Möbius (1977-1979) 126, 142, 270, 299, 396-397, 502, Nr: 354, 423, 1093, 1230, 1618, 2087, 2189, Taf. 300, Abb. 34, 93-a.
[62] Işık, Pfuhl-Möbius'ta geçen Lydia mezar stellerinin yeterli olmadığını ve bu konuda kataloglamanın da yetersiz olduğunu ileri sürer: Işık (1988) 8.

Işık ise, 1988 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığı doktora tezinde, biri Leiden Rijkmuseum'da diğeri de Manisa Müzesi'nde (Kat. No: 4) bulunan iki stele[63] yer vermiştir.

Philadelphia konusundaki en somut bilgilerimiz, 1980 ve 1990'lı yıllarda burada sistemli kazılar yapan R. Meriç'in yayınlarına dayanmaktadır. Kazılarda çok fazla heykeltıraşlık eserine rastlayamasa da Meriç, Philadelphia'nın arkeolojisi açısından önemli bulgulara ulaşmıştır. Dolayısıyla bu bulgulardan kısaca söz etmek istiyoruz:

Söz konusu kazılar; Philadelphia'nın akropolü durumunda olan Toptepe'deki Tiyatro, Tiyatro Tapınağı, surlar ve Doğu Kapısı, Toptepe'nin yaklaşık 800 m. doğusunda bulunan Gavurtepe Höyüğü ve St. Jean Kilisesi'nden oluşan alanlarda (Plan: 1)[64] yürütülmüştür. Buralarda yapılan kazılardan, Alaşehir yöresi tarihinin Erken Bronz Çağı'na kadar uzandığını öğreniyoruz.

Altı yapı katı saptanabilen Gavurtepe Höyüğü M. Ö. 2. bine ait anıtsal kalıntılara sahip olması açısından önemlidir. Höyük zirvesinde kyklopik taşlardan inşa edilmiş, 2. binin ortalarına tarihli anıtsal bir megaron bulunur.[65] Höyükte M. Ö. 2. bine ait seramik malzeme ile Troia III-V (2390-1870) evreleri seramiklerine benzer seramik örneklere, bronz iğnelere ve Kykladik tipte mermer idollere rastlanmış,[66] batı tarafında M. Ö. 2. bindeki ana giriş kapısına ait olabilecek orthostat blokları ele geçmiştir.[67] Höyüğün dikkat çeken en önemli özelliği ise; burada Myken seramiği bulunmuş olmasıdır. Özellikle bir çömlek parçası Myken III a II evresi (14. yüzyıl) seramiği ile benzeştirilmiş ve bu bulguya dayanılarak olası bir Geç Bronz Çağı Troia-Philadelphia ilişkisi ortaya atılmıştır.[68]

Philadelphia'nın Akropolü durumunda olan Toptepe'deki önemli yapılar arasında bir tapınak kalıntısı ve kuzey eteklerdeki tiyatro ve bunları çevreleyen surlar dikkati çeker. Erken Roma Dönemi olabileceği düşünülen tiyatroda yapılan kazılarda sahne binası kısmen ortaya çıkartılmış, orkestranın etrafını çevreleyen 2 m. yüksekliğinde bir podyum olduğu ve oturma sıralarının bu podyumun üst seviyesinden başladığı tespit

[63] Işık (1988) 65, 87, Lev. 4-b, 11-a.
[64] Meriç (1986) Plan 1.
[65] Meriç (1991) 228, Res. 6-7.
[66] Meriç (1988) 157-158, Res. 4-9.
[67] Meriç, bunların Batı Anadolu'da ele geçmiş ilk orthostat örnekleri olabileceğini vurgulamaktadır: Meriç (1989) 180-181, Res. 12.
[68] Y. Boysal, "New Excavations in Caria" Anatolia XI (1967) 46 vd; G. M. A. Hanfmann, Sardis from Prehistoric to Roman Times: Results of the Archaeological Exploration of Sardis 1958-1975 (1983) 25.

edilmiştir. Tiyatronun doğu kısmı Bizans Dönemi'nde mezarlık, Osmanlı Dönemi'nde yerleşim alanı olarak kullanılmıştır.[69] Tiyatroya çok yakın olması nedeniyle "Tiyatro Tapınağı" olarak da adlandırılmış tapınak yapısında ele geçen buluntular arasındaki kireç taşı mimari bloklar, yivli bir sütun tamburu, geison blokları, kiremit parçaları ve kalypterler, burada Roma Dönemi'ne ait anıtsal bir tapınağın inşa edildiğini ortaya koymuştur.[70]

Philadelphia'yı kuşatan surların Bizans Dönemi'nde yapıldıkları bilinmekle birlikte, kesin tarihleri konusunda herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır. Surların bazı bölümleri, özellikle de doğu kısmının önemli bir bölümü bugün ayaktadır.[71] Burada yer alan kentin Doğu Kapısı'nda yapılan kazılardan anlaşıldığı kadarıyla, belli dönemlerdeki tehlike anlarında kapı, duvar örülerek iptal edilmiş ve bu şekilde güvenlik sağlanmaya çalışılmıştır.[72]

Philadelphia'nın en önemli ve bilinen yapısı ise St. Jean Kilisesi'dir.[73] Yapı, inşa tarihi daha erken evreye gitmekle beraber 6. yüzyılda kiliseye çevrilmiştir. İncil'de adı geçen yedi kiliseden biri[74] olan Philadelphia St. Jean Kilisesi'ne ait 6 anıtsal ayaktan üç tanesi 15 m. ye ulaşan yükseklikleriyle sağlam durumdadır. Üzeri kubbe örtülü, zemini mermer ve mozaik kaplı kilisede, yörede sık sık cereyan eden depremlere karşı çok büyük devşirme taş bloklardan yapılmış payandalar kullanılmıştır.[75] Doğu taraftaki sütunun batı cephesindeki panoda ise, Hz. Meryem'in önünde ayin yapan bir grup resmedilmiştir.[76]

Meriç'in bu çalışmalarının dışında son olarak Philadelphia araştırmalarına, Önder ve Bilgin'in 1995'te gerçekleştirdiği ve yöredeki ölü gömme geleneklerine ilişkin bilgi veren nekropol kazısı[77] eklenebilir.

---

[69] Meriç (1986) 259 vd. Res. 1-4.
[70] Meriç (1986) 260 vd; bu tapınak için ayrıca bkz: H. Birol, The Roman Temple on the Acropolis of Alaşehir (Philadelphia), Graduate School of Natural and Applied Sciences of 9 Eylül University, Unprinted M. Sc. Thesis (1996) 5 vd, Fig. 1-2.
[71] Akıncı (1949) 9, Res 1; Umar (2001) 181, Res. 147.
[72] Meriç (1988) 159, Res. 10-11, Plan 3.
[73] Akıncı (1949) 101, Res. 1-2; Umar (2001) 177 vd, Res. 144-146.
[74] İncil'e ek metin "Apokalipsis"te Batı Anadolu'da ilk kurulan 7 Hıristiyan toplumundan ve 7 kiliseden söz edilirken Philadelphia Eklessiası da anılır. Bu nedenle Hıristiyan dünyasının birkaç yerinde, yeni kurulan kentlere Philadelphia adı verilmiştir. ABD'nin Pensilvanya eyaletine bağlı Philadelphia kenti bunun bir örneğidir ve ülkenin "Bağımsızlık Bildirisi" de burada kabul edilmiştir: Umar (2001) 177.
[75] Meriç (1991) 229, Res. 8-11; (1992) 356 vd, Çiz.2, Res. 6
[76] Akıncı (1949) 101, Res. 1-2.
[77] Önder-Bilgin (1995) 133-143, Çiz. 1-8, Res. 1-27.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MANİSA MÜZESİ'NDEKİ PHİLADELPHİA HEYKELTIRAŞLIK ESERLERİ

2.1. Mezar Stelleri ve Adak Kabartmaları

Tümü tek katlı ve tek resim alanlı olan Manisa Müzesi Philadelphia mezar stelleri malzeme kalitesi ve işçilik tekniği açsından farklı özellikler gösterir. Tip olarak bu mezar stelleri; alınlıklı, alınlıklı ve çıkmalı, baştabanlı, kemerli ve kaba çerçevelilerden oluşmaktadır. Pudicitia tipli kadın ve erkeklerin sıkça görüldüğü stellerin Roma İmparatorluk Çağı örneklerinin daha özensiz işçilikte ve dönemin Batı Anadolu portre sanatında gözlenen saç ve yüz öğeleri ile uyum içinde olduğu görülmektedir.

Mezar stelleri ve adak kabartmaları içinde en iyi malzeme ve işçiliği yansıtan **Kat. No: 1'**deki yazıtlı mezar steli[78] **(Lev. No: 1)**, olasılıkla zengin bir kadına aittir. Üst yarısı tamamen kırık tek resim alanlı stelde, ortada pudicitia tipinde bir kadın, kadının sağında biri büyük diğeri küçük iki kişi, solunda ise bir küçük hizmetçi figürü bulunmaktadır. Chiton üzerine chimation almış kadının yanlarında bulunan peplos giymiş sağda büyük hizmetçi ve solda hüzünlü yüz ifadesiyle küçük hizmetçi, ellerinde birer mücevher kutusu tutmaktadır. Diğer küçük hizmetçi kız ise, sol eliyle giysisinin eteklerini taşırken, sağ elini büyük hizmetçinin tuttuğu kapağı açık kutuya doğru uzatarak ilgisini tamamen bu alanda toplamıştır.[79] Lydia ve İonia bölgelerinin benzer mezar stellerinin[80] tipleri ve sahne üzerinde ayaktaki figürler incelendiğinde, Philadelphia stelindeki ana figürün de "Pudicitia" tipini[81] yansıtıyor olabileceği sonucuna varılmaktadır.

Taş bloğunun alt kısmındaki dört satırlık yazıtta: "Metrodoros oğlu Menodotos Mousarion, mutlu bir şekilde birlikte ömür sürdüğü karısı, Teimotheos kızı Ammia'yı

---

[78] Akıncı (1949) 98 (stelin resmi); Malay (1994) 83, İns. 224, Taf. 30, Fig. 76.

[79] Kutu taşıyan hizmetçilere göre duruşu, farklı giyimi ve yüzünü mezar sahibesine uzatması nedeniyle bu figürün, hizmetçiden çok bir çocuğu betimliyor olabileceğini de göz ardı etmemek gerektiğini düşünmekteyiz: Hellenistik Çağ mezar stellerinde hizmetçi ve çocuklar giyimleriyle ayırt edilebilir. Fakat Möbius'a göre hizmetçiler çocuklardan daha sade giyimli ve ölçü olarak çok daha küçük işlenmişlerdir: Pfuhl-Möbius I (1977) 67; Atalay ise bunun her zaman geçerli olmadığını ve bazen hizmetçilerin de iyi giyimli olabildiklerini düşünmektedir: Atalay (1986) 288, Res. 4.

[80] Möbius I (1977) 139, 141, Taf. 68, Nr. 413, 417; Smith (2002) 192-193, Res. 222.

[81] Ayakta duran kadınlarda gözlenen puducitia tipleri oturanlar kadar çeşitlilik göstermez. Bu tipler arasında Saufeia, Rahibe ve Tyche tipleri bulunmaktadır: Şahin (2000) 69-71, Lev. XXXIX, LXIII.

(onurlandırdı).” şeklinde bir cümle yer almaktadır.[82] Yazıtta geçen “mutlu bir şekilde ömür sürmek” ifadesi, mezar sahibesi ve ailesinin yüksek ekonomik düzeye sahip bir kesimden olduğunu düşündürmektedir.[83] Bu kanı, stelin malzeme ve işçiliğinde gözlenen kalite ve özellikle de kabartma alanında mücevher kutularının yer almasıyla da desteklenmektedir.

Yazıt stili yönüyle M. Ö. 2. ya da 1. yüzyıldan olabileceği belirtilen[84] Kat No: 1, Smyrna’dan M. Ö. 2. yüzyıl ortalarına tarihli ve aynı tipteki bir mezar steliyle[85] ayrıntılarda benzer özelliklere sahiptir. Smyrna eserindeki mezar sahibesinin chimationu üzerinde gözlenen ince çizgiler şeklindeki kıvrımlar ve chitonun ayaklara inen iki ya da üçe bölünmüş hacimli kıvrımlarının Philadelphia örneği ile benzer olduğu söylenebilir. Ayrıca her iki kabartmadaki hizmetçi figürlerinde, eşit aralıktaki çizgilerle belirtilmiş saç işlenişi söz konusudur. Smyrna’dan aynı döneme tarihli bir diğer mezar stelinde[86] de Philadelphia stelinde görüldüğü gibi iki yanda duran peplos giyimli hizmetçilerden biri kapağı açık bir mücevher kutusu tutmaktadır. Aynı kentten M. Ö. 2. yüzyılın ilk yarısına verilen bir başka mezar stelinde[87] ise, mezar sahibesinin chimationu üzerinde görülen kıvrımlar; özellikle sol omuzdan sarkanların yanı sıra, sağ ve sol bacak üzerindekilerin Kat. No: 1 ile aynı tipte olduğunu söyleyebiliriz. Görüldüğü gibi bu dönem Smyrna’sında özenli işçilikte mezar stellerinin olduğu belli bir kent serisi geliştirilmiştir. Philadelphia ve Smyrna gibi birbirine yakın yörelere ait eserlerin işlenişindeki benzerlikler ise güçlü sosyal ilkelere, mezarlık yönetmeliklerine ve atölye alışkanlıklarına bağlanmaktadır[88]. Yalnızca Smyrna’da değil, bu dönemde Lydia ve İonia bölgeleri genelinde de bu tipte mezar stellerine bolca rastlanır.[89] Ionia’dan bu tipte mezar sahibesi ve köşelerdeki peplos giyimli hizmetçilerin bulunduğu M. Ö. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bir mezar steline Efes’te rastlanır[90].

[82] Malay (1994) 83, İns. 224, Taf. 30, Fig. 76.
[83] Smith (2002) 193.
[84] Malay (1994) 83, İns. 224, Taf. 30, Fig. 76.
[85] Yaylalı (1979) 107-109, Lev. 2.
[86] Pfuhl-Möbius I (1977) 143-144, Taf. 70, Nr: 429.
[87] Pfuhl-Möbius I (1977) 145, Taf. 73, Nr: 437.
[88] Smith (2002) 192.
[89] Bu tip eserler için bkz: Pfuhl-Möbius I (1977) 139-144, Taf. 68-73, Nr: 413-440.
[90] Atalay (1986) 288, Res. 4.

Dolayısıyla; belli başlı Hellenistik özellikler içeren Philadelphia buluntusu Kat. No: 1, Smyrna buluntularıyla çağdaş ve M. Ö. 2. yüzyıl ortalarına yakın bir tarihten, Philadelphialı zengin bir kadına ait olmalıdır.[91]

Kare biçimli bir kabartma alanına sahip **Kat. No: 2**'de, baştabanlı bir mezar steliyle karşılaşılır **(Lev. No: 2)**. Sahnenin alt kısmındaki yazıtta, "Metrodoros oğlu Gennaios (ve) Gennaios kızı Mas; elveda!" yazmaktadır.[92] Sahnede arkalıksız ve çapraz ayaklı bir oturakta (diphros), yüksek bir minder üzerinde oturan, chiton ve chimation giymiş bir kadın, karşısında onun elinden tutmuş ayakta cepheye dönük bir adam ve iki yanda birer küçük hizmetçi figürü yer almaktadır. Yüzü aşınmış sakallı erkek figürü üzerinde bir chiton ve sağ omuzdan bağlı bir chylamis bulunmaktadır. Gerek erkek gerekse kadının taşıdığı giysilerde görülen kıvrımlar geniş yüzeyli ve detaya girilmeden işlenmiştir.

Yazıt karakteri bakımından M. S. 1. yüzyıla verilmesinin şüpheli olduğu belirtilen Kat. No: 2, tip ve figür dağılımı açısından Geç Hellenistik modelleri[93] hatırlatan Smyrna'dan M. Ö. 1. yüzyıla tarihli mezar steliyle[94] aynı şemayı yansıtmaktadır. Kadın ve erkek figürünün duruşlarının dışında her iki eserde, iki yanda -solda kadın sağda erkek- hizmetçiler bulunur. Kadının elini tutan erkek figüründe ağırlığın sağ bacağa verilmesi ve sol bacağın dışa doğru açılması sonucunda kıvrımlar sağ ayağa yönelmiştir. Sahnede görülen cüceleşmiş hizmetçi figürlerinin Hellenistik Dönem'in belirleyici özellikleri arasında olduğu kabul edilmektedir.[95]

Bu durumda Philadelphia'da bulunmuş Kat. No: 1 ve 2'nin, Hellenistik Dönem Smyrna'sında geliştirilen mezar steli tipleriyle büyük benzerlik içinde olduğu ortaya çıkar. Bu iki kentin aynı antik yol ağı üzerinde olması[96] dolayısıyla Philadelphia'nın Roma Dönemi mezar stellerine göre daha kaliteli bir yapıyı yansıtan Hellenistik Dönem örneklerinin Smyrna'dan ithal edilmiş olmaları da olasıdır.

Tek resim alanlı ve baştabanlı **Kat No: 3**'teki stelde, kline üzerinde iki erkek karşılarında bir kadın, kline önünde ise hayvan bacaklı bir masa ve bunun hemen sağında bir hizmetçi yer alır **(Lev. No: 3)**. Uzanmış, sol dirseğe dayanır durumdaki

---

[91] Yazıt stiliyle de eserin M. Ö. 2 ya da 1. yüzyıla tarihlenebileceği belirtilmiştir: Malay (1994) 83, İns. 224, Taf. 30, Fig. 76;
[92] Malay (1994) 84, ins. 230, Taf. 31, Fig. 79.
[93] Pfuhl-Möbius I (1977) 268, Taf. 162, Nr: 1078, 1080.
[94] Pfuhl-Möbius I (1977) 271, Taf. 165, Nr: 1097.
[95] Atalay (1986) 288 vd; Şahin (2000) 81 vd; Smith (2002) 191-194.
[96] Bkz. dn. 4.

erkeklerin başları fazlaca tahrip olmuşsa da, cepheye dönük oldukları söylenebilir. Karşılarında oturan chiton üzerine chimation giyimli ¾ sağa dönük kadının duruşu "Pudicitia Philista"[97] ya da "Cleopatra Philista"[98] tipine uymaktadır. Bu tipte kadının sağ kolu karında, sol kol ona dayalı dik durur ve çene hizasında mantonun kenarını tutar. Sağ omuzdan inen mantonun ucu kucaktaki sağ ele sarılıp öne dökülmektedir. Mantonun kadının soluna gelen ucu ise omuzdan yana sarkar.[99] Yalnızca mezar stellerinde uygulandığı belirtilen[100] bu kadın duruş tipi için iki atölyeden söz edilir. Bunlardan birisi İzmir'de[101] diğeri ise Efes'tedir.[102]

Philadelphia'dan bugün Berlin Bergama Müzesi'ne giden ve tez kapsamımız dışında kalan Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihli bir mezar steli[103] daha bulunmaktadır. Tip ve figür dağılımının yanında oval oyulmuş kabartma alanı ile de iki Philadelphia eseri aynı yapıyı yansıtmaktadır. Berlin'deki stel kabaca Roma Dönemi'ne tarihlenmekte ve bizdekinden farkı, klinede kadının karşısında tek erkek olması ve daha kaliteli bir işçilik yansıtmasıdır. Buna karşın; kadının duruşu (Pudicitia Philista), kline önündeki hayvan ayaklı yiyecek-içecek masası ve sağ alt köşedeki hizmetçi figürü benzer özellikleri ortaya koymaktadır.

Gerek figürlerin sahnedeki dizilişi ve oturuş tarzları, gerekse hem kadın hem de erkeklerde gözlemlediğimiz giysi kıvrımlarının yapısı açısından Kat No: 3'deki mezar steli Bursa Müzesi'nden M. S. 1. yüzyıla tarihli bir mezar steliyle[104] benzer özellikler yansıtır. Kadının eteği ve mantosu üzerinde gördüğümüz kıvrımlar Bursa eseri ile benzerlik gösterir; her iki eserde de ince çizgilerle geniş yüzeylere ayrılmış bir yapıya sahip kıvrımlar, erkek figürlerinin göğsünden dökülen giysi kıvrımları için de geçerlidir.

Altta kline önünde sağda görülen hizmetçi ise, elini masaya doğru uzatarak serviste aktif rol oynamaktadır. Hizmetçi figürlerinin sahnenin alt sağına, yemek masasının hemen yanına kaydırılması ve masaya doğru harekette bulunması Roma

---

[97] A. Linfert, Kunstzentren Hellenistischer Zeit, Studien Anweiblichen Gevandfigüren (1976) 152 vd.
[98] D. Pinkwart, "Weibliche Gewandstatuen aus Magnesia" AntPI 12, 1973, 149 vd.
[99] Oturan kadınlarda görülen diğer pudicitia tipleri; Saufeia, Philista, Braccio Nuovo, Protopudicitia, Fausta ve Melissa'dır: Şahin (2000) 59 vd, Lev. XXXIX, LVIII, LII, XLVI, XLIX, LII.
[100] Linfert (1976) 153.
[101] Yaylalı (1979) 38.
[102] Linfert (1976) 153.
[103] Pfuhl-Möbius II (1979) 396-397, Nr: 1618, Res. 93-a.
[104] Şahin (2000) 175-176, Lev. XXXIII.

dönemi mezar stelleri özelliğidir.[105] Buna dayanarak Kat. No: 3, M. S. 1. yüzyıla tarihlenebilir.

Kat. No: 4'te ele aldığımız Myrton adlı kadına ait Philedelphia kökenli bir mezar steli[106] ise, üzerinde işlenmiş kadının duruşuyla Lydia Bölgesi'ndeki tek figürlü diğer mezar stellerinden[107] ayrılmaktadır **(Lev. No: 4)**. Ortada tek, dikey bir dikdörtgen kabartma alanı bulunan stelin alt kısmında sabitleme amaçlı bir çıkma (tenon); üst kısmında üçgen bir alınlık ve bu alınlığın tam ortasında bir çelenk ve yaprakları işlenmemiş palmet biçimli yarım ve tam akroterler bulunmaktadır. Yöredeki bu en yaygın tipi[108] yansıtan stelde, sahnede ayakta ve cepheden, chimationunu sağ eliyle eteklerinden, sol eliyle de göğüsten tutan bir kadın figürü bulunmaktadır. Kabartma alanının alt kısmındaki, stili yoluyla Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen iki satırlık yazıtta mezar sahibesinin adı, "Asklepiades Kızı Myrton" olarak geçmektedir.[109]

Giyside görülen kıvrımların geniş sırtlı ve kenarlarda içe dönük yapısı dikkat çekicidir. Işık, Kat. No: 3'te de karşılaştığımız, chimationun sağ koldan sarkan ucu ve sol yandan sarkan kısmının açıkça Hellenistik geleneği yansıttığını düşünmektedir.[110] Ona göre kadının saç biçemi ise daha çok Geç Flaviuslar ve Traian-Hadrian Dönemleri örneklerini yansıtır.[111]

Figürün baş yapısında ilk bakışta göze çarpan eşit çapta ve iki sıra halinde görülen matkap oyukları, heykel yapım ve onarım teknikleri[112] dikkate alındığında buraya büyük olasılıkla bir "metal taç" eklendiğini ortaya koymaktadır. Nitekim ayrı olarak hazırlanmış mermer ya da metal parçaların ana parçaya eklenti noktalarının belirlenmesi ve delinmesi, matkabın önemli kullanım alanları arasındadır. Athena heykellerine delikler açılarak bronz aigis eklenmesi[113], bu durumun güzel bir örneğini oluşturur. Kat. No: 4'te deliklerin hemen altındaki kanal izleri bu tacın dış bükey bir profilde başla bütünleştiğine işaret eder. Saç ve yüzü ayıran geniş ve derin boşluk ise, matkabın kulak hizasından sokulup mermerin aşağıya doğru yontulmasıyla elde edilmiştir.

---

[105] Şahin, (2000) 85, dn. 592.
[106] Işık (1988) 65, Lev. 11 a.
[107] Işık (1988) 90 vd, Lev. 7 a, 9 a, 10 b, 17 b.
[108] Işık (1988) 13.
[109] Malay (1994) 117, İns. 395, Taf. 53, Fig. 141.
[110] Işık (1988) 65.
[111] Işık (1988) 65, Lev. 11 a.
[112] H. Akıllı, "Heykel Onarımı", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Sanat Tarihi Dergisi, Vol. 5, 1990, 2 vd; Bulat (1997) 88 vd; Lawton (2006) 25 vd.
[113] Lawton (2006) 29 vd, Res. 34.

İncelediğimiz eserde görülen dikkat çekici bir diğer özellik de, bölgenin aynı tipteki diğer tüm mezar stellerinde genel bir uygulama[114] olarak karşılaşılan palmet biçimli akroterlerin burada işlenmeden bırakılmış olmasıdır. Işık[115] da incelediği tüm Lydia mezar stelleri içinde yalnızca bu örneğin akroterlerinin işlenmemiş olduğunu belirtir.

Sonuç olarak Kat. No: 4,'teki stel, Işık'ın belirttiği gibi kumaş yapısı açısından Hellenistik Dönem etkisi altında Roma Dönemi'nde, M. S. 2. yüzyılın başlarında üretilmiş olmalıdır.

Kat. No: 5'teki chimationlu bir erkek ve sağında bir hermenin betimlendiği mezar stelinin **(Lev. No: 5)** salt eldeki parçası stelin tipolojik tanımlaması için yeterli değildir. Üzerinde işlenmiş figür chiton üzerine vücudu tamamen örten bol bir chimation giymiştir.[116] Burada tam olarak izleyebildiğimiz pudicitia tipi ilk M. Ö. 4. yüzyılda Sophokles ve Aischynes heykelleriyle başlamış[117] olsa da, üzüntüyü simgeleyen bu duruş 2. yüzyılın ortalarına doğru yaygın olarak kullanılmaya başlar[118] ve Roma Dönemi'nde de devam eder.[119] Ayakta ve ağırlığın sağ bacağa bindiği figür, omuzdan gelen kumaşa sarılmış sağ kolunu göğüs hizasında tutarken, sol eliyle yuvarlak bir nesne (olasılıkla rulo halinde bir kitap) tutar. Bu arada sol bileği sarıp dökülen kumaş desteğin üzerini örter.

Ele aldığımız diğer stellere göre daha alçak bir kabartma olarak biçimlendirilen Kat. No: 5, Kat. No: 4'teki kadın figüründe gözlenen keskin kenarlı kıvrım yapısından farklı olarak, daha yumuşak bir yapı içerir. Bu yumuşak yapı Katakekaumene'den (Kula) M. S. 2. yüzyılda üretilmiş Frig tipli bir stelde[120] de gözlenir. Her iki eserin karın ve bacak kısımları üzerinde üst üste, birbirine koşut yaylar çizerek uzanan kıvrımlar, yumuşak bir stilde ele alınmıştır.

Bu durumuyla Anadolu dışında da benzerlerini bulduğumuz Kat. No: 5'te giysi dökümlü, bol bir yapıya sahiptir. Giyside gözlenen ışık-gölge karşıtlığı Atina Agorası'ndan Antoninler Dönemi pudicitia tipli bir erkek heykelinde[121] gözlenen barok

[114] Işık (1988) Lev. 4 b, 5 b, 9 a, b, 11 b, 12 a, b, 13 a, 14 b, 15 a, 17 a, 19 a, b, 20 a, 21 a, 23 b, 25 a.
[115] Işık (1988) 14.
[116] Chimation giyimli çeşitli erkek tipleri için bkz: Möbius I (1977) 90 vd, Taf. 34 vd.
[117] Bieber (1959) 374 vd; Şahin (2000) 61.
[118] Pinkwart (1973) 153, dn. 21; Linfert (1976) 147 vd; Yaylalı (1979) 37.
[119] Bieber (1959) 380 vd, Fig. 22 vd.
[120] Pfuhl-Möbius I (1977) 104-105, Taf. 46, Nr: 230.
[121] Bieber (1959) 399-402, Fig. 43; Antoninler Dönemi'ne ait benzer eserler için bkz: Fig. 41-46

yapılı kıvrımlarla aynı özelliği yansıtır. Buluntu yeri bilinmeyen 2. yüzyıldan, Bükreş Müzesi'ndeki bir stelde de[122] Kat. No: 5'teki figürün bir diğer benzeriyle karşılaşılır. Burada kabartma alanı daha küçük olsa da sahnedeki figürün tip, giysi stili Philadelphia steliyle aynı özellikleri içerir. Dolayısıyla Kat. No: 5'in M. S. 2. yüzyıldan Antoninler Dönemi üretimi olduğu düşünülebilir.

Üzerindeki figürün saç stili ile yine M. S. 2. yüzyıldan olabileceğini düşündüğümüz **Kat. No: 6**'daki diğer bir mezar steli parçası **(Lev. No: 6)**, tip olarak farklı bir yapıya sahiptir. Elimizde yalnızca küçük bir parçası bulunan stelde tavan kabaca oval biçimde kapatılmıştır. Sahnenin sol kenarına yerleştirilmiş figürün hemen yanında bir mızrak bulunması, olasılıkla kabartmada başka figürlerin de olduğuna işaret etmektedir. Saçları Antoninler Dönemi erkek portrelerinde[123] görüldüğü gibi kabarık kıvırcık olan figür kalın bir boyna sahiptir. Sol elinde bir mızrak bulunurken sağ eli ile chimationunu tutmaktadır. Giysi üzerinde görülen "V" biçimli kıvrımlar Roma dönemi arkaistik eserlerinde görülen bir yapıyı yansıtır.[124] Normal bir pudicitia tipinde figür chimationun herhangi bir ucunu tutar; ancak buradaki sağ koluyla basit bir şekilde göğüsten tutar, üstelik chimation kola sarılmamıştır. Dolayısıyla bir elinde mızrak tutan figüre diğer taraftan pudicitia duruşu verilmek istenmiş olmalıdır. Bu karmaşık özellik Roma dönemi Anadolu'sunda yerel sanatçıların, genel tipolojiye uysalar da ayrıntıda serbest çalışabildikleri olgusuyla[125] ilgilidir. Saçlardaki gür yapı ise Efes kökenli Antoninler dönemi eserlerinde[126] gözlendiği gibi 2. yüzyıl sanat geleneğini yansıtır. Dolayısıyla Kat. No: 6 olasılıkla Antoninler Dönemi'nde üretilmiş kaba işçilikli yerel bir eser olarak tanımlanabilir.

Manisa Müzesi'ndeki Philadelphia heykeltıraşlık eserleri içinde, yöresel yaşama ait izler taşıyan **Kat. No: 7**, Roma Dönemi bezekselliğini yansıtmasıyla da dikkat çeker **(Lev. No: 7)**. Kareye yakın ölçülerdeki kabartma üzeri, yanlarda sütunlarla taşınan bir kemerle kapatılmıştır. Sahnede bir üzüm bağında, sağındaki asmadan üzüm koparırken gösterilen genç bir erkek figürü yer alır. Sağa doğru kaykılmış ve ayaklarında bileklerden bağlı bir sandal giymiş figürün belden altı kalın bir kumaşla örtülmüş; buna karşın cinsel bölge açıkta bırakılmıştır. Figür sol eliyle daldaki üzümü koparırken sağ

[122] Pfuhl-Möbius I (1977) 104, Taf. 45, Nr: 232.
[123] İnan-Rosenbaum (1966) Plate XXIV, 1-2, XXVII, 1-3, CXIV, 3-4.
[124] Fullerton (1990) 108-109, Fig. 20 vd.
[125] Bieber (1959) 399 vd.
[126] İnan-Rosenbaum (1966) Plate XXIV, 1-2, XXVII, 1-3, CXIV, 3-4.

eliyle başı üzerinde aşınmadan dolayı tam olarak tanımlayamadığımız bir nesne tutmaktadır. Figürün sağında, arkası dönük olan köpek, başını geriye, yukarıya doğru kaldırmıştır. Sahnenin geri kalan tüm boşlukları, kıvrık asma dalları ve üzüm salkımlarının oluşturduğu bitkisel bezeme ile donatılmıştır. Bu yönüyle kabartma, günümüz Alaşehir'inde en yaygın biçimde üretilen tarım ürünü olan üzümün, antik çağda da yöre tarımında önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Duruşu ve gövde yapısı itibarıyla figür, M. S. 2. yüzyıla verdiğimiz Kat. No: 18'deki heykel (altlık) ile benzer bir stili yansıtır. Bu benzerlik, söz konusu eserlerin bileklere kadar uzanan sandallarıyla da desteklenir. Kulaklar üzerine dökülen küt saçlar ve iri gözlerin benzerlerini ise Philadelphia'nın 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlediğimiz satyr başlarında (Kat. No: 26-27) buluyoruz.

Kabartma zeminini kaplayan ortası matkapla oyulmuş kıvrık dalların yanı sıra, yer yer ana figürün başının sağındaki, saçlara girmiş derin kanallar gibi aşırı matkap kullanımına da rastlanır; bu özellik Severuslar Dönemi'nde sık uygulanan bir olgudur. Kat. No: 7'nin gerek tip gerek konu bakımından bir diğer benzeri de, Philadelphia'nın güneyindeki Sarayköy'de bulunmuş ve M. S. 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.[127] Frig tipli naiskos steli olarak adlandırılan bu Sarayköy kabartması üzerinde genç bir figürün köpeğine üzüm salkımı uzattığı görülmektedir. Kula'da da M. S. 2. yüzyıla verilen Kat. No: 5'te sözünü ettiğimiz Frig tipli kabartmalara rastlanıyor olması bu yöre kentlerinde M. S. 2 ve 3. yüzyıllardaki stel ve adak kabartmalarında benzer tiplerin kullanıldığını göstermektedir. Bu veriler ışığında Kat. No: 7'deki Philadelphia Dionysos adak kabartması için önerebileceğimiz en uygun tarih 2. yüzyıl sonları ile 3. yüzyıl başları olabilir. Kentte Frig tipli naiskos stelleri kullanımında, Philadelphia'nın güney ve doğudan gelen antik yolların üzerinde ve Frigya'ya oldukça yakın olmasının da etkisi olmalıdır.

Philadelphia'dan **Kat. No: 8**'de ele alınan eser ise yazıtında geçen kesin tarihiyle, buraya kadar değerlendirdiğimiz tüm mezar stellerinden ayrılmaktadır **(Lev. No: 8)**. Ebeveynleri tarafından Soses için dikilmiş bu mezar steli, Frig tipi olarak adlandırılan,[128] iki yandaki plasterlerle taşınan yuvarlak kemerli bir yapı girişini temsil

[127] Pfuhl-Möbius I (1977) 199, Taf. 110, Nr: 736.
[128] Pfuhl-Möbius II (1979) 522.

eder. Kemerin üst tarafındaki bölüm ve altlığı dışında sağ plaster kırılmıştır.[129] Bu üst bölümde ve altta dört satırlık bir yazıt ve dikileceği yere sabitleme amacıyla bırakılmış bir çıkma bulunur. Yazıtta**:** Actium Erası'na göre *"240 yılının Artemisios ayında*, ebeveynleri Aristion (?) ve Stratoneike (bu mezarı) pek sevgili oğulları Soses'in anısı için yaptırdılar,"[130] yazmaktadır.

Kabartma alanında stilize edilmiş bir erkek büstü yer alır. Yüzü tamamen aşınmış büstün boyundan alt kısmı bir vazo formunda düşünülmüş; bu şekilde insan vücudunun uzuvları sanki bir vazonun bölümleriyle tasvir edilmek istenmiş gibidir. Göğüs kısmına ise dikey çizgiler işlenmiştir.

Sütun ya da payelerle taşınan yuvarlak kemerli bir cephede, oval oyulmuş kabartma alanı üzerine, stilize edilmiş biçimde bazen alt bölümü bir vazo gibi daralıp sonlanan mezar stelleri M. S. 2. ve 4. yüzyıllar arasında geliştirilmiş, en yoğun biçimde ise 3. yüzyılda uygulanmıştır.[131] Figürde gözlemlediğimiz saç yapısı da bu dönem saç tipini yansıtır. Stel tipi ve saç stili açısından yazıtında belirtilen 240 yılına (M. S. 209/210) da uygun olarak, 3. yüzyılın mezar stelleri özelliklerini yansıtan Kat No 8, önemsenmemiş işçiliğe sahip yerel bir eserdir.

Görüldüğü gibi, mezar steli endüstrisi konusunda Philadelphia'da farklı tip ve kalitede eserler üretildiği açıktır. Özellikle M. S. 3. yüzyılla birlikte kentte, ilk örneğini Kat. No: 8 ile verdiğimiz, özensiz işçilikte yerel bir üslubu yansıtan, eserler ortaya çıkmaya başlar. Bu noktada Keil ve v. Premerstein'in keşfettiği, blok üzerine kabaca işlenmiş, birbirinin benzeri iki stel[132] (Lev. No: 9-10) özellikle dikkat çeker.

Kaba bir blok üzerinde üçgen alınlık ve kabartma alanı çerçevelerinin belirlenmesiyle oluşturulmuş **Kat. No: 9**'un da -Kat. No: 8'in durumu gibi-, 20. yüzyıl başlarında üç parça halinde tümü ele geçmişken günümüzde ne yazık ki, yalnızca üst

---

[129] Pfuhl-Möbius'ta bu mezar stelinin bütün olarak çiziminin verilmiş olması daha sonradan tahrip olduğunu göstermektedir. Bu çizime göre yazıtın, stelin tarihini veren bölümü de Malay'ın belirttiği gibi şimdi kayıp olan üst kısımda yer almaktaydı. Ancak Möbius'ta eserin buluntu yeri olarak Kula gösterilmiştir: Pfuhl-Möbius II (1979) 522, Abb. 110, Nr: 1183; Malay bu eserin Philadelphia'dan geldiğini belirtir: Malay (1994) 104; ayrıca müze envanterinde de buluntu yeri Philadelphia olarak geçmektedir.

[130] Malay (1994) 104, İns. 333, Taf. 45, Fig. 117.

[131] Batı Anadolu için geçerli olan bu saptamaya varmamızda Lydia ve İonia Bölgesi eserleri etkili olmuştur: İlgili örnekler için bkz: Pfuhl-Möbius I (1979) 510, 514-516, Taf. 304, No 2112, Taf. 306, No 2134, 2135, Taf. 307, No 2136; Anadolu'nun doğusunda da III. yüzyıldan bu tipte mezar steli örnekleri bulunur: Ş. Karagöz, Anadolu'dan Mezar Stelleri: Arkaik-Greko Pers-Hellenistik-Roma-Bizans Çağları (1984) 15, Res. 30

[132] Keil-v. Premerstein (1914) 23, No: 23, 25.

bölümü müzede bulunmaktadır **(Lev. No: 9)**[133]. Alınlığı üzerinde yuvarlak bir rozet ve akroterleri arasında bir silme bulunan stelin kabartma alanında ayakta chiton ve chimation giyimli pudicitia tipinde bir erkek figürü ve zeminde "Tryphon oğlu Meltinianos" şeklinde çevrilmiş bir yazıt bulunmaktadır.[134] Figürde gözlenen ve M. Ö. 4. yüzyılda başlayan puducitia tipi, özellikle M. Ö. 2. ve 1. yüzyıllardaki bir çok stele[135] işlenmiştir. Ancak Philadelphia örneği, pudicitia tipli duruşu dışında, gerek stel tipi, gerekse figür işlenişindeki işçilik kalitesi yönünden bu erken dönem eserlerinden ayrılır. Philadelphia kökenli olup bugün Rijkmuseum'da sergilenen, üzerinde pudicitia duruşlu figürlerin betimlendiği mezar steli[136] kesin tarihiyle (M. S. 198) yöre eserlerini tarihlemede belirleyici bir role sahiptir. Burada giysi üzerinde sert çizgisel kıvrımların işlendiği özensiz yapı Kat. No: 9 ve 10 için de geçerlidir. Uşak Müzesi'nden M. S. 2. yüzyılın sonlarına verilen bir mezar steli[137] üzerindeki erkek figürünün duruşu ve giysi işlenişi de Philadelphia eseriyle aynı özelliktedir. Kat. No: 9 yazıt karakteri bakımından da "M. S 2 ya da 3. yüzyıl" eseri olarak nitelendirilmiştir.[138] İkonografik özellikler açısından bakıldığında gür saçlı yapının Kat. No: 6'da da belirttiğimiz gibi Antoninler dönemini yansıttığı; figürün kısa, bodur yapısı ve çizgisel kıvrımlar ise kanımızca Severuslar döneminde artan yozlaşma ve yerelleşmenin belirtisi olarak düşünülebilir.[139] Bu veriler ışığında Kat. No: 9'un, Geç Antoninler-Erken Severuslar Dönemi'nden olabileceğini düşünebiliriz.

Kat No: 9 ile aynı atölyeden çıktığı söylenebilecek kadar benzer özelliklerde olan **Kat. No: 10**'u da bu dönem içinde değerlendirmek gerekir **(Lev. No: 10)**. Alttaki aşınmış yazıttan mezar sahibinin adı "Hermippos" olarak okunabiliştir.[140] Korunma durumu kötü olan Kat. No: 10'da bu kez figürün elinde bir Frig kabı olan "situla" bulunmaktadır. Pudicitia tipli duruşun yanı sıra, büyük ve gür saçlı baş yapısı, bodur uzuvlar ve çizgisel kıvrımlar burada da devam eder. Aynı şekilde stilize edilmiş çizgisel

[133] Keil-v. Premerstein (1914) 23, No: 25; Malay (1994) 103, İns. 327, Taf. 44, Fig.114.
[134] Malay (1994) 103, İns. 327, Fig. 114.
[135] Pfuhl-Möbius I (1977) 91 vd, Taf. 34 vd, Nr: 156 vd.
[136] Hanfmann-Ramage (1978) 171-172, Nr: 262, Fig. 451-452.
[137] Işık (1988) 86, Lev. 3 b.
[138] Keil-v. Premerstein (1914) 23; Malay (1994) 103.
[139] M. S. 3. yüzyıl imparatorluk genelindeki ekonomik çöküntüye paralel olarak siyasi ve sosyal çalkantıların olduğu bir dönemdir: İplikçioğlu (2007) 95; Dolayısıyla bu dönem Batı Anadolu sanatında homojen olmayan, bozulmuş, yörelere özgü eserler üretilir: Fullerton (1990) 195.
[140] Malay (1994) 103, İns. 328, Taf. 44, Fig. 115.

kıvrımlara Sarayköy'den olasılıkla 3. yüzyıla tarihli bir mezar stelinde[141] de rastlanmaktadır. Bu özellikleri dolayısıyla incelediğimiz Kat. No: 10'u Keil-v. Premerstein ve Malay'ın tarihlemesine dayanarak, M. S. 2. yüzyılın sonlarından ya da 3. yüzyıl başlarından yerel bir eser olarak nitelendirebiliriz.

Mezar stelleri içinde değerlendirilecek en son kabartma olan **Kat. No 11,** kareye yakın dikdörtgen biçimli ve oldukça tahrip olmuş bir eserdir **(Lev. No: 11)**. Öncelikle mermer blok üzerinde resim alanı belirlenmiş; ancak figürler işlendikten sonra üst kısımdaki silmenin hemen altında yer alan ve kabartma alanından hafif bir yay çizerek ayrılan kısım, kabaca bırakılmıştır.

Kabartma bloğunun kenarlarında çeşitli bölümler kırılmış, sağ üst ve sol alt köşelerden büyük parçalar kopmuştur. Çok fazla aşınmasına rağmen figürlerin stilize edilerek işlendikleri anlaşılmaktadır. At üzerinde, yukarıya doğru genişleyen yüksek bir başlık (polos) taşıyan erkek figürü hayvanın yularından tutar. Ön ayakları belirsiz olan at tıknaz bir yapıya sahiptir. Mezar sahibinin resmedildiği bu ana figürün tam karşısında ayakta, başında doğulu özellikte sivri uçlu bir başlık ve sağ elinde yere dikey bir mızrak tutan hizmetçi figürü yer almaktadır.[142]

Eserin çok fazla tahrip olmasından dolayı tarihleme konusunda plastik özelliklere dayalı yorum yapmak güçtür. Dolayısıyla stel tipi ve sahne dekorasyonu tarihleme konusunda temel dayanağımızı oluşturur.

Roma Dönemi'nde Lydia Bölgesi'nde soylu bir savaşçı ve uşağının betimlendiği ilk örneğe Philadelphia'nın hemen kuzeydoğusundaki Katakekaumene'den (Kula) ele geçmiş bir mezar steli[143] üzerinde rastlanmaktadır. Geç İmparatorluk Çağı'na tarihli Efes stelindeki[144] tek silmeli, enine dikdörtgen bir çerçeve içerisindeki efendi ve uşağından oluşan sahne Philadelphia mezar steline benzerlik gösterir. At üzerinde bir savaşçı ve karşısında bir kişinin betimlendiği ve yine İmparatorluğun ilerleyen

[141] Pfuhl-Möbius I (1977) 105, Taf. 45, Nr: 236.
[142] At ve savaş aletlerinin bulunduğu bu tür mezar stellerinde, sahnede merkezi bir konumda olan figür mezar sahibi savaşçıyı, onun mızrağını taşıyan yanındaki figür ise hizmetçiyi (seyis) temsil etmektedir: Fıratlı (1965) 304, Lev. 5-6.
[143] Pfuhl-Möbius'ta ve Işık'ta yaptığımız detaylı araştırma sonucunda Lydia Bölgesi'nde süvari betimli mezar stellerinin Roma Dönemi'ndeki en erken örneğinin M. S. 125 yılına tarihlenen Katakekaumene steli olduğu sonucuna vardık: Bu steller Bizans Dönemi içlerine kadar devam eder. Katakekaumene steli için bkz: Pfuhl-Möbius II (1979) 315, Taf. 190, Nr. 1282.
[144] Pfuhl-Möbius II (1979) 322, Taf. 194, Nr. 1326.

evrelerine tarihlenen Troas steli[145] de Kat. No: 11 ile aynı tipte ve Geç İmparatorluk dönemine verebiliriz.

İncelediğimiz eserin önemsenmemiş yerel bir işçiliği yansıtması, mezar sahibinin sosyal ve ekonomik durumu ile ilgili olabileceği gibi; gözlenen ikonografik bozulmalar ve şematik yapı, bu dönemde Anadolu'nun genelini ilgilendiren bir konuyla ilişkilidir. Roma Dönemi Anadolu'sunda 2. yüzyılın ortalarından sonra, politik kargaşa ve ekonomik kriz ortamına paralel, pek çok sanat dalında olduğu gibi, heykeltıraşlıkta da bir bozulma sürecine girilir.[146] Bu dönemde halen gelişmesini sürdüren Philadelphia üretimi mezar stellerinin, kentteki çağdaşı bağımsız heykeltıraşlık eserlerinde izlenen kaliteden yoksun olduğu görülür.

2.2. Tanrı/Tanrıça ve Mitolojik (Fantastik) Yaratık Heykelleri

Bu grubun en erkeni olduğunu düşündüğümüz iki Aphrodite yontusundan **Kat. No: 12**'deki, baş, kol ve baldırdan aşağıya bacakları kopmuş heykel, ilk bakışta Knidos Aphroditesi'ni[147] anımsatmaktadır **(Lev. 12)**. Ağırlığın sol bacağa verildiği harekette tanrıçanın sağ ayağı hafifçe öne doğru atılmış ve anlaşıldığı kadarıyla sağ kol öne, aşağıya doğru uzatılmış olmalıydı. Heykelin sol yan baldırında görülen kırık parça da, olasılıkla Knidos Aphrodite'sinde görüldüğü gibi burada heykele bitişik, destekleyici bir nesne bulunduğuna işaret etmektedir.

Philadelphia Aphroditesi'nin yaptığı hareketi tam olarak açıklayabilmek için Praksiteles'in (370-330) ünlü Knidos Aphroditesi[148] ve onun ardıllarına bakmakta yarar vardır. Heykeltıraş Praksiteles Geç Klasik Dönem'de ünlü bir çıplak Aphrodite heykeli yapmış[149]; ardından Hellenistik Dönem'de Capitolini[150], Medici[151] ve Troas[152] olarak bildiğimiz Aphrodite heykelleri yontulmuş; farklı duruşlarda "Çömelen"[153], "Saçını

[145] Pfuhl-Möbius II (1979) 330, Taf.200, Nr. 1375.
[146] R. Brillant, Roman Art: From Republic to Constantine (1974) 262 vd.
[147] Havelock (1995) 69 vd, Fig. 1-2, 17.
[148] Smith (2002) 81 vd. Res. 98.
[149] Praksiteles, bir de giyimli Aphrodite heykeli yapmıştır. Bu iki heykelden giyimli olanını Kos Adası, çıplak olanı ise Knidoslular satın almıştır. En güzel kopyaları Münih'te yer alır: Başaran (1998) 228; Ayrıca Knidos Aphroditesi hakkında belge bulunan tek çıplak Aphrodite heykeli olması dolayısıyla araştırmacılar nezdinde bunun sonraki çıplak eserlerin temelini oluşturduğu kabul görmüştür: G. Dickins, Hellenistic Sculpture (1920) 9, 25; Havelock (1995) 69 vd; Smith (2002) 81 vd.
[150] Smith (2002) 82-83. Res. 99.
[151] Havelock (1995) 70 vd, Fig. 22.
[152] Smith (2002) Res. 101.
[153] Havelock (1995) Fig. 23.

Bağlayan"[154] (Anadyomene) ve "Sandalını Bağlayan"[155] Aphrodite heykelleri üretilmiştir. Hafifçe öne doğru eğilmiş Knidos Aphroditesi'nde utanma duygusunun bir sonucu olarak, sağ el ile figür cinsel bölgeyi kapatmaya çalışır, diğer kol ise havlunun asıldığı destekten tutar. Kat. No: 12, tamamen çıplak oluşu ve sağ kol hareketiyle Knidos Aphrodite'sine uyar; ancak sol bacağa dayanmasıyla da, araştırmacıların Knidos başyapıtıyla karşılaştırdıkları Capitolini ve Medici örneklerine benzer. Bu son iki örnekte Philadelphia örneğinde olduğu gibi sağ bacak önde, sol bacak arkada ve ağırlığı taşımaktadır. Ancak kollarda da aynı benzerlikten söz etmek zordur. Dolayısıyla temel özelliklerde Knidos, Capitolini ve Medici heykellerini akla getiren Kat. No: 12'nin, dikkatle bakıldığında, ayrıntılarda bunlardan ayrıldığı görülebilir.

Knidos Aphrodite'si yalnızca sağ elle örtünürken Capitolini ve Medici Aphrodite'leri her iki elini de bu amaçla kullanır; Philadelphia örneğinde ise sol kolun yana mı atılmış, yoksa çıplak vücudu mu kapattığını tam olarak belirleyebilmek güçtür. Ayrıca elimizdeki eser, öne omuzlara doğru inen örgülü saçlarıyla, saçları arkada toplanmış söz konusu örneklerden ayrılmaktadır. Vücut hareketi benzemesine karşın, saçlarının omuzlara dökülüyor oluşu, Philadelphia örneğinin saçlarını kurutuyor ya da bağlıyor olamayacağını düşündürür ve bu durum, Kat. No: 12 için doğrudan "tanrıçanın Anadyomene[156] tipidir" dememizi de engeller.

Geç Hellenistik Dönem içinde, M. Ö. 50'li yıllarda kopyalama yoğun olarak görülmeye başlar.[157] Hellenistik Dönemle birlikte kopyaları ve çeşitlemeleri yapılmaya başlayan çıplak Aphrodite heykelleri ise, erkek heykelleri gibi kopyalamaya yardımcı vücut oylumlarına ve belirgin noktalara sahip olmadığı için kolayca kopyalanamamış; yapılan kopyalar da çoğunlukla başarılı olmamış ya da birbirine benzememiştir.[158] Bu yargıyı destekleyici özelliklere sahip Philadelphia Çıplak Aphroditesi Hellenistik Dönem'den önce pek görülmediği savunulan[159] cilalama işlemine tabi tutulmuş ve saçlar Roma Dönemi, 2. yüzyıl örneklerimizden Kat. No: 16'daki sürekli matkap kanallarının uygulandığı teknikten farklı bir tarzda uygulanmıştır. Philadelphia Aphroditesi, tanrıçanın Sardes'te bulunmuş Anadyomene tipinin Geç Hellenistik bir

[154] Richter (1954) 85, Pl. CX, Nr. 152.
[155] Havelock (1995) Fig. 26.
[156] Richter (1954) 85, Pl. CX, Nr. 152; Havelock (1995) Fig. 28-32.
[157] Bulat (1997) 75.
[158] Smith (2002) 81-82.
[159] J. Boardman, Yunan Heykeli: Klasik Dönem (Çev. G. Engin-2002) 11.

kopyası[160] ile dik duruşu ve dolgun yapısı bakımından ortak özelliklere sahiptir. Aynı türde, ince kristalli, kaliteli beyaz mermerden yontulmuş bölgenin bu iki eseri, göğüs yapılarında da aynı biçimi yansıtır. Ayrıca Geç Hellenistik ve Roma'ya geçiş dönemleri sanatının portre ve kopyalama konularında kilit bir role sahip Delos'tan M. Ö. 100 civarına tarihlendirilen bir Aphrodite heykelinin[161] benzer vücut yapısı da Philadelphia çıplak Aphroditesi'nin tarihlenmesinde bizleri aydınlatır.

Sonuçta; Kat. No: 12'nin, yukarıda sözünü ettiğimiz Knidos, onun ardılları ve Anadyomene gibi başyapıtların bire bir kopyası olmamakla birlikte; anılan eserlerin farklı yönlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş, Geç Hellenistik Dönem'den küçük değişikliklere sahip bölgesel bir çeşitlemesi ya da bireşimi[162] olduğu söylenebilir.

Aynı dönemden olabileceğini düşündüğümüz diğer bir Aphrodite heykelinin görüldüğü **Kat. No: 13**'te tanrıça, bu kez yarı giyimli betimlenmiştir **(Lev. No: 13)**. Baş ve kolları dahil karından yukarısı kayıp olan eser, duruşuyla Anadyomene tipli yarı giyimli Aphrodite heykelleri grubuna[163] uyar. Bu tipte genellikle sağa doğru eğilen figürün kalçadan aşağısını örten havlu, önde ve dizden yukarıda iki bacak arasında düğümlenir. Bununla birlikte Geç Hellenistik Dönem örneklerinin bazılarında[164] havluya kalçadan aşağıya kayar gibi bir görünüm kazandırılmıştır. Philadelphia örneğinde havlu yalnızca sol tarafta aşağıya kaymış durumdadır ve bu özelliğiyle, yaklaşık olarak M. Ö. 100'e verilen Pontia-Euploia Aphroditesi'ne[165] benzer. Havlunun ağır görünümü ve kucaktaki yapısıyla ise heykel, M. Ö. Geç 1. yüzyıldan Myrina Aphroditesi'ni[166] anımsatır. Bu benzerliklere ek olarak tanrıça heykelinde ayrıca, Işık'ın Kat. No: 4'teki kıvrımlar için Hellenistik özellikler olarak saptadığı düz, geniş yüzeyli ve kenarları içe dönük yapı,[167] Kat. No: 13'teki yarı giyimli Aphrodite heykelinin özellikle sağ bacağı üzerinde net görülmektedir. Bu özellikleriyle Kat. No: 13, Aphrodite Anadyomene'nin Geç Hellenistik Dönem'den yerel bir kopyası olmalıdır. Böylelikle, Philadelphia'ya yakın ve onunla etkileşim içinde olan kentlerin bazılarında

[160] Hanfmann-Ramage (1978) 107, Fig. 237.
[161] Smith (2002) 245, Res. 314.
[162] Farklı özgün yapıtların bazı özelliklerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulan eserler "bireşim" olarak adlandırılır: Bulat (1997) 75, dn. 248.
[163] LIMC II, 1-2, Aphrodite maddesi 78 vd, Nr: 643 vd, 667-687.
[164] LIMC II, 1-2, Aphrodite maddesi 78 vd, Nr: 689-690.
[165] LIMC II, 1-2, Aphrodite maddesi 69-70, Nr: 602.
[166] LIMC II, 1-2, Aphrodite maddesi 77, Nr: 680.
[167] Işık (1988) 65, Lev. 11-a.

Hellenistik dönemde başladığı saptanan kopyacılığın[168], bu dönem Philadelphia'sında da izleri bulunduğundan söz edilebilir.

Geç Hellenistik dönemin ardından gelen Erken Roma Dönemi'nde, M. Ö. 1. yüzyıl içinden çalışma kapsamımızda herhangi bir bağımsız tanrı ya da tanrıça heykelinin varlığını saptayamıyoruz.

Kat. No: 14'teki giyimli kadın heykeli, tip olarak "Hera Ephesia" tipine[169] uyan bir şemada ele alınmıştır **(Lev. No: 14)**. Bu tipte, omuzlardan tutturulan bir chiton üzerinde bir chimation bulunur, ağırlık sol bacağa yüklenir ve sağ bacak hafifçe geriye atılır. Sağ kol yana bırakılmışken, sol kol altında sıkıştırılan chimationun karın üzerinden gelen diğer ucu sol elle tutulur. Kökeni İonia'ya dayandırılan bu tipi M. Ö. 5. ve 4. yüzyıllara verenler olduğu gibi, Hellenistik Dönem uyarlaması olarak kabul edenler de vardır.[170]

Kat. No: 14, Hera Ephesia tipleri içinde yer alan Side'den M. S. 2. yüzyıla ait bir eserle[171] benzer özellikler taşır. İşçilik tekniği bakımından daha özensiz yapıdaki Philadelphia örneği diğer tüm özellikleri bakımından Side örneğine uyar. Sol omuzla sağ bacağın geriye çekilişi sonucunda oluşan zarif hareket, her iki eserin ortak özelliğidir. Aynı tipin aynı yüzyıldan iki benzer örneği de Aspendos'tan[172] ele geçmiştir. Bu örneklerde ve Philadelphia eserinde kumaş üzerinde geniş düzlükler yer alırken, kenarlarda uzun, ince yapılı kıvrımlar görülmektedir. Bu özelliklere dayanarak Philadelphia giyimli kadın heykelinin söz konusu tipin M. S. 2. yüzyılda yapılmış bir kopyası olduğu söylenebilir. Nitekim Atalay da bu tipleri, Hellenistik orijinallerin M. S. 2. yüzyılda üretilmiş kopyaları olarak değerlendirmektedir.[173]

M. S. 2. yüzyıla ait özellikler gösteren bir diğer giyimli ve oldukça kaliteli malzemeden yapılmış kadın heykeli ile **Kat. No: 15**'te karşılaşılmaktadır **(Lev. No: 15)**. Önceki örneğe yakın ölçülerde, chimationsuz, ancak bir pelerinle betimlenen bu örnekte, baş ve dirsekten itibaren kollar kopmuştur. Sola doğru hafif bir S hareket yapan figürün sağ ayağı hafifçe yana doğru atılmıştır. Göğüs altından kalın bir kemerle

---

[168] Özgan (1986) 247 vd.
[169] E. Atalay, "Weibliche Gewandstatuen des 2. Jahrunderts n. Chr. Aus Ephessischen Werstatten", Österreichische Akademie der Wissenschaften Philosophiach Historische Klasse Denkschriften, Bd 206, 1989, 69 vd, Abb. 11-13.
[170] Bu konudaki farklı görüşler ve "Hera Ephesia" tipi kopya listesi için bkz. İnan (1975) 46 vd, dn. 235-242.
[171] İnan (1975) 46 vd, Lev. XXIII, No: 11; Atalay (1989) 69, Abb. 13.
[172] Arsan (1946) 443-444, 446, Res. 9-10.
[173] Atalay (1989) 69 vd. Abb. 11-13.

sıkılmış chiton ayaklara ve yuvarlak altlığa kadar dökülmektedir. Bu şekilde figüre zarif bir hareket kazandırılmıştır.

Efes'ten Hellenistik orijinal bir eserin Roma kopyası olan giyimli kadın heykeli[174], giysi tipi ve kolların hareketi açısından Kat. No: 15 ile aynı tipi yansıtır. Omuzlardan tutturulmuş giysi kıvrımları, göğse inerken orta kısma doğru yönelir, daha sonra kalın kemerin altından tekrar genişleyerek düz bir şekilde ayaklara kadar iner. Atalay ise; bu tipte göğüs altından kalın kemerli chiton giyen bir diğer Efes heykelinin[175], Arkhelaos kabartmasında betimlenen mousalardan "Melpomene" olabileceğini belirtmektedir.[176] M. S. 2. yüzyıla tarihlendirilen Efes heykelinde, omuzlardan göğüslere inen V biçimli ve ayaklar üzerindeki yuvarlak sırtlı kıvrımlar Philadelphia örneğine benzer bir yapı yansıtmaktadır. Bu özellikler doğrultusunda Kat. No: 15 için en uygun tarihin M. S. 2. yüzyıl olabileceğini düşünmekteyiz.

Philadelphia heykelleri arasında **Kat. No: 16**'da sağlık tanrısı Asklepios'un bir heykeli bulunmaktadır **(Lev. No: 16)**. Baş, kol ve ayakları kopmuş heykel, boyundan sol kol altına doğru kırılmış ve kırık parça daha sonradan yerine eklenmiştir. Asklepios tiplerine[177] uygun duruşta ayaktaki heykelde gövde çıplak, alt kısım giyiniktir. Sağa doğru "S" hareketi yapan heykelde arkadan gelerek göbek altını dolaşan kumaş tomarı tekrar sol kol altına doğru yükselmekte ve oradan da aşağıya dökülmektedir. Sağ kalçadan diz altına kadar uzanan bölgedeki yuvarlak kesitli kırık parçalar, Asklepios'un burada bir "yılanlı asa" tuttuğunu ortaya koyar.[178]

M. Ö. 5. yüzyılın ortalarında Heykeltıraş Pheidias zamanından Antoninler Dönemi'ne kadar birçok ünlü sanatçı, orijinalleri günümüze ulaşmamış Asklepios heykelleri yapmıştır. Heykellerin en eski ve en sık kullanılan tipi, Alkamenes'e dayandırılan "Neugehauer Tipi"dir.[179] Kopyaları yapılan bir diğer ana tip ise,

---

[174] Linfert (1976) 54-55, Taf. 1, Abb. 24.
[175] Atalay (1989) 153**,** Abb. 92.
[176] Atalay'ın Ephesos heykelini dayandırdığı bu kabartmada alttan ikinci şeritte sağdan üçüncü figür, üstten ikinci şeritte ise soldan ikinci figür giysi tipi ve duruşu ile Ephesos ve Philadelphia örneklerine uymaktadır: Archelaos kabartması için bkz: D. Pinkwart, Das Relief Des Archelaos Von Priene und Die Musen Des Philiskos, Verlag Michael Lassleben Kallmünz 1965, 19 vd. Taf. 1; Mousa betimleri için ayrıca bkz: LIMC VI-2, Taf. 383-406; Smith (2002) 191, Res. 216.
[177] Bieber (1957) 73, Fig. 5-8.
[178] Asklepios'un bir atribüsü olan yılanlı asa pek çok heykelinde görülür: Bieber (1957) 70-92, Fig. 5-26; Budde-Nicholls, (1964) 61-62, Pl. 33, Nr. 97; Ayrıca Pheidias'ın yaptığı kabul edilen, elinde bir mızrak tutan Dresden Zeus'unun da Asklepios olabileceği düşünülmektedir: Boardman (2002) Res. 228.
[179] Bu tip adını, Asklepios'un kopya ve çeşitlemeleri konusundaki en iyi çalışmayı (K. A. Neugehauer, Asklepios, Ein Beitrag zur Kritik Römischer Statuen Kopien, 78, Winckelmannsprogram der

Hellenistik Dönem'de Batı Anadolu'da eser vermiş Bryaxis'e atfedilir.[180] Philadelphia'da ise Asklepios kültünün varlığı sikkelerle[181] desteklenmektedir. Bu sikkelerden kentte Asklepios oyunları düzenlendiğini de öğreniyoruz.

Philadelphia Asklepios'u daha çok Bryaxis'in çalıştığı Hellenistik Dönem özelliklerini taşımaktadır. Tanrı Asklepios'un Münih ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki bu Hellenistik Dönem tiplerinin M. S. 2. yüzyıl kopyalarında[182], diri bir gövdeye sahip olduğu, sağ kolun ileriye, sol kolun ise hafifçe geriye doğru atıldığı gözlenmektedir. Bu tür Hellenistik Dönem Asklepios heykellerinde işlenen kıvrımlar Klasik Dönem'e oranla daha karmaşık bir yapıdadır. Tanrının Klasik Dönem heykellerinin kopyalarındaki sert kıvrımlar[183], tek yönlü çapraz bir biçimde ayaklara inerken; Hellenistik orijinallerin kopyalarında[184] farklı yönlerden gelip birbiriyle kesişen daha yumuşak ve hacimli kıvrımlar görülür. Bu özellikleri dolayısıyla Kat. No: 16, Roma Dönemi'nde Asklepios heykellerinin en fazla kopya edildiği Hadrian ve Antoninler dönemine, M. S. 2. yüzyıla tarihlenebilir.

Yarı giyimli bir Dionysos'un betimlendiği **Kat. No: 17** de, malzeme ve işçilik bakımından kaliteli bir yapı yansıtmaktadır **(Lev. No: 17)**. Bu heykelin bir Dionysos[185] yontusu olduğunu düşünmemizde, erkek vücudunun yumuşak hatlarla ele alınması[186] ve incelediğimiz örneklerle[187] vücut yapısı ve omuzlara dökülen saçları açısından benzerliği etkili olmaktadır.

Boyundan itibaren başı, elleri ve ayakları kopmuş, karın hizasından kırık heykel daha sonra bir onarım görmüştür. Ağırlığı sol bacağın taşıdığı heykelde, sağ bacak hafifçe bükülerek ileriye atılmış; omuzdan itibaren kolların, biri ileriye biri de geriye olmak üzere zıt yönlere doğru hafifçe uzatılmasıyla ritmik bir hareket elde edilmiştir.

Archaeologischen Gesellschaft zu Berlin, 1921) yaptığı kabul edilen Neugehauer'den almaktadır: Bieber (1957) 73, dn. 9.

[180] Bieber (1957) 87, Fig. 23-29; Ayrıca Bergama'da Nikephorion zaferi anısına, M. Ö. 183'ten Antoninler Dönemi'ne değin basılan sikkelerde orijinali Phyromachos ve Nikeratos'a ait olabileceği düşünülen Asklepios heykelleri betimlenmiştir: B. Pick, "Die Neokorie Tempel von Pergamon und der Asklepios des Phyromachos", Festschrift für Walter Judeich, 1929, 37-40, Fig, 7-9, 11-12, 14; Bieber (1957) 73, Nr. 10.

[181] Arslan (2005) 154.

[182] Bieber (1957) 77, Fig. 24-26.

[183] Bieber (1957) 74, Fig. 5-8.

[184] Bieber (1957) 92, Fig. 15-16.

[185] M. Karaosmanoğlu, Mitoloji ve Ege'nin Tanrıları (2005) 102 vd, 240-241.

[186] Önceleri Apollon yumuşak formlarda verilirken Dionysos sakallı tipte bağ bozumu tanrısı olarak algılanıyordu. Ancak Hellenistik Dönem'le birlikte Dionysos, bereketi simgeleyen, yumuşak, Apollon tipli bir tanrı haline dönüşmüştür: Smith (2002) 131.

[187] LIMC III, I, Dionysos Maddesi, 435 vd, Fig. 126-a, b, c; Smith (2002) 67, Res. 76-77.

Philadelphia tanrı heykeli; Sardes'ten Apollon ya da Dionysos olabileceği belirtilen ve Hadrian-Erken Antoninler Dönemi'ne verilen bir heykelle[188] boyutları, saç yapısı, gövdede uygulanan kaliteli işçiliği, duruş tipi ve hatta omuz hareketleriyle benzer özellikler yansıtmaktadır. Her iki örnekte gözlenen sol omzun hafifçe geriye atılışı Praxiteles özelliklerine dayandırılır[189]. Uzun dalgalarla omuzlara dökülen saç buklelerinin ortası boylu buyunca kanallarla oyulmuştur. Oldukça iyi cilalanmış gövde yumuşak bir yapıya sahiptir. Antoninler Dönemi'ne tarihlenen Efes kökenli bir eserde[190] de bu yumuşak vücuda ve matkap oygulu dalgalı saç yapısına rastlanmaktadır. Philadelphia yarı giyimli Dionysos'unda, giyside görülen kıvrımların da yine Efes'ten M. S. 2. yüzyıla tarihli bir tanrı heykelinde[191] bulunması dikkat çekicidir. Bu örnekler yardımıyla Kat. No: 17'nin da M. S. 2. yüzyıl ortalarına yakın bir tarihten; olasılıkla Hadrian ya da erken Antoninler Dönemi'ne ait bir eser olduğunu söyleyebiliriz.

Yenice Mahallesi'ndeki bir kanalizasyondan ele geçen **Kat. No: 18**'deki heykel grubu; merkezde, arkadaki desteğe bitişik kolsuz bir erkek heykeli ve yanlardaki aslanlardan oluşan bir kompozisyona sahiptir **(Lev. No: 18)**. Ana figürün arka kısmındaki destekleyici düz bir parçayla birlikte bu tür eserler, Karyatit ve Atlas gibi taşıyıcı eleman olarak kullanılan figürlerle birlikte, daha çok da onların Roma Dönemi'ndeki uzantıları olarak "altlık" ya da "ayak" şeklinde değerlendirilmiştir.[192]

Yüzü tamamen aşınmış genç erkek figürü, sağa doğru bir "S" hareket gerçekleştirmektedir. Ayaklarında bilekler üzerinden bağlı bir sandalet, iki yanında, birisi zeminden kopmuş, cepheden verilmiş birer aslan yer alır. Aynı şekilde, eserin altlık kısmında da, ortadaki krater türü vazonun iki yanında, antitetik duruşlu aslan kabartmaları bulunmaktadır.

Eserde aslan figürlerinin bolca kullanılması, figürün sol omzundan sağ kalçası üzerine doğru uzanan ceylan postu (nebris)[193], altlık üzerinde görülen krater formlu

---

[188] Hanfmann-Ramage (1978) 109-110, Fig. 247-248.
[189] Hanfmann-Ramage (1978) 109-110.
[190] Aurenhammer (1990) 40-41, Taf. 15.
[191] Aurenhammer (1990) 116-117, Taf. 84 a-b.
[192] Anabolu (1986) 293-294; Anabolu bunları masa ayağı, kandil vb. eşya taşıyan altlık olarak değerlendirirken; Hanfmann böyle net bir tanımlama yapmamıştır. Krş: Hanfmann-Ramage (1978) 150-151, Fig. 243, 249-250, 338, 359, 390; Anabolu (1986) 293-294, Res. 9. Karyatit ve Atlas tanımı için ayrıca bkz: Başaran (1998) 136-138.
[193] Aslan ve ceylan postu Dionysos ve Satyr figürleri üzerinde yaygın olarak gözlenen bir atribüdür: Bkz: Hanfmann-Ramage (1978) Fig. 243, 249-250; Anabolu (1986) Res. 9.

şarap kabı ve benzer örnekler, bu figürün Dionysos yarenlerinden bir Satyr'ü betimlediğini göstermektedir.[194]

M. S. 1. yüzyıldan 3. yüzyıla kadar Lydia Bölgesi'nde figürlü altlıkların yoğun olarak kullanıldığı bilinmektedir.[195] Bu doğrultuda Kat. No: 18'deki altlığı bölgenin başkenti olan Sardes'ten bir benzeriyle[196] karşılaştırarak tarihlemek mümkündür. Philadelphia örneğiyle aynı türde kaliteli beyaz mermerden yontulmuş Sardes eserinde sol ayak, sabit olan sağ ayak üzerine doğru atılmıştır. Oldukça rahat bir duruşun sergilendiği bu eser, Philadelphia altlığında da görüldüğü gibi iyi cilalanmış bir yüzeye sahiptir. Manisa Müzesi'ndeki Dionysos, Satyr ve panterden oluşan Sardes kökenli bir diğer heykel grubu parçasında[197] da, çıplak Dionysos üzerinde bizdekiyle aynı tipte bir nebris ve ayaklarında bilekleri aşan sandaletler bulunur. Bu eserde figürün elinde olabileceği belirtilen thyrsosa karşılık Philadelphia eseri altlığı üzerinde bir krater kabartması yer almaktadır. Philadelphia grubunun kalitesini tam olarak yansıtmasa da M. S 2. yüzyıldan bu Sardes eserinin tipolojik açıdan aynı sanat akımının bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Aynı yüzyılın sonlarından bir Efes buluntusu Dionysos heykelinde[198] de Kat. No: 18 arasında, nebris ve aslan figürleri bağlamında benzerliklerle karşılaşıyoruz. Söz konusu bu benzerliklere dayanarak incelediğimiz Kat. No: 18'i M. S. 2. yüzyıla tarihlemenin uygun olacağını düşünmekteyiz. Sardes ve Efes etkili bu Philadelphia altlığı, erken dönem taşıyıcılarında[199] (karyatitler) kaba bir sütuna bitişik olarak uygulanmış figürlerin, Roma Dönemi'nde daha ince, zarif ve süslü bir yapıda üretildiğinin güzel bir örneğini oluşturur.

Manisa Müzesi'nde bulunan bir diğer dikkat çekici eser ise, **Kat. No: 19**'da izlediğimiz, üç gövdeli ve üç başlı bir Hekate heykelidir[200] **(Lev. No: 19)**. Hekate tipleri için Başaran'ın yaptığı gruplandırmaya[201] göre "üçlü tip (Trimorphoz) b" kümesine

---

[194] Manisa Müzesi'nde Dionysos ve Satyr figürlerinin kullanıldığı bu tür grup eserlerin yoğun bir şekilde kullanıldığını gösteren başka örnekler de bulunmaktadır. Bkz: Hanfmann-Ramage (1978) 150-151, Fig. 243, 249-250, 338, 359, 390.

[195] Sardes'ten 3. ya da 4. yüzyıldan olabilecek bir Dionysos heykel grubu daha yayımlanmıştır. Hanfmann-Ramage (1978) 110-111, Fig. 250; Ayrıca Alaşehir'e komşu ilçe Sarıgöl'ün Bağlıca Köyü'nde bulunmuş bugün Manisa Müzesi'nde korunan, Roma Dönemi'ne tarihli ve incir ağacına asılı Marsyas heykeli, bir altlık formundadır: Dedeoğlu (1997) 145-147, Lev. LVI-LVII.

[196] Hanfmann-Ramage (1978)150, Fig. 338.

[197] Hanfmann-Ramage (1978) 110, Nr: 121, Fig. 249.

[198] Aurenhammer (1990) 79, Taf. 40, Nr: 58.

[199] Anabolu (1986) 393 vd, Lev. 197-201, Res. 1-7.

[200] Hanfmann-Ramage (1978), 172, Fig.453; Başaran (2004) 91 (M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı).

[201] Başaran (2004) 92, dn. 52 (M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı).

giren heykelde, başlar üzerinde ortak bir polos bulunur. Saçların ortadan ayrılıp omuzlara doğru toplu bir demet halinde döküldüğü her üç baş da, üçgen alın ve yuvarlak çeneli donuk bir ifadeye sahip yüzleriyle, birbirine benzetilmiştir. Kemerli bir peplos altından göğüsler belirtilmiş ve göğüsler arasına V biçimli giysi kıvrımları işlenmiştir. Kemerin alt kısmında ve alttaki giyside ise ortadaki dikey, merkezi bir kıvrımdan doğan ve yanlara uzanan bazıları V, bazıları U biçimli peplosa özgü[202] kıvrımlar yer alır. Gövdeye yapışık kollar dirsek hizasından, ayaklar diz altından kırıktır.

Bodur uzuvlara sahip heykelin oval yapısı ve kolların gövdeye yapışık oluşu ilk bakışta tipik bir Arkaik hatıl görünümünü çağrıştırır.[203] Ancak; Başaran'ın belirttiği[204] gibi bu tür üçlü (trivia) heykeller geç dönem örnekleri olarak karşımıza çıkar. Ayrıca Batı Anadolu'da bulunmuş incelediğimiz üçlü Hekate betimlerinin[205] tümünün Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmeleri ve özellikle de Philadelphia'nın hemen kuzeyindeki Maeonia kentinden Manisa Müzesi'ne getirilmiş üçlü Hekate üzerindeki yazıt, bu dönemde, bölgede bu tür heykellerin yoğun olarak üretildiğini kanıtlar.

Philadelphia Hekate heykeli de Maeonia stelindeki Hekate'yle[206] benzer şekilde, göğüs altından kemerli kısa bir peplos giymektedir. Tip olarak yukarıda sözünü ettiğimiz merkezlerde bulunan eserlerle aynı özellikleri içeren Philadelphia Hekate heykeli, ayrıntılı işçilik konusunda bunlardan farklılık gösterir.[207] Philadelphia'daki gibi ortada merkezi bir ana kıvrıma M. S. 2. yüzyıla verilen Kuşadası[208] ve Herakleia[209] figürlerinde rastlanır. Philadelphia örneği kolların hareketiyle Kuşadası üçlüsüne daha yakındır. Yumuşak sırtlı, yanlara doğru uzanan kıvrımlar da üslup ve biçimsel açıdan benzerlik gösterir. Bu değerlendirmeler ışığında Kat. No: 19, Hanfmann ve Ramage'nin de belirttiği gibi M. S. 2. yüzyıldan olsa

---

[202] Hanfmann-Ramage (1978) 88, Fig. 166.
[203] Ancak, bilinen ilk Hekate heykeli Klasik Dönem'de Alkamenes tarafından yontulmuştur: Başaran (1998) 223-224.
[204] Başaran (2004) 91 vd.
[205] Bu eserler; Ephesos, Herakleia, İzmir, Maeonia ve Magnesia ad Spylum'da bulunmuştur: Örnekler için bkz: Mitropoulou (1978) 38-39, 46, 48, Fig. 45-46, 75-76, 79; Kuşadası Hekatesi için bkz: Başaran (2004) 89 vd, Çiz. 1-3, Res. 1-3.
[206] Anabolu, age, Res.4.
[207] Philadelphia Hekate Heykeli sözünü ettiğimiz Hekate betimlerinden kolların hareketi bakımından ayrılır; diğerlerinde kollar yana doğru açılırken bizdeki eserde kırık olmalarına karşın kolların gövdeye yapışık olduğu fark edilir.
[208] Başaran (2004) 92, Çi. 1-3, Res. 1-3.
[209] Mitropoulou (1978) 39, Fig. 46.

gerektir. Nitekim ortadan ayrılmış saçlar, yüzün oval yapısı ve yuvarlak küçük çeneler Kat. No: 33'te de görüldüğü gibi bu dönem kadın portrelerindeki[210] başlıca özellikler arasındadır.

Kat. No: 20'deki çıplak erkek çocuk heykeli Philadelphia civarında bugün de en önemli tarımsal ürünlerin başında gelen üzüm salkımı ile betimlenmiştir **(Lev No: 20)**. Başı, pazudan itibaren sağ kolu ve dizlerden altı kopmuş olan heykelin belinin sağ arka kısmına bitişik parça, burada destekleyici bir eleman kullanıldığına işaret eder. Ayakta, dik duruşlu ve çocuksu bir şişmanlığın uygulandığı figür sol eliyle salkımı göğsüne bastırmaktadır. Üzüm salkımı ve şişman vücut yapısıyla bu heykel, Efes'te Hadrian ve Antoninler dönemlerinde yoğun olarak üretilmiş, bazıları üzüm tutan ve "Çocuk Eroslar" olarak vurgulanmış seriyi[211] akla getirmektedir. Kat. No: 19, bu Eros heykellerinden özellikle ayakta duran bir çıplak heykel[212] ile vücut işlenişi noktasında benzerlik göstermektedir. Philadelphia örneği aynı dönemden bir diğer Efes Eros'u torzosuyla[213] da iyi cilalanmış tombul hatlarda benzerliğe sahiptir. Bu benzerliklere dayanarak, Efes Eroslarıyla ilişki içindeki Kat. No: 20'nin, M. S. 2. yüzyıldan izler taşıdığını söyleyebiliriz.

Kat. No: 21'deki diğer çıplak erkek çocuk heykeli de benzer bir şemayı yansıtır **(Lev. No: 21)**. Ayakta, dik duran figür sol kolu ile gövdesi arasında tuttuğu köpeği sağ eliyle beslemektedir. Başı ve dizlerden itibaren bacakları eksiktir. Burada da Kat. No: 20 ile aynı şekilde dik duruşlu şişman bir vücut yapısı esere egemendir. Bu yapısıyla Philadelphia hayvan tutan çocuk heykeli Cirene'den Antoninler Dönemi'ne tarihli hayvan tutan bir çocuk Eros heykeli[214] ile tümüyle aynı şemada ele alınmıştır. Cirene eserinin sağ kolu tahrip olmakla birlikte, omuz hareketinden bunun da tıpkı Philadelphia örneğinde olduğu gibi sol eliyle tuttuğu hayvanı diğer eliyle beslediği anlaşılmaktadır. Söz konusu iki eserde aynı şemanın uygulanması dışında, gövde yapılarının benzerliği de dikkat çekicidir. Dolayısıyla Kat. No: 20 de, M. S. 2. yüzyıldan olmalıdır.

---

[210] J. İnan, Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri (1965) 20 vd, Lev. 7, 11.
[211] Aurenhammer (1990) 147 vd, Taf. 90 vd,Nr: 130 vd.
[212] Aurenhammer (1990) 155, Taf. 93, Nr: 136.
[213] Aurenhammer (1990) 96, Taf. 54 c-d, Nr: 77.
[214] E. Paribeni, Catalogo Delle Sculture di Cirene, Monographie die Archeologia Libica-V (1959) 57, Tav. 75, Nr: 118.

Daha yetişkin bir çıplak erkeğin betimlendiği **Kat. No: 22**'deki torzonun vücut hareketi ile, ilk örneğini Lysippos'un yaptığı "Yay Geren Eros" heykelini[215] yansıttığı anlaşılır **(Lev. No: 22)**. Önceleri daha çok birleşme ve üretmeyi simgelediği düşünülen Eros, zamanla bu evrensel ilkeden sıyrılarak, oklarıyla insanları kovalayan, kanatlı, alaycı ve yaramaz bir çocuk imajına bürünmüştür.[216] Bu imajın somutlaştığı heykellerde[217], gövde cepheye dönükken, kollar aynı yönde, yukarıya doğru uzanarak yay gerer. Gövdenin öne eğilmesi aslında, bacaklar ve kollarla da ilişkili olarak yapılan işten kaynaklanır. Eser, kol ve bacakları kopmuş bir torzo niteliğinde olmasına karşın, gövdenin hafifçe öne eğik ve kolların yukarı kaldırılmış olduğu anlaşılır. Kırık sol kol, kürek kemiğinin yönünden anlaşıldığı kadarıyla sağa doğru uzatılmakta; dolayısıyla eser bütün olarak düşünüldüğünde, sağ kolun da bu tarafa yönelerek yay gerdiği sonucu çıkmaktadır.

Bu biçimiyle eser, Cirene'den Lysippos Eros'unun bir Roma kopyasıyla[218] tam olarak aynı hareketi yapmaktadır. Öne eğik bacaklar, gövde hareketi ve iyi perdahlanmış yüzeyler her iki eserde dikkat çeken benzerlikleri oluşturur. Aynı orijinalin M. S. 2. yüzyıla tarihli bir Efes kopyasında[219] da bu benzerlikler izlenebilmektedir. Ayrıca eser, iyi cilalanmış vücut yapısıyla Efes'ten Antoninler dönemine tarihli bir başka tanrı heykeliyle[220] benzerlik gösterir. Bu veriler ışığında Kat. No: 22'deki torzo, Yay Geren Eros'un M. S. 2. yüzyılda yapılmış bir kopyası olabilir.

Manisa Müzesi'ndeki Philadelphia buluntuları arasında **Kat. No: 23**'deki Eros başı oldukça kaliteli işçiliğiyle dikkat çeker **(Lev. No: 23)**[221]**.** İlk bakışta Antoninler Dönemi sanatının barok üslubunu[222] yansıtan eserde, yanlarda boyna dökülen ve tepede toplanmış saçlar ışık-gölge karşıtlığını net olarak yansıtır. Saç buklelerinin orta kısımlarında matkap kullanılması ışık ve gölgeli hatların oluşturulmasında etkilidir. Yuvarlak çeneli, tombul yüz hatlarına sahip eserde, iri gözler, yayvan burun ve küçük

---

[215] Paribeni (1959) 110, Tav. 146, Nr: 305; Kendi başına bir heykel olarak ilk kez M. Ö. 4. yüzyılın sonunda ortaya çıkan Eros heykellerinin en ünlüleri Lysippos'un "Yay Geren Çocuk" olarak gösterilen heykeli ve Praksiteles'in Thespiai ve Parion'da yapmış olduğu heykellerdir: Başaran (1998) 229, 236; Smith (2002) 68.
[216] Erhat (1999) 106-107.
[217] LIMC III, 2, 880, Fig. 352-355; Karaosmanoğlu (2005) 93, Res. 215.
[218] Paribeni (1959) 111, Tav. 146, Nr: 307.
[219] Aurenhammer (1990) 84-85, Taf. 44 a-c, Nr, 63.
[220] Aurenhammer (1990) 26-27, Taf. 4, Nr: 5.
[221] Müzede hangi depoda olduğunu saptayamadığımız bu eser için, envanter kayıtlarındaki cepheden çekilmiş tek resimle yetinmek zorunda kaldık.
[222] İnan-Rosenbaum (1966) 17 vd.

ağızda ayrıntılı bir işçilik gözlenmektedir. Bu özellikler açısından Kat. No: 23, Philadelphia'nın güneyinde kalan Tralles'ten ele geçmiş bir Eros başı[223] ile büyük benzerlik göstermektedir. Tralles Eros başında gözlenen saç buklelerine uygulanmış matkap kanalları ve tepedeki saç tomarı için Antoninler dönemi tarihi verilmektedir. Tombul yüz ve ayrıntılı saç yapısı Tralles'ten aynı dönemden bir başka heykelde[224] de gözlenmektedir. Roma Dönemi'ne ait benzer Eros örneklerine[225] Anadolu dışında geniş bir coğrafyada da rastlanır. Bu veriler ışığında Kat. No: 23, M. S. 2. yüzyıl içlerinde Antoninler Dönemi'nde üretilmiş olmalıdır. Bu durumda Özgan'ın[226], Tralles ve Bergama bağlamında değindiği gibi, Philadelphia'nın bu dönem heykeltıraşlık sanatı konusunda Tralles'ten etkilenmiş olması kaçınılmazdır.

Kat. No: 19'daki Hekate'nin dışında bu gruptaki diğer üç yönlü eser **Kat. No: 24**'teki Dionysos büstüdür[227] **(Lev. No: 24)**. Alt kısmı bir herme formunda[228] uygulanmış grup, yüksek bir altlık üzerinde, arkalarından birbirine bitişik ve farklı yönlere bakan biri sakallı üç erkek başından oluşur. Genç görünümlü figürün Dionysos'u betimlediği düşüncesi, başındaki sarmaşık çelengi ile de perçinlenir. Başı çevreleyen bu çelenk, yanlarda saç buklelerinin altına girmekte ve aşağıya dökülen saç demetleri arasında üzüm taneleriyle yeniden ortaya çıkmaktadır.[229] Dionysos'un olduğu tarafta, altlık üzerine işli phallos kabartması bu tanrıyla yakından ilişkili olup, Dionysos onuruna düzenlenen oyunlarda kullanılan bir argümandır. Ayrıca ilk tiyatro oyunlarının da Dionysos şenliklerine dayandığı[230] düşünülürse; incelediğimiz üçlü heykelin Dionysos'un farklı özelliklerini betimlediği ortaya çıkar. Bu özelliklerden olsa gerek, bu eserin, bir tiyatro için yapılmış olabileceği düşünülmüştür.[231]

İncelediğimiz eserin tarihi konusunda Anabolu, M. S. 2 yüzyılın sonu ve 3. yüzyılın başını önermiştir.[232] Bununla birlikte yazar, eserin birbirine bitişik üç baştan

---

[223] Özgan (1995) 142-143, Taf. 39, 3-4.
[224] Özgan (1995) 159, Taf. 42, 2-3.
[225] LIMC III, 932, Fig. 1005 vd.
[226] Özgan (1995) 159.
[227] Anabolu (1987) 47 vd, Res. 1 a-e.
[228] Alt kısmın giydirilmiş sütun biçiminde düzenlendiği Dionysos heykel tipleri "Dionysos Lenaios" ile ilişkilidir. Bkz: Karaosmanoğlu (2005) 106 vd., Res. 253-254.
[229] Sarmaşık çelengi dolayısıyla Anabolu da, bunun Dionysos betimi olduğunu belirtir: Anabolu (1987) 47, Res. 1.
[230] Başaran (1998) 94.
[231] Anabolu (1987) 48. Bu durumda, anılan tiyatro, Toptepe Akropolü'ndeki Philadelphia Tiyatrosu olabilir.
[232] Anabolu (1987) 47.

oluştuğunu belirten genel bir tanımlama yapmış; sakallı figürün boynuzları ve sivri kulaklarıyla, yarı insan-yarı keçi olan yaratık Pan'ı betimlediğine değinmemiştir.

Heykeltıraşlık sanatında, Dionysos üçlülerinin gerçek anlamda birer kopya olmadıkları kabul edilmekte ve bu eserlerin Roma İmparatorluk Dönemi neo-klasist sanatçılarının serbestçe çalıştığı dekoratif üslubu yansıttığı düşünülmektedir.[233]

Buradaki Dionysos'un dörtgen diyebileceğimiz yapıdaki köşeli yüz tipi, kaşlar arasındaki mesafenin genişliği ve kalın burun kemiği M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısında karşımıza çıkmaktadır.[234] Bu dönemden İtalya kökenli bir Dionysos büstünde[235] Philadelphia Dionysos üçlüsündeki tanrı betiminin aynısıyla karşılaşmaktayız. Işık ve gölgeli bir yapının egemen olduğu bu büst heykelde bizdeki figürle aynı biçem özellikleri; uzun bukleli saçlar, kalın bir burun ve hafifçe aralık dudaklar gözlenmektedir. Bununla birlikte gülümsemenin yansıtılması bakımından Philadelphia Dionysos'u daha başarılıdır.

Özellikle Sardes'te bulunan asma çelengi taşıyan bir Dionysos başı[236] Kat. No: 24 için açıklayıcıdır. Yüzdeki uzuvların işlenişi yanında gözlerdeki baygın ifadeyle de bölgenin ortak heykeltıraşlık sanatı özellikleri izlenebilmektedir. Sardes Dionysos'u doğallığı bozucu aşırı matkap kullanımının da gösterdiği gibi 3. yüzyılın içlerine verilmiştir.

Sakalsız satyr figürüne baktığımızda ise, bu yüzdeki gülümser yapının Sardes'ten M. S. 3. yüzyılın ilk yarısından bir satyr başı[237] ile oldukça benzer olduğu görülür. Alın üzerinde, yanlardaki demetlerden ayrılarak geriye doğru taranmış saç kümesi, gülümseyen yüz, şişkin göz kapakları[238] ve gamzeli çene yapısı her iki eser için ortak bir biçimi ortaya koyar. Bu durumda Sardes eseri Philadelphia Dionysos büstünü daha da ileriye çeker. Severuslar Dönemi'ne tarihli, Efes buluntusu bir Dionysos yontusu[239]; başındaki çelenk, yanlara dökülen üzüm salkımı biçimli saçlar ve nereye baktığı belirsiz gözleriyle, Philadelphia Dionysos üçlüsü ile benzeşen bir diğer bölge eseridir. Pan

[233] Budde-Nicholls (1964) 61, bu durumda Rodos'tan Demeter ve Herakles'le birlikte betimlenmiş erken dönem Dionysos üçlüsü, bu tanrının satyrlerle betimlendiği gruba dâhil edilmemiş olmalıdır. Anılan üçlü için bkz: LIMC III, 468, Fig. 535.
[234] Budde-Nicholls (1964) Pl. 32, 35, 105, 106; G. M. A. Hanfmann, Sardis: From Prehistoric to Roman Times: Results of the Archaeological Exploration of Sardis 1958-1975, (1983), 67, Fig. 44.
[235] Budde-Nicholls (1964) Pl. 32, Fig. 95.
[236] Hanfmann-Ramage (1978) 141-142, Fig. 352.
[237] Hanfmann-Ramage (1978) 142, Fig. 354.
[238] Bu özelliklere Kat. No: 25-28'deki diğer satyr ve Eros başlarında da rastlanır.
[239] Aurenhammer (1990) 64-65, Taf. 30 b-d.

yüzünün ise, Efes'ten aynı dönemden bir başka başla[240] saç ve sakal işlenişinde benzerlik göstermesi, Anabolu'nun verdiği tarihi destekler. Bu özellikleriyle Kat. No: 24'ün M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı ve 3. yüzyılın başlarından olduğu sonucuna varılır. Sakalsız satyr figüründeki; alın üzerinden saçların jöleli gibi yukarıya doğru kaldırılması, yüz hatlarının tombul, göz kapaklarının şişkin oluşu, dudaklardaki açıklık ve geneldeki barok yapı ise, Philadelphia satyr başlarının tümünde karşılaşılan ortak stil özellikleri olarak yorumlanabilir.

Kat. No: 25'in**,** yüzdeki yaşlı özellikleri, sivri kulakları ve saçlar arasındaki boynuzlarıyla bir Pan başını, yansıttığı hemen anlaşılmaktadır **(Lev. No: 25)**. Çok iri gözleri, ağız ve burun kenarlarındaki çizgilerle oluşturulmuş ürkütücü gülümser ifade, yüze karikatürize bir anlam kazandırmıştır. Yaratığın doğasından kaynaklanan bu ikonografik özellikler yanında, alın çevresindeki yukarı kalkık saçlar, yayvan burun ve aralık dudaklar bir önceki Kat. No: 24'teki her üç başta ve Kat. No: 26 ve 27'deki satyr başlarında da gözlenen biçimde uygulanmıştır. Bununla birlikte eser, Efes kökenli M. S. 2. yüzyıla verilmiş bir pan başıyla[241] benzer olup, içe dönük dudaklar ve başın arka kısmındaki saçlarda izlediğimiz ince yüzeysel kanallarla ayrılmış saç buklelerine sahiptir. Aynı kentten Severuslar Dönemi'ne tarihli dar uzun yüzlü bir Pan başı[242], kenarlardan ortaya doğru uzanıp ikiye ayrılan sakallar, şakak kenarlarındaki saçlar ve tepedeki boynuz çıkıntısı açısından Philadelphia Pan başına yakınlık göstermektedir. Efes Pan başlarının tarihlemeleri doğrultusunda Kat. No: 25, M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısından ya da, 3. yüzyılın başlarından olmalıdır.

Manisa Müzesi'ndeki Philadelphia Heykeltıraşlık Eserleri kapsamındaki mitolojik yaratıklar arasında bulunan Satyr betimleri, genellikle ortak stil ve biçim özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Arkaik ve Klasik dönemlerden beri Dionysos'la birlikte gösterilen Satyrler, Hellenistik Dönem'de daha da yaygınlaşmıştır. Hellenistik heykeltıraşlık hayvansı genç figürlerden daha yaşlı ve düşünceli olanlarına kadar farklı tip ve üsluplarda pek çok yeni satyr tipi üretmiştir. Bunlar aynı dönemden olabilmekle birlikte, pek çoğu hafif ve zarif bir üslupta Dionysos'un neşeli, oyuncu tarafını (leptos, glaphyros) yansıtırken; diğerleri Hellenistik baroğun daha ciddi ve ağır başlı tarafını

[240] Aurenhammer (1990) 131-132, Taf. 77 a-c.
[241] Aurenhammer (1990) 80-81, Taf. 41 a-d, Nr: 59.
[242] Aurenhammer (1990) 81-82, Taf. 42 a-c, Nr: 60.

(semnos, aksiomatikos, megaloprepes) gözler önüne sermektedir.[243] Roma'da ise bu tiplerin bol miktarda kopyalandığını görüyoruz.[244]

Bunlardan arka kısmı Pan başı ile aynı biçimde düz kesilmiş ve aynı tür malzemeden yontulduğu anlaşılan **Kat. No: 26**'daki eser, boyundan altı ve burun ucu kırık tamamlanmamış bir satyr başını betimler **(Lev. No: 26)**. Eserin tamamlanmadan bırakıldığı, sağ göz çevresi ve elmacık kemikleri dışında tüm yüzde ve kanallar halinde saç demetleri arasında görülen keski izlerinden anlaşılmaktadır. Saçların, tepede ve yanlarda baştan fışkırırcasına yukarıya doğru kalkık olması ve aralık dudaklara sahip yüzdeki gülümseyen ifade, gerek Pan gerekse bölgeden ele geçmiş diğer bazı eserlerde[245] gözlenen ortak özelliklerdir.

Derin kanallarla ayrılmış, kaba işli saç yapısıyla Kat. No: 26'daki Satyr başı Sardes'ten 2. ya da 3. yüzyıla ait olabileceği düşünülen bir Satyr başı[246] ile benzerlik gösterir. Aşağıya doğru bir kavis çizerek şakaklara ve kulak üzerine inen saç demetleri de her iki eserde aynı biçem özelliğine sahiptir. Ayrıca hacimli yüz hatları üst göz kapaklarında izlenen şişkin yapı, dudak işlenişi ve öne düşük yayvan burun yapısı Sardes'ten Severuslar Dönemi'ne verilen bir mimari parçaya ait Satyr başı[247] ile de benzerlik gösterir. Tamamlanmamış oluşuyla Philadelphia'da bir heykeltıraşlık işliği bulunabileceğini düşündüren Kat. No: 26, Sardes eserleriyle arasındaki anılan benzerlikler dolayısıyla, Dionysos kültünün yukarıda tanımlanan neşeli yönünü yansıtmakta ve olasılıkla Hellenistik bir eserin M. S. 2. yüzyılın sonları, ya da 3. yüzyıl başlarında yapılmış bir kopyasıdır.

Philadelphia kökenli çift yüzlü satyr başlarından biri olan **Kat. No: 27**, önceki eser (Kat.No: 26) ile aynı tip ve stilde yontulmuştur **(Lev. No: 27)**. Yukarıya ve yanlara doğru yükselen saç yapıları, iri gözler, yayvan burun, aralık dudaklar ve yuvarlak çeneli yapılarıyla serinin bu iki örneği, aynı duyguları ve biçem özelliklerini yansıtmaktadır. Yüzünün bazı kısımları aşınmış satyrde başların birleştiği kısımda kalan saçlar daha kaba bir işçilikte, Efes'in M. S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başı eserlerinde[248] görüldüğü gibi geriye kıvrılan bir sarmal oluşturmakta ve ağır birer kütle halinde boyna doğru

[243] Smith (2002) 132 vd. Res. 149-159.
[244] Richter (1954) 210, 217, Pl. CXLIX a, b, d, f, Pl. CL c-e; Hanfmann-Ramage (1978) 109, Fig. 246.
[245] Bkz. Kat. No: 24, 25, 27, 28; Hanfmann-Ramage (1978) Fig. 246, 354, 378.
[246] Hanfmann-Ramage (1978) 109, Fig. 246.
[247] Hanfmann-Ramage (1978) 142, Fig. 353-354, Nr. 199.
[248] Aurenhammer (1990) Taf. 51 a-b, 54 a-b.

dökülmektedir. Saçın geriye kalan bölümleri iç içe kavisler çizmektedir. Başın bir yanının dümdüz bırakılmış olması ise, eserin mimari blok ya da heykel grubu olabilecek başka bir parçaya aplike edilmiş olabileceğini göstermektedir. Bu tür eklentilerde başın, ana bloğa monte edilen tarafı düz bırakılmak zorunda kalındığı gibi, bazı durumlarda gruplarda ya da bağımsız eserlerde[249] izleyicinin görüş alanından uzakta kalan kısımlar kabaca işlenerek bırakılmışlardır.

Saçlarda görülen iç içe yay demetleri halindeki yapıya M. S. 2. yüzyılda rastlanmaktadır. Efes'ten Antoninler Dönemi'ne verilen bir Satyr başında[250] gözlenen stil bu yapıya iyi bir örnek oluşturmaktadır. Benzer özellikleri taşıyan Kat. No: 27, saç yapısının yanında göz ve burun yapısıyla da bu dönemi yansıtır. Efes ve Philadelphia eserlerinin her ikisinde de iri gözlerin alt çizgileri aşağıya doğru kavislidir. Burun kısımları yayvan olup delikler belirli bir açıda derince oyulmuştur. Bu durumda Kat. No: 27'deki çift yüzlü baş; Efes Satyrü ve önceki tamamlanmamış satyr ile olan benzerliği dikkate alınarak M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı ya da 3. yüzyıl başlarına tarihlendirilebilir.

Kat. No: 28'de ele aldığımız eser ise, çift yüzlü bir Eros başıdır **(Lev. No: 28)**. Pek çok noktasında ayrıntıya girilmeden kabaca bırakılmış olan eserde alın üzerindeki saçlar, Eros figürlerinde[251] sıkça karşılaşılan bir şekilde bir tümsek halinde toplanmıştır. Dudakların aralık, gözlerin baygın halde olduğu yüze, gülümser bir yapı egemendir. Eserde, arkadaki yüz işlenmemiş ve iki başın birleştiği kısım derin bir kanalla ayrılarak saçlar bu kanalın üzerini kapatmıştır. Yan yüzeylerden biri kabaca işlenip ince çizgilerle buklelere ayrılmışken, diğeri tamamlanmadan bırakılmıştır.

Philadelphia Eros başı; yüz yapısıyla M. S. 2. yüzyıla ait, Efes'ten bir başla[252], saç çizgileriyle ise, yine aynı kentten ve geç 2. erken 3. yüzyıldan bir diğer Eros başıyla[253] benzer stil özelliklerine sahiptir. Her iki eserde de tepede toplanmış saçlar diğer kısımlarda ince çizgilere sahip yüzeysel bir işçilikte ele alınmıştır. Bu yapısıyla Kat. No: 28, Kat. No: 26 ve 27'deki Satyr başları ile de benzer özelliklerde -belki de aynı işlik ürünü olarak- olasılıkla M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı ya da 3. yüzyılın başlarında üretilmiş bir eser olmalıdır.

---

[249] Richter (1954) 217, Pl. CL-c-e.
[250] Aurenhammer (1990) 72, Taf. 35 a-d.
[251] Aurenhammer (1990) 85-88, Taf. 45 a-d, 46a-c, 54 a-b.
[252] Aurenhammer (1990) 85-86, Taf. 45 a-d.
[253] Aurenhammer (1990) 72, Taf. 51 a-d.

Manisa Müzesi'ndeki Hekate, Dionysos, Satyr Pan ve Eros yüzlerinin betimlendiği üçlü ve ikililerin büyük bölümünün Philadelphia kökenli olması[254] bir rastlantı olmasa gerektir. Birbirleriyle aynı ya da yakın tarihlerden olmaları gereğini benzer örneklerle yukarıda açıkladığımız bu eserler, büyük bir olasılıkla M. S. 2. ve 3. yüzyılları kapsayan dönemde Philadelphia'da çalışmış bir işliğe işaret etmektedir. Bu işliğin varlığı verdiğimiz örneklerdeki ortak özelliklerin yanında tamamlanmamış Satyr ve Eros başlarıyla (Kat. No: 26-27) da doğrulanır. Burada dikkati çeken önemli bir ayrıntı daha vardır. Ölçülerine bakıldığında Kat. No: 25, 26, 27 ve 28'in yüksekliklerinin 33-37 cm arasında birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Bunlar aynı zamanda aynı tür mermerden yontulmuş ve çift yüz olan Kat. No: 27 yandan, tek yüz olan Kat. No: 25 ve Kat. No: 26 ise arkadan düz bırakılmıştır. Stil benzerliklerine bu özellikler de eklendiğinde, bunların aynı işliğin üretimi olmalarının yanında, friz benzeri bir blok ile birlikte düşünülmüş olabilecekleri ihtimali de güçlenmektedir. Bu gruptaki eserlerin toplu buluntu içinde ele geçen Kat. No: 27 dışında buluntu noktalarının bilinmiyor olması, sözünü ettiğimiz bloğun nerede ve ne amaçla kullanıldığının saptanmasını da güçleştirmektedir. Bu durumun aydınlatılması kanımızca ancak kentte sürdürülecek arkeolojik kazı ve araştırmalarla mümkün olabilecektir. Söz konusu eserler ayrıca burada çalışmış sanatçıların üçlü kavramına alışık olduklarını ortaya koymaktadır. Philadelphia'da çalıştığını düşündüğümüz işliği bölge geneli içinde değerlendirecek olursak; bilinen heykeltıraşlık okullarından Efes ve Sardes ekollerinin özellikle M. S. 2. yüzyıl ve 3. yüzyıl başlarında Philadelphia heykeltıraşlığı üzerinde stil ve teknik noktasında etkili oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bergama'nın ise bu konuda Philadelphia üzerinde pek etki sahibi olmadığı; tamamen farklı yapıdaki satyr başlarından[255] anlaşılmaktadır. Genel olarak satyr figürlerinin yüzlerinde gözlenen -gergin ya da neşeli- farklı ifadeler ise, bu yaratıkların çeşitli karakter ve hislerini yansıtmak için uygulanan gösterim tarzının değişik yönleri olarak açıklanmaktadır[256].

[254] Anabolu, müzedeki tüm üçlülerin Philadelphia'dan olduğunu belirtir, öte yandan aynı yayında Manisa Müzesi'ndeki Maeonia üçlü Hekatesine değinir: Anabolu (1987) 48.
[255] M. Bieber, "A Satyr in Pergamene Style in Kansas City", AJA, 67/3, 1963, 275 vd. Pl. 59.
[256] Smith (2002) 132 vd.

Manisa Müzesi'nde bulunan iki asılan Marsyas heykelinden biri Philadelphia kökenlidir **(Lev. No: 29)**. Yalnızca baş ve gövdenin ele geçtiği **Kat. No: 29**'daki heykel parçasının gövdesinin sol arka kısmı da boydan boya kırıktır.

Marsyas öyküsünün iki ayrı bölümü vardır. İlki flüt çalmayı öğrenmesi sürecidir ki Myron'un Athena ve Marsyas heykel grubu[257] bununla ilgilidir. İkincisi ise Apollon ile giriştiği müzik yarışması sonucunda tanrı tarafından asılarak cezalandırılması olayıdır.[258] Asılan Marsyas heykel gruplarının kırmızı çizgili mermerden yapılmış olan ve "Beyaz Marsyas" olmak üzere iki yorumu vardır.[259] Bu heykeller arasında Philadelphia Marsyas heykeli beyaz Marsyas örnekleri içine girer; ancak malzeme ve işçilik tekniği noktasında daha özensiz yapıdadır. Göz bebekleri işlenmemiş olan figürün saçlarında yer yer aşırı matkap oyukları bulunmaktadır. Hafifçe çatık kaşlarıyla vurgulanmış acı çeken yüz ifadesi ve karışık sakalları Marsyas heykellerinin kentauros, satyr ve silenleri anımsattığı düşünülen[260] vahşi özelliklerine uyar. Armağan, yayımladığı bu heykeli, kısaca "Hellenistik orijinali tanıyan bir sanatçı tarafından Roma Dönemi'nde yapılmış kopya" olarak nitelendirmektedir[261]. Gövde yapısına bakıldığında ise Kat. No: 29'un; Manisa Müzesi'ndeki Sarıgöl kökenli, M. Ö. 3. yüzyılın Roma kopyası olan diğer Marsyas Heykeli'yle[262] benzer olduğu görülür. Marsyas heykellerinde asılmadan kaynaklanan karnın içe çökük, kaburgaların ise belirgin yapısı,[263] Sarıgöl ve Philadelphia örneklerinde vurgulanmamıştır. Philadelphia Marsyas'ı Sarıgöl'dekiyle aynı tipte fakat daha özensiz bir işçilikte ele alınmıştır. Saçlar, aşırıya kaçan derin matkap izleri dışında kabaca bırakılmıştır. Bu özellikleriyle Kat. No: 29'un, Sarıgöl Marsyas'ı gibi M. S. 3. yüzyıldan bir eser olabileceği inancındayız.

[257] J. Boardman, Yunan Heykeli: Klasik Dönem (2005) 80,Res. 61-64.
[258] Herter (1974) 37 vd., Taf. 10-11; Ayrıca, Marsyas ve öyküsüyle ilgili ayrıntı için bkz: G. Lippold, Marsyas, JdI 70 (1955) 81-84; H. Meyer, Der Weisse und Der Rote Marsyas (1987);Erhat (1999) 200; Karaosmanoğlu (2005) 76 vd., Res. 189.
[259] Dedeoğlu (1997) 147, dn. 7.
[260] Smith (2002) 109-110.
[261] V. Armağan, Manisa Arkeoloji Müzesi Kılavuzu (1946) 21-22, Res. 3.
[262] Dedeoğlu (1997) Lev. 56-57.
[263] Herter (1974) Taf. 11/1.

2.3. Erkek ve Kadın Heykelleri

Çalışma kapsamımızda, diğer grupların dışında kalan bir kadın başı ve bir de erkek heykeli bulunmaktadır. **Kat. No: 30**'a yerleştirdiğimiz oldukça aşınmış durumdaki kadın başı **(Lev. No: 30)**, bize ilk bakışta heykeltıraş Praksiteles (370-330) özelliklerini anımsatmaktadır. Bilindiği gibi bu sanatçının eserlerinde gözlenen en önemli özellikler; oval yüz yapısı, saçların alın ortasında ikiye ayrılması, derinde gözler ve hayali romantik bir bakışla içteki duygusallığın yansıtıldığı "etos" tur.[264] Philadelphia kadın başında, yüz çok aşınmış olmasına karşın; etos dışında diğer tüm saydığımız özellikleri görebilmekteyiz. Eserde yüksek alınla ortadan ayrılmış saçlar, dalgalı bir yapıda kulak memelerine kadar başı sarmıştır. Korunma durumu çok kötü olan oval yüzün hiçbir uzvu net olarak görülmezken, gözlerin çukurda işlendiği anlaşılabilmektedir.

4. ve erken 3. yüzyıldan Praksiteles geleneğini devam ettiren ve Roma Dönemi'nde kopyaları yapılmış bazı kadın başları bizdeki örnekle benzeşmektedir. Bunlardan oval yüzü ve ortadan ayrık saçıyla buluntu yeri tam olarak bilinmeyen iki kadın başı,[265] ile etos yapının gözlendiği oval yüzlü, yüksek alınlı Naples'ten bir diğer kadın başı[266] Kat. No: 30'u, Praksiteles geleneği bağlamında yorumlamamıza yardımcı olmaktadır. Etos bakışlı bu örneklerde gözlenen başın bir yana doğru hafifçe yatırılması durumu Kat. No: 30 için de geçerlidir. Philadelphia'ya daha yakın bir merkez olan Aphrodisias'tan ele geçmiş M. S. 1. yüzyıla tarihli bir kadın başı da[267], Philadelphia kadın başıyla aynı özellikleri yansıtmaktadır. Aynı şekilde ortadan ayrık dalgalı saçlar, oval yüz ve göz çukurluğu bizdeki örneğe yoğun benzerlik gösterir. Bu veriler ışığında Philadelphia kadın başı M. S. 1. yüzyılda yapılmış, Praksiteles geleneğini sürdüren eserlerden olmalıdır.

Duruş ve giyimiyle değerlendirdiğimiz eserler içinde tekil örnek olan **Kat. No: 31**'deki togalı erkek heykelinde başın yanı sıra, sağ kol pazudan, sol kol dirsek altından ve ayaklar dizlerin altından itibaren eksiktir **(Lev. No: 31)**. Boyundan sağ koltuk altına doğru uzanan kırık parça daha sonradan yerine eklenmiştir. Figür alta bir tunik ve

---

[264] Başaran (1998) 227.
[265] Richter (1954) 90-91, Pl. CXVIII, CXIX, Nr. 166, 167.
[266] Richter (1954) 71, Pl. XC, Nr. 117.
[267] Smith (2006) 291, Pl. 144, Nr. 210; ayrıca Pl. 143, Nr. 209 ve Pl. 145, Nr. 211 de diğer benzer örnekler olarak sayılabilir.

üzerine, Roma Dönemi'nde yaygın olarak kullanılan bir toga[268] giymiştir. Toganın sağ koltuk altında sıkıştırılmış olan ucu, omuzlar ve göğsü, çapraz kıvrımlarla da vurgulandığı gibi gergin bir şekilde sardıktan sonra, arkadan dolaşarak bir kumaş yığını halinde sağ diz üzerinden bir yay (sinus) oluşturur ve yukarıya döner. Sol kol, sinusun ucunun yere değmeden tutulması amacıyla, hafifçe dışa ve yukarıya doğru döndürülmüştür. Heykelin arka yüzünün kabaca yontularak bırakılmış olması, bunun konulacağı yerin önceden belirlenmiş olduğunu gösterir ve bu mekan büyük olasılıkla bir duvar önüdür.

Heykelin giyimi, M. S. 4. yüzyıldan 5. yüzyılın içlerine değin kullanılan toga tipine[269] uymaktadır. Duruşu ve figür tipi, 387-390 yıllarına tarihli Valentinianus II'nin betimlendiği bir togalı heykele[270] benzer. Toganın düzenlenişi açısından ise, Philadelphia heykeli, Aphrodisias'tan 5. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihli bir togalı heykelle[271] benzerlik gösterir. Göğsü örten gergin kumaş yapısı (contabulatio) ve aşağıya sarkan sinus açısından Philadelphia togalı heykeli, Aphrodisias heykeliyle aynı özelliklere sahiptir. Bu yapı ve figürün duruş tarzı, Aphrodisias'ın diğer örneklerinde[272] de görülmektedir. Bu özellikleriyle, Kat. No: 31, anılan örneklerin dağıldığı dönem aralığından, 4. yüzyılın son çeyreği ile 5. yüzyılın başlarına ait bir eser olmalıdır.

---

[268] Yalnızca Romalılar tarafından Romalılığın bir sembolü olarak giyilen bu giysi türü, günlük kıyafet olmanın ötesinde daha çok özel günlerde giyilirdi: Croom (2000) 40, 48, Fig. 10.

[269] 4. yüzyılda imparator ve diğer yöneticilerin resmi kıyafeti olan toga 5. yüzyıl içinde zamanla yerini askeri kıyafetlere bırakır. Bu dönemden sonra idarecilerin askeri kıyafetlerle betimlendikleri düşünülmektedir: Croom (2000) 42, 45-46, Fig. 10/6.

[270] H. G. Severin, "Oströmische Plastik Unter Valens und Theodosius I" Jahrbuch Der Berliner Museen, Bd. 12, 1970, 227, Abb. 15.

[271] K. T. Erim-Ihor Ševčenko, "Two New Early Byzantine Statues From Aphrodisias", Dumbarton Oaks Papers, Vol. 21, 1967, 285-286, Pl. 1 a-b.

[272] İnan-Rosenbaum (1966) Plate 178/3-4.

2.4. Portreler

Philadelphia portreleri kişisel betimler olmaları dolayısıyla diğer gruplarda ele aldığımız eserlerden daha kaliteli bir işçilik yansıtmaktadır. Bunlar arasında en büyük ölçülere sahip **Kat. No: 32**, iki metreyi aşan boyuyla Büyük Herculaneum tipinde bir kadın heykelidir **(Lev No: 32)**[273]. Büyük bir mermer bloktan monolit halde yontulan ve önemli ölçüde sağlam kalmış heykelin sol eli giysiye sarılmış, sağ el parmakları kırılmıştır. Elbisenin çeşitli noktalarında ve yüzde aşınma ve çentikler bulunmaktadır.

Orta yaşlı bir kadının betimlendiği heykelde; baş üzerinde yanlara doğru sarkan bir örtü ile alın üzerinde çelenk stilinde saçlar bulunmaktadır. Yanlarda, bu tacın altından yapay görünümlü saç bukleleri ortaya çıkmaktadır. İnan-Rosenbaum, bu saç modelini, Münih'teki bir heykele dayandırarak, Sabina'da görülen çelenk stili saç yapısı ile aynı özellikleri taşıdığını vurgulamaktadır.[274] Giysideki kıvrım yapısının ayrıntıları Vatikan'dan bir Herculaneum tipli kadın heykelinde[275] de görülmektedir. Burada chimationun yüzeyine dağılan, ince yapılı ve keskin sırtlı kıvrımlar Philadelphia heykeliyle benzer stili yansıtmaktadır. Özellikle karın üzerinde görülen kemer gibi kavisli kıvrımlar Selçuk Müzesi'nden 2. yüzyıla verilen Efes kökenli Herculaneum tipli bir kadın heykeliyle[276] aynı stildedir. Dolayısıyla Kat No 32 İnan ve Rosenbaum'un önerdiği (en erken) Hadrian dönemi tarihlemesine uygun olarak; M. S. 2. yüzyılda üretilmiş olmalıdır. Nitekim Atalay da bu eseri "M. Ö. 4. yüzyılda yapılmış orjinallerin M. S. 2. yüzyıldaki kopyaları" arasında değerlendirmiştir. Dolayısıyla eserdeki idealist yapının Herculaneum kadınlarının orijinallerinde görülen yukarıda sözünü ettiğimiz özelliklerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

---

[273] İnan-Rosenbaum (1966) 214, Pl. CXV, No: 214; E. Atalay, Weibliche Gewandstatuen des 2. Jahrunderts n. Chr. aus Ephesischen Werkstatten , Österreichische Akademie der Wissenschaften: Philosophisch-Historische Klasse Denkschriften 206. Band, Vien 1989, Abb. 28; Roma Dönemi'nde en çok kopya edilen ve imparator eşlerinin en sık betimlendiği bu tipte giyimli kadın heykelleri; en güzel örnekleri Herculaneum Tiyatrosu'ndan ele geçtiği için, "Herculaneum Kadınları" şeklinde adlandırılmıştır. Büyük Herculaneum kadınları ortalama olarak 195 cm., Küçük Herculaneum Kadınları 170 cm. yüksekliktedir. (Philadelphia örneği ise 2 m. yi aşar.) Boyutların yanı sıra duruş ve elbise tutuşlarda da belirgin bir ayrım söz konusudur. Daha yaşlı olan büyükler sağa doğru kaykılmışken küçüklerde vücut ağırlığını sol ayak taşır, mantonun başı sarmaladığı büyüklerde sağ el sağ göğüs hizasında chimationun ucunu tutarken, küçüklerde sağ el sol omza kadar uzanarak elbiseyi tutmaktadır. Herculaneum Heykelleri yüzlerinde idealize bir biçem uygulanmıştır: Bieber (1962) 111 vd, Fig. 1-27.

[274] Dolayısıyla da Hadrian dönemimden daha erken olamayacağını belirtir: İnan-Rosenbaum (1966) 163, Nr: 214, dn. 1.

[275] Bieber (1962) 118, Fig. 12.

[276] Atalay (1989) 78, Abb. 27.

Sarımsı-beyaz renkte, oldukça kaliteli bir mermerden özenle yontulmuş olan **Kat. No: 33**'teki kadın portre başı[277], hafifçe soluna yatık durumda, ciddi ve düşünceli bir yüz ifadesi yansıtmaktadır **(Lev. No: 33)**. İnan-Rosenbaum'un "Faustina" saç tipine dayandırarak Orta Antoninler Devri'ne tarihlediği[278] bu eserde saçlar, ortadan ayrılıp yanlara doğru dalgalar halinde uzanarak ensede boyun desteği biçiminde toplanmaktadır. İznik Müzesi'nden orta Antoninler devrine ait bir kadın portre başında[279] gözlenen saç tipi de Philadelphia örneği gibi ortadan ayrılıp dalgalarla kulak memeleri üzerine kadar gider. Her iki eserde de yalnızca kulak memelerinin açıkta kaldığı görülmektedir. Bu tipe benzer dalgalı saç yapısına, Antoninler Dönemi Aphrodisias eserlerinde de rastlanmaktadır.[280] Faustina portrelerine benzerliği saptanan Kat. No: 33, bu portreler içinde özellikle Dresden Müzesi'nde sergilenen bir örnek[281] ile saçların yanı sıra kemerli ve düşük burun yapısıyla da benzerdir. Bu özellikleri ve yüz yapısıyla da Faustina'ya benzetilmiş olan Kat. No: 33, Orta Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilmektedir[282]. Başın arka kısmında bulunan, saçla şematik biçimde bütünleştirilmiş boyun desteği de, bu dönemin belirleyici özellikleri arasındadır.[283]

Bir İmparatorluk rahibinin betimlendiği **Kat. No: 34**'teki tamamlanmamış baş ise ilk bakışta farklı bir tarzda karşımıza çıkar **(Lev. No:34)**. Rahibin başındaki rozetli tacın alın üzerinde sol tarafı, üst kısımlardaki süslemeler ve burun kırılmış; yüzün kalan kısmı oldukça aşınmıştır.

Portre, giyimli bir heykele oturtmak amacıyla yontulmuştur. Sol tarafta saç, sakal ve taçta gözlenen ayrıntılar eserin tamamlanmadan bırakıldığına işaret etmektedir. Sağ kulak kabaca belirlenmişken sol kulak hiç işlenmemiş, aynı şekilde gözler de detaylandırılmamıştır. Yalnızca sağ şakak üzerindeki saçlar, gözbebeği ve iris dışında gözler, yanaklar ve ağız tamamlanmış olarak gözükmektedir.

Bu görünümdeki portre rozetlerle süslü bir saç bandı takmış yaşlı bir kişiyi betimler. Akıncı'nın Hadrian Büstü olarak sözünü ettiği[284] bu eser İnan tarafından

[277] İnan-Rosenbaum (1979) 195, Taf. 125/1-2.
[278] Faustina portrelerinde saç tipleri için ayrıca bkz: Wegner (1939) 212 vd. Taf. 34-37.
[279] İnan-Rosenbaum (1966) 96, Pl. LI/3-4.
[280] R. R. R. Smith, "Aphrodisias 1992," XV. KST, 1993, 355, Fig. 10-11.
[281] Wegner (1939) 212, Taf. 37/a.
[282] İnan-Rosenbaum (1979) 195, Taf. 125/1-2.
[283] İ. Karamut, "Dokimeion Heykelleri", Belleten, Cilt LV, Sayı 213, 1991, 607.
[284] Akıncı (1949) 95.

İmparatorluk Rahibi olarak tanımlanmıştır[285]. Bazı rozetleri hala görülebilen taç, tepesi yuvarlak bir şapkayı andırır. Alın çizgili olup, çukurlarda gizlenmiş gözlerin altında büyük torbalanmalar oluşmuştur. Hafif sağa dönük başıyla figüre ağır bir hava kazandırılmıştır.

Portrenin korunma durumunun iyi olmayışı ve bitirilmeden bırakılması tarihlemeyi zorlaştırmaktadır. İnan-Rosenbaum bu eseri, yüz modeli ve saç sakal stili bakımından imparatorlar Maximinus ve Decius dönemleri arasına yerleştirmiştir.[286]

Philadelphia portreleri içinde **Kat. No: 35**'te kaliteli malzemesiyle bir çocuk başı[287] dikkat çekmektedir **(Lev No: 35)**. Burnu kırık eser, saçlar, ağız ve çene başta olmak üzere pek çok bölümünde aşınmış olup, ayrıntılar ortadan kaybolmuştur. Çok küçük bir parça dışında boyundan altı kırıktır.

Çocuğun saçları fırça kullanılmış gibi alın üzerine dökülmektedir. Favorileri kalın ve kısadır. Saç lülelerinin ayrımı için matkap kullanıldığına dair izler gözlenmektedir. Eserin tarihlenmesi için pek fazla detay bulunmamaktadır. Bununla birlikte, İnan-Rosenbaum[288] Kat No: 35'i Gallienus Dönemi'ne (260-268) tarihlemektedir. Aynı araştırmacılar saç stilinin fırça ile taranmış gibi görünen yapısı açısından bu çocuk başının, Julius Claudiuslar Dönemi stilini[289] yeniden canlandırdığını belirtmektedir. Kötü korunmuş olmasına karşın başın sağ üst kısmında gözlenen çukurluk ise bize, Özgan'ın sözünü ettiği bu dönemin sağa kaymış ikinci kıskaç motifini[290] anımsatmaktadır.

Kat No: 36, kısa saçlı ve sakallı yaşlı bir erkeği tasvir etmektedir **(Lev. No: 36)**[291]. Eserde çene kırık ve başın sol tarafı kulakla birlikte tamamen aşınmıştır. Saç ve sakal kısa keski darbeleriyle oluşturulmuştur. Bıyıklar sakallara kadar uzanırken, sakalların da boyna doğru indiği gözlenmektedir. Alındaki yatay ve dikey çizgiler ile yaşlılığın belirtileri ortaya konmuştur. Göz alanı çukurlaştırılmış, üst göz kapakları kemer, göz bebekleri ve iris yarım daire biçiminde işlenmiştir. Zayıf yanaklı yüz, kemikli bir yapıdadır. Sıkıca kapatılmış ağzı yanaklardan ayıran çizgiler burun

[285] İnan-Rosenbaum (1966) 164.
[286] İnan-Rosenbaum (1966) 164.
[287] İnan-Rosenbaum (1966) 164-165, Pl. CXIX, 3-4.
[288] İnan-Rosenbaum (1966) 165.
[289] İlk dönemleri Augustus dönemi stilinin etkisinde olan Julius Claudiuslar dönemi saç yapısı ince telli, yumuşak görünümlü, kalın favorilerin aşağıya döküldüğü bir işleniş tarzındadır: U. V. Hiesinger, "The Portraits of Nero", AJA 79, 1975, 113 vd, 39-41,47; Kleiner (1992) 123-165, Fig. 100-113.
[290] Özgan (1986) 258 vd, Lev. 183-184.
[291] İnan-Rosenbaum (1966) 165, Pl. CXX.

kenarından başlayıp ağzı geçerek aşağıya doğru uzanmaktadır. Başın üst ve arka kısımları biraz kaba işlidir. Bu özelliklerin bir araya gelişi sonucunda ağır başlı yaşlı bir adam görüntüsü ortaya çıkmıştır.

Dikkatin daha çok gözlere ve alna doğru yöneldiği bu eserin, Philadelphia eserleri içinde önemli bir yere sahip olması gerektiği ve Geç Roma Dönemi'nden bir başyapıt olduğu düşünülmektedir.[292] Nitekim bu yaşlı erkek başı, yüz çizgilerindeki üslup konusunda Napoli'den bir başla[293] benzerlik gösterir. Kopenhag'dan bir Diokletianus başı da[294] hem saçlardaki, hem de yüz hatlarındaki işçilik bakımından Philadelphia portresiyle aynı stildedir. Saç ve sakal her iki eserde de kısa ve çok derin olmayan keski darbeleriyle oluşturulmuştur. Dolayısıyla, Kat. No 35 için önerilen[295] tarih, Roma'da asker imparatorlar iktidarının başladığı M. S. 3. yüzyılın son çeyreğidir.

Kat. No: 37'deki diğer yaşlı erkek portresi de **(Lev. No: 37)**[296] öncekiyle aynı döneme verilmektedir. Boyundan yukarısı mevcut olan eserde başın sağ arka kısmı bütünüyle ve burun kırılmıştır. Hafifçe yukarıya kaldırılmış baş üzerinde küçük keski darbeleriyle kısa saçlar oluşturulmuştur. Saça oranla daha uzun olan sakallarda ise matkap yardımıyla ayrımlar belirlenmiş ve yuvarlak oyuklar açılarak halka biçimli kıvırcık görünümlü bir sakal yapısı elde edilmiştir. Alın çizgileri ve göz altı torbaları yaşlılık belirtileri olarak dikkat çeken özelliklerdir.

Dik duran baş yapısı ve matkapla oyulmuş yuvarlak sakallar açısından Kat. No: 37 Side'den M. S. 3. yüzyılın son çeyreğine tarihli bir portre başıyla[297] tamamen aynı tarzda ele alınmıştır. Yaşlılık belirtisi çizgiler ve kısa saç işlenişi ise, Kat. No: 36 ile aynı üslup özelliğini yansıtmaktadır. İnan-Rosenbaum, Philadelphia kökenli bu iki yaşlı erkek portresini birbiriyle karşılaştırarak, işçilik tekniği bakımından aynı tarihe (M. S. 3. yüzyılın son çeyreği) vermektedir.

[292] İnan-Rosenbaum (1966) 165, Pl. CXX.
[293] H. P. L'Orange, Studien zur Geschichte des Spatantiken Portraets (İnstituttet for sammentlignende Kulturforskning, Series B, Skrifter, XXII) 1933, Fig. 73.
[294] Kleiner (1992) 406, Fig.371.
[295] İnan-Rosenbaum (1966) 165.
[296] İnan-Rosenbaum (1979) 200, Taf. 128.
[297] İnan-Rosenbaum (1966) Taf. 145/1-2.

3. SONUÇ

M. Ö. 2. yüzyılın sonlarından itibaren Bergama'da Attalosların tarih sahnesinden çekilmesiyle[298] birlikte, ekonomik desteğini yitiren sanatçılar çevre kentlere dağılmaya başlar ve buralarda sanatlarını sürdürürler. Bu durum, Geç Hellenistik ve Roma dönemlerinde yerel sanatçıların yoğun çalıştığı bir ortamın doğmasını sağlar ve eklektik özellikler içeren çeşitli kopyaların yanında yerel unsurların öne çıktığı kent ekolleri gelişmeye başlar.[299] Bu ekoller arasında adalarda Delos[300] ve Rhodos[301] dikkati çekerken; Anadolu'da Efes[302], Aphrodisias[303], Tralleis[304], Smyrna[305], Sard[306], Menderes Magnesiası[307], Perge[308] ve Side[309] gibi kentler ön plandadır.

Coğrafi açıdan bu kentlere yakın olan Philadelphia, Lydia, Frigya ve Karia bölgelerinin ortasında oldukça stratejik bir noktada, M. Ö. 2. yüzyılın ortalarında kurulmuştur. Bu kentin Manisa Müzesi'nde sergilenen ve korunan heykeltıraşlık eserleri üzerinde yaptığımız bu çalışma başında sorguladığımız konuların çözümüne yönelik olarak aşağıdaki sonuçlara varılmıştır.

1- Bir Bergama kuruluşu olmasına karşın, Hellenistik Dönem'den Manisa Müzesi'nde yalnızca birkaç örneğe sahip Philadelphia'nın, Roma Dönemi'nde daha yoğun olarak eser verdiği anlaşılmaktadır. Özellikle 2. yüzyılda ve 3. yüzyıl başlarında yontuculuk faaliyetlerinin arttığı gözlenmektedir.

2- Bu dönemlerde kentte siyasal huzura bağlı olarak kamu yapılarının inşa edildiğini ve ticaretin geliştiğini I. B. bölümünde belirtmiştik. Dolayısıyla Bölgenin siyasi, sosyal ve ekonomik durumundaki gelişmeye koşut olarak, kentin mimari dokusunun yanı sıra heykeltıraşlık eserlerinin de bu dönemlerde sayıca arttığını ve nitelik yönünden geliştiğini söyleyebiliriz.

---

[298] R. E. Allen, The Attalid Kingdom: A Costitutional History (1983) 98 vd; E. Akurgal, Ancient Civilizations and Ruins of Turkey (1993) 384-385.
[299] Erim (1967) 19 vd; Özgan (1986) 247 vd.
[300] P. Jockey, "Neither School Nor *Koine*: The Local Workshops of Delos and their Unfinished Sculpture", Regional Schools in Hellenistic Sculpture, 1998, 177 vd.
[301] C. C. Mattusch, "Rhodian Sculpture: A School, A Style, or Many Workshops?" Regional Schools in Hellenistic Sculpture, 1998, 149 vd.
[302] Aurenhammer (1990) 23 vd.
[303] Erim (1967) 19 vd; R. R. R. Smith, "Hellenistic Sculptures under the Roman Empire: Fishermans and Satyrs at Aphrodisias", Regional Schools in Hellenistic Sculpture, 1998, 253 vd.
[304] Özgan (1986) 247 vd.
[305] Yaylalı (1979) 10 vd.
[306] Hanfmann-Ramage (1978) 94 vd.
[307] C. Watzinger, Magnesia am Maeander (1904) 175-228; Arsan (1946) 427 vd.
[308] J. İnan, Perge'nin Roma Devri Heykeltıraşlık Eserleri (1965) 5 vd.
[309] İnan (1975) 8 vd.

3- Az sayıda olduğunu söyleyebileceğimiz mezar stelleri tipolojik açıdan; alınlıklı, alınlıklı ve çıkmalı, baştabanlı ve üzeri kemerli Frig tipli stellerden oluşmaktadır. Bunlardan Frig tipli steller, kentin Lydia ve Frigya sınırına yakın olmasının doğal bir sonucu olarak Philadelphia'da ortaya çıkar. Alttan yukarıya doğru hafifçe daralan, alınlıklı ve çıkmalı stellerin ise, Sardes başta olmak üzere Lydia bölgesi genelinde yoğun olarak kullanılmış bir tip olduğunu söyleyebiliriz. Mezar sahiplerinin sosyal konumlarını belirlememize yardımcı kesitlerin sunulduğu bu mezar stellerinde, Hellenistik Dönem'den bir örnek (Kat. No: 1) dışında, genellikle kaliteden yoksun özensiz bir işçilikle karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla daha kaliteli bir işçiliğin gözlendiği Kat. No: I'in yanı sıra Kat. No: II'nin de -tipolojik yapısı gereği- İzmir'den ithal edilmiş olması mümkündür.

Philadelphia buluntusu tanrı/tanrıçaların ve kişisel portrelerin betimlendiği diğer heykeltıraşlık eserleri ise daha özenli bir işçilikle karşımıza çıkar.

4- Manisa Müzesi Philadelphia heykeltıraşlık eserleri ışığında kent heykeltıraşlığı üzerinde Hellenistik dönemde Smyrna ve Sardes ekollerinin etkili olduğu gözlenir. Roma Dönemi'nde Sardes etkisi halen devam ediyor olmakla birlikte özellikle 2. ve 3. yüzyıllarda Efes başta olmak üzere Aphrodisias ve Tralleis etkisi de görülür. Daha güneydeki Perge ve Side ekollerinin izleri ise kentin portrelerinde karşımıza çıkar. Philadelphia'nın heykeltıraşlık eserleri konusuna odaklanmış çalışmaların ve buna bağlı olarak, saptanmış heykeltıraşlık eserlerinin sayıca yetersizliği nedeniyle, henüz Sardes, Efes ve Aphrodisias gibi güçlü bir ekolden söz edilemese de; en azından Philadelphia'nın Roma Dönemi'nde farklı yerel inanç sistemleri geliştirmiş[310] olmasına koşut olarak, dinsel heykeltıraşlık eserlerinde çeşitlilik gösteren bir repertuara sahip olduğu ve bu eserlerin bazılarının özgün özellikler de yansıttığı ileri sürülebilir.

5- İncelediğimiz ilk eserle son eserin tarihi arasında yaklaşık 550 yıllık bir süreç olması ve bunların belli dönemlerde yoğunlaşıyor olmaları dolayısıyla, Philadelphia'da süreklilik gerektiren bir stil birliğinin varlığından söz edemiyoruz. Ancak bazı dönem eserlerinde izlenen özelliklerin Philadelphia'ya özgü olduğu ve bunun sürekliliği açıkça anlaşılabilmektedir: 2. yüzyıl sonu ve 3. yüzyıl başlarına tarihlediğimiz Dionysos, satyr, Eros ve Pan başlarında diğer kentlerden farklı özellikler görülür. Yüzdeki gülümseme genel bir özellik olarak bu tür yaratıkların doğalarından kaynaklanırken; iri gözler,

[310] Malay (1984) 99 vd; ay. (1985) 133 vd; ay. (1986-a) 133 vd; ay. (1986-b) 391.

yayvan burun ve aralık dudakların yanı sıra, alın üzerinde yukarıya kaldırılıp yay şeklinde yanaklara inen saçlar Philadelphia eserlerinde ortak bir stil yansıtır. Bunlarda derin kanallarla ayrılmış bukleler, ayrıntıda ince çizgilerle işlenmiştir. Hafifçe gülümseyen yapıdaki satyrler ayrıca, çevre kentlerdeki benzer örneklerden farklı olarak, aşırı derecede karikatürize edilmemişlerdir.

6- Philadelphia heykeltıraşlık eserlerinin bazıları üzerinde yapım tekniğine ait izler görülebilmektedir. Saç ve sakallarda gözlenen kısa düz keski kullanımı, perdahlanmamış olan yüz kısımlarında da görülür. Bazı eserlerde (Kat. No: 15-18, 33) yapımın son aşaması olan cilalama işlemi çok iyi uygulanmıştır. Roma Dönemi heykeltıraşlığının belirleyici özelliklerinden olan matkap kullanımı Philadelphia heykeltıraşlık eserlerinde de açıkça kendini gösterir. Bu teknik bazen, saçla yüzü, ya da saç buklelerini birbirinden ayırmak için kullanılmışken, bazen de eklentiler için başta açılmış deliklerde karşımıza çıkar. Kat. No: 4'teki figürün alnına taç yerleştirmek için açılmış dikey matkap oyukları bunun belirgin bir örneğidir.

7- Philadelphia'dan tamamlanmamış halde ele geçmiş bazı eserler (Kat. No: 26, 34), burada daha önce de öne sürülmüş[311] bir işliğin varlığını güçlendirmektedir. Antikçağ Batı Anadolu mermer ticaretinde, ihracatı yapılacak eserlerin ya ham ya da yarı işli olarak alıcıya gönderildiği bilinmektedir[312]. Ancak Philadelphia'da bulunmuş yarım eserlerde bitim aşamasına yaklaşılmış olması ve özellikle de aynı stil ve teknikteki bitirilmiş bazı eserlere de rastlanması, bunların büyük olasılıkla kentin yerel üretimleri olabileceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte yaklaşık aynı boyutlarda olan bazı başların yanlarından ya da arkalarından düz kesilmiş olmaları ve üzerlerindeki dübel delikleri, bunların başka bir parçaya monte edilme amacıyla üretildiklerine, dolayısıyla da Philadelphia'da plastik sanatlarla mimarlık arasındaki ilişkinin ayrıntılı biçimde irdelenmesi gerekliliğine işaret etmektedir.

Son olarak, Philadelphia heykeltıraşlık eserlerinde görülen önemli özelliklerden biri de üçlü ve ikili eserlerin (Kat No: 19, 24, 26-28) bolluğudur. Yörede yaygın olan Hekate kültünden kaynaklanan bu üçlü heykeller Dionysos kültüne de uygulanmıştır. Manisa Müzesi'ndeki üçlü ve ikililerin, biri dışında tümünün Philadelphia kökenli olmaları, bu konuda Philadelphia sanatçılarının ustalaştıklarının göstergesidir.

---

[311] R. Meriç, "Doğu Lydia'dan Bir Mezar Steli", Aderg 1, 1991, 122.
[312] Asgari (1976) 455.

4. KATALOG

Katalog, Manisa Müzesi envanter kayıtları ve çeşitli yayınlarla birlikte çalışma sırasında vardığımız sonuçlardan oluşur. Bazı eserlerin buluntu tarihleri ve yerleri Akıncı (1949) dan alınmıştır.

Katalog No : 1

Levha No : 1

Sayfa No : 13-15

Buluntu Yeri : Sarıkız Suyu yakınındaki Süleyman İnce'ye ait bir ev duvarı.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış

Müze Envanter No : 482

Ölçüler : Y. 62 G. 55 D. 10 cm.

Tanım : Orta kristalli grimsi beyaz mermerden çerçeveli, tek resim alanlı, yazıtlı mezar stelinin alt yarısı; ana figürün belinden itibaren stelin kalan kısmı kırık ve kayıp; eldeki parça iyi korunmuş yüksek kabartma; altta dört satır yazıt. Kabartma alanında ortada chiton üzerine chimation giyimli sol ayağını yana atmış mezar sahibesi; sağında peplos giyimli, kapağı açık mücevher kutusu tutan kız hizmetçi ve chiton üzerine kolsuz, kısa chimation giyimli, elini kutuya uzatmış, arkası dönük küçük boyda kız hizmetçi; solunda peplos giyimli, kapağı kapalı mücevher kutusu tutan cepheye dönük diğer kız hizmetçi.

Yazıt : "Metrodoros oğlu Menodotos mutlu bir şekilde birlikte ömür sürdüğü karısı Teimotheos kızı Ammia'yı (onurlandırdı)".

Kaynakça : Akıncı (1949) 98 (stelin resmi); Malay (1994) 83, İns. 224, Taf. 30, Fig. 76.

İlgili Örnekler : Möbius I (1977) 139, 141, Taf. 68, Nr. 413, 417; Smith (2002) 220, 222; Yaylalı (1979) 107-109, Lev. 2.

Tarih : M. Ö. 2. yüzyılın ortaları.

Katalog No : 2

Levha No : 2

Sayfa No : 15

Buluntu Yeri : Badınca Köyü

Müzeye Geliş Şekli : Bağış

Müze Envanter No : 410

Ölçüler : Y. 49 G. 30 D. 8 cm

Tanım : İri kristalli grimsi beyaz mermerden, dikdörtgen, baştabanlı, kare biçimli tek resim alanlı mezar steli. Çerçevelerde kırıklar ve kabartma alanında özellikle figür yüzlerinde aşınma; orta yüksek kabartma; altta üç satır yazıt. Kabartma alanında chiton ve chimation giyimli, çapraz ayaklı, minderli, arkalıksız bir oturakta oturan pudicitia tipinde kadın ve önünde onun elini tutmuş, ayakta, cepheye dönük, chiton üzerine chylamis giyimli erkek. Kadının arkasında ve erkeğin solunda birer, küçük erkek çocuk hizmetçi.

Yazıt : "Metrodoros oğlu Gennaios (ve) Gennaios kızı Mas; elveda!".

Kaynakça : Malay (1994) 84, ins. 230, Taf. 31, Fig. 79.

İlgili Örnekler : Möbius I (1977) 268, 271, Taf. 162, 165, Nr: 1078, 1080, 1097.

Tarih : M. Ö. 1. yüzyıl.

Katalog No : 3

Levha No : 3

Sayfa No : 15-17

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış

Müze Envanter No : 22

Ölçüler : Y. 40 G. 44 D. 8 cm

Tanım : İri kristalli grimsi beyaz mermerden, kareye yakın yatay dikdörtgen, çerçevesiz mezar steli. Sağ üst köşe kırık ve kayıp; stel genelinde özellikle figür yüzlerinde yoğun aşınma; alçak kabartma. Blok yüzeyini kaplayan kabartma alanında, yastıklı şematik kline üzerinde uzanmış baş ve gövdeleri cepheye dönük iki erkek, erkeklerden soldakinin elinde bir meyve ve sağda chiton üzerine chimation giyimli puducitia tipinde oturan kadın; kline önünde üzerinde yiyeceklerle hayvan bacaklı sehba (mensa tripes) ve yanında tamamen aşınmış durumda, kolunu sofraya uzatmış hizmetçi figürü.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Möbius II (1979) 396-397, Nr: 1618, Abb. 93-a; Şahin (2000) 175-176, Lev. XXXIII.

Tarih : M. S. 1. yüzyıl.

Katalog No : 4

Levha No : 4

Sayfa : 17-18

Buluntu Yeri : Alaşehir Kız Enstitüsü temel kazısı.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış

Müze Envanter No : 402

Ölçüler : Y. 93 G. 34 D. 12 cm

Tanım : Orta kristalli sarımsı beyaz mermerden akroterli-üçgen alınlıklı ve altta çıkmalı (tenon) dikdörtgen mezar steli. Sol akroter ucu kırık ve kayıp; yüzde aşınma ve matkap delikleri. Alınlıkta iç içe iki halkalı yuvarlak rozet ve altta iki satır yazıt. Piramidal başlıklı payeler arasında ayakta, chiton ve chimation giyimli, sol eliyle chimationun bir ucunu göğüste, diğer ucunu sağ eliyle yanda tutan, hafifçe sağa kaykılmış kadın figürü; giysi üzerinde geniş yüzeyli, kenarları içe dönük kıvrımlar.

Yazıt **:** "Asklepiades kızı Myrton"

Kaynakça : Işık (1988) 65, Lev. 11-a; Malay (1994) 117, İns. 395, Taf. 53, Fig. 141.

İlgili Örnekler : Işık (1988) Kat. No: 13-17, 20, 21, 34; Lev. 4-b, 11-b.

Tarih : M. S. 2. yüzyılın başları.

Katalog No : 5

Levha No : 5

Sayfa : 18-19

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 47

Ölçüler : Y. 27 G. 28 D. 4 cm

Tanım : İnce kristalli sarımsı beyaz mermerden çerçeveli mezar stelinin orta parçası. Sol çerçevenin küçük bir parçası dışında, mezar sahibi figürün ve hermenin

başı da dahil, tüm kenarlar kırık ve kayıp; yüzeyde yer yer kırık ve aşınmalar. Sahnede, ayakta pudicitia tipinde, sol kolu chimationa sarılı, sağ elinde rulo halinde kitap ve bu elinden aşağıya dökülen kıvrımlarla chimationlu erkek figürü; sağında bir herme; bol chimation üzerinde yay biçimli kıvrımlar.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Möbius I (1977) 90 vd, Taf. 34 vd; Bieber (1959) 380 vd, Fig. 22 vd; Möbius I (1977) 104-105, Taf. 46, Nr: 230; Bieber (1959) 399-402, Fig. 43; Möbius I (1977) Taf. 45, Nr: 32.

Tarih : Antoninler.

Katalog No : 6

Levha No : 6

Sayfa No : 19

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 50

Ölçüler : Y. 38 G. 20 D. 10,5 cm.

Tanım : İri kristalli sarımsı beyaz mermerden şematik çerçeveli, tavanı oval kapatılmış mezar stelinin sol üst bölümüne ait parça; alçak kabartma. Kalan kısmı kırık ve kayıp; üst çerçevede kırıklar ve kabartma yüzeyinde etkili aşınma. Sahnede ayakta, cepheden, gür ve eşit aralıklı dalgalı saçlı, yüzü tamamen aşınmış erkek figürü; sağ eliyle giysiyi tutarken, sol elinde mızrak; solunda olasılıkla başka bir figür tarafından tutulan bir mızrak.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Fullerton (1990) 108-109, Fig. 20 vd; İnan-Rosenbaum (1966) Plate XXIV, 1-2, XXVII, 1-3, CXIV, 3-4;

Tarih : Antoninler.

Katalog No : 7

Levha No : 7

Sayfa No : 19-20

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 525

Ölçüler : Y. 43 G. 35 D. 7 cm.

Tanım : İri kristalli sarımsı beyaz mermerden kareye yakın ölçülerde, kenarlarda, üzeri şematik yarım palmetli sütunlarla taşınan yuvarlak kemerli Frig tipli naiskoslu mezar steli; kemerden sağ sütuna doğru uzanan kırık sonradan yapıştırılmış; kemer üzerinde, sol sütunda ve alt çerçevede kırıklar; yüzeyde aşınma. Alçak kabartma. Sahne ortasında, ayakta, sol eliyle asma dalından üzüm koparan, sağ eli başı üzerinde satyr figürü; sağında başını geriye çevirmiş salkıma uzanan köpek; solunda asma ağacı ve kalan tüm yüzeyde yapraklı dallar ve üzüm salkımları.

Kaynakça : Akıncı (1949) 97 (toplu buluntu içinde bu kabartma da bulunur)

İlgili Örnekler : Fullerton (1990) 108-109, Fig. 20 vd; İnan-Rosenbaum (1966) Plate XXIV, 1-2, XXVII, 1-3, CXIV, 3-4;

Tarih : Geç Antoninler-Erken Severuslar.

Katalog No : 8

Levha No : 8

Sayfa No : 20-21

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış

Müze Envanter No : 120

Ölçüler : Y. 49 G. 34 D. 8 cm

Tanım : İri kristalli grimsi beyaz mermerden, şematik piramidal altlık ve başlıklara sahip sütunların taşıdığı yuvarlak kemerli, oval oyulmuş niş içinde erkek büstü; Frig tipli, altta çıkmalı naiskoslu stel. Kemer ve sağ sütun kırık ve kayıp; yüzde etkili aşınma. Alçak kabartma. Altta dört satır ve kemer üzerinde şimdi kırık ve kayıp yazıt. Kabartma üzerinde nispeten büyük başlı, alta doğru oval biçimde daralıp bir altlıkla sonlanan stilize büst; gövdede çizgisel hatlar.

Yazıt **:** (Actium Erası'na göre) "*240 yılının Artemissios ayında* ebeveynleri Aristion ve Stratoneike (bu mezarı) pek sevgili oğulları Soses'in anısı için yaptırdılar. " (İtalik kısım taşın şimdi kayıp olan üst bölümünden)

Kaynakça : M. Çakıroğlu, Mouseion 3 (1880) 166, No: 336; Pfuhl-Möbius II (1979) 522, Abb. 110, Nr: 1183; Malay (1994) 104, İns. 333, Taf. 45, Fig. 117.

İlgili Örnekler : Pfuhl-Möbius I (1979) 510, 514-516, Taf. 304, No 2112, Taf. 306, No 2134, 2135, Taf. 307, No 2136; Ş. Karagöz, Anadolu'dan Mezar Stelleri: Arkaik-Greko Pers-Hellenistik-Roma-Bizans Çağları (1984) 15, Res. 30

Tarih : M. S. 209/10.

Katalog No : 9

Levha No : 9

Sayfa No : 21-22

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış

Müze Envanter No : 127

Ölçüler : Y. 35 G. 26 D. 5.5 cm

Tanım : İri kristalli sarımsı beyaz mermerden blok üzerine işli, akroterli üçgen alınlıklı, çerçeveli mezar steli. İlk bulunduğunda üç parça olan stelin şimdi yalnızca üst bölümü müzede. Mevcut parçada, üstte silme üzeri ve yan çerçevede kırıklar; kabartmada yer yer ve özellikle figür yüzünde çok etkili aşınma. Alçak kabartma. Zeminde üç satırı görülen yazıt. Sahnede ayakta, sağ kolu chimationa sarılı, sol kolu yana bırakılmış kabarık saçlı erkek figürü; giyside şematik kıvrımlar.

Yazıt : **"**Tryphon oğlu Meltinianos"

Kaynakça : Keil und Premerstein (1914) 23, No: 25; Malay (1994) 103, İns. 327, Taf. 44, Fig.114.

İlgili Örnekler : Pfuhl-Möbius I (1977) 91 vd, Taf. 34 vd, Nr: 156 vd; Hanfmann-Ramage (1978) 171-172, Nr: 262, Fig. 451-452.

Tarih : Geç Antoninler Erken Severuslar.

Katalog No : 10

Levha No : 10

Sayfa No : 22-23

Buluntu Noktası : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış

Müze Envanter No : 45

Ölçüler : Y. 44 G. 27.5 D. 8.5 cm.

Tanım : İri kristalli sarımsı beyaz mermerden blok üzerine işli, akroterli üçgen alınlıklı, çerçeveli mezar steli. Üst bölümde, yan çerçevelerde kırıklar ve kabartma alanında çok etkili aşınma. Alçak kabartma. Altta iki satır yazıt. Sahnede ayakta, sağ kolu chimationa sarılı, sol kolu yana bırakılmış kabarık saçlı erkek figürü; sol elde bir situla; giyside şematik kıvrımlar.

Yazıt **: "**Hermippos…"

Kaynakça : Keil und Premerstein (1914) 23, No: 23; Malay (1994) 103, İns. 328, Taf. 44, Fig.115.

İlgili Örnekler : Pfuhl-Möbius I (1977) 105, Taf. 45, Nr: 236.

Tarih : Geç Antoninler Erken Severuslar.

Katalog No : 11

Levha No : 11

Sayfa No : 23-24

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış

Müze Envanter No : 49

Ölçüler : Y. 29 G. 36 D. 10 cm.

Tanım : İri kristalli sarımsı beyaz mermerden blok üzerine kabaca işli, çizgisel hatlarla sınırlandırılmış mezar steli. Kenarlarda ve sol alt çerçevede kırıklar, yüzeyde çatlamalar ve çok etkili aşınma. Alçak kabartma. Üzeri oval örtülü sahnede at üzerinde profilden verilmiş yüksek poloslu erkek figürü; karşısında cepheden, sivri uçlu başlıklı, mızrak tutan uşak.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Pfuhl-Möbius (1979) 315, 322, 330, Taf. 190, 194, 200, Nr. 1282, 1326, 1375.

Tarih : Geç İmparatorluk.

Katalog No : 12

Levha No : 12

Sayfa No : 24-26

Buluntu Yeri : 18 Şubat 1949'da Alaşehir İlçe merkezinde, Kışla Caddesi tesviye çalışması sırasında Kurşunlu Han'ın kuzey kenarına düşen kısımdan ele geçmiştir.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış

Müze Envanter No : 357

Ölçüler : Y. 93 G. 40 D. 30 cm.

Tanım : İnce kristalli beyaz mermerden çıplak Aphrodite. Baş kollar ve bacaklar kırık ve kayıp. Sola doğru S hareket yapmış figürde omuzlara dökülen örgülü saçlar; sol kalçada destek ya da eklentiye ait bir parça. İyi cilalanmış, kaliteli işçilik.

Kaynakça : Akıncı (1949) 93 vd. (sayfa 95'te 1 adet resim); Umar (2001) 215, Res. 176.

İlgili Örnekler : Richter (1954) 85, Pl. CX, Nr. 152; Hanfmann (1978) 107, Fig. 237; Havelock (1995) 70 vd, Fig. 22-23, 26; Smith (2002) 81-83, 245, Res. 98, 99, 101, 314.

Tarih : Geç Hellenistik.

Katalog No : 13

Levha No : 13

Sayfa No : 26-27

Buluntu Yeri : Alaşehir surları.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış

Müze Envanter No : 381

Ölçüler : Y. 41 G. 13 D. 15 cm.

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer

Tanım : Kalçadan aşağısı giyimli Aphrodite. Baş ve kollarla birlikte karından yukarısı tamamen kırık ve kayıp. Karında ayrıca sonradan yapıştırılmış yatay kırık; gövdede ve örtüde yer yer hafif aşınma. Ağırlığı sağ bacağın taşıdığı, sağa doğru S hareket gerçekleştirmiş, sol bacağı öne atılmış figür; kucakta, sol bacak üzerinde toplanan örtü. İyi cilalanmış, kaliteli işçilik.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : LIMC II, 1-2, Aphrodite maddesi 69-70, 77, 78 vd, Nr: 602, 643 vd, 667-687, 689-690; Işık (1988) 65, Lev. 11-a.

Tarih : Geç Hellenistik.

Katalog No : 14

Levha No : 14

Sayfa No : 27

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış

Müze Envanter No : 339

Ölçüler : Y. 45 G. 22 D. 18 cm.

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.

Tanım : Chiton üzerine chimation giyimli, kadın heykeli, Hera Ephesia tipi. Baş sağ kol, sol el ve dizlerden aşağıya bacaklar kırık ve kayıp. Elbisede yer yer aşınma, karın bölgesi ve bacaklarda kırıklar. Ağırlığı sağ bacakla taşıyan, sola doğru S hareket yapmış güçlü vücut. Omuzdan tutturulmuş chiton üzerinde, bir ucu sol omuzdan sol kol ile gövde arasına dökülen, diğer ucu gövdeyi arkadan dolaşıp kalça üzerinden gelerek sağ elle tutulan ve aşağıya dökülen chimation.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : İnan (1975) 46 vd, Lev. XXIII, No: 11; Atalay (1989) 69, Abb. 11-13.

Tarih : M. S. 2. yy.

Katalog No : 15

Levha No : 15

Sayfa No : 27-28

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın alma..

Müze Envanter No : 6510

Ölçüler : Y. 123 G. 25 D. 14 cm.

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.

Tanım : Yuvarlak altlık üzerinde, göğüs altından kalın kemerli chiton ve pelerinli kadın heykeli. Baş ve dirsekten aşağıya kollar kırık ve kayıp; giyside yer yer aşınma. Ağırlığı sol bacakla taşıyan, sola doğru S hareket yapmış, sağ ayağını yana atmış figür; ayaklarda baş parmak arasından geçirilmiş sandaletler; altlığın sol yanında olasılıkla bir başka nesneyi taşıyan ikincil bir altlık. Gögüste V biçimli ve kemerden aşağıya düz dökülen giysi kıvrımları.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Pinkwart 1965, 19 vd. Taf. 1; Linfert (1976) 54-55, Taf. 1, Abb. 24; Atalay (1989) 153, Abb. 92; LIMC VI-2, (1981) Taf. 383-406; Smith (2002) 191, Res. 216.

Tarih : M. S. 2. yy.

Katalog No : 16

Levha No : 16

Sayfa No : 28-29

Buluntu Yeri : 18 Şubat 1949'da Alaşehir İlçe merkezinde, Belediye'nin Kışla Caddesi tesviye çalışması sırasında Kurşunlu Han'ın kuzey kenarına düşen kısımdan ele geçmiştir.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 341.

Ölçüler : Y. 123 cm. G. 40 D. 25 cm.

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.

Tanım : Ayakta, yarı giyimli Asklepios. Baş, kollar ve ayaklar kırık ve kayıp; boyundan sağ koltuk altına doğru uzanan, sonradan tutturulmuş kırık; sağ kalçada yılanlı asaya ait kırıklar; sol omuzdan aşağıya dökülen kıvrımlarda aşırı aşınma. Üst kısmı çıplak, alt kısmında bir örtü bulunan ve ağırlığı sağ bacakla taşıyan, sağa doğru S hareket gerçekleştirmiş, sol ayağı hafifçe öne atılmış Asklepios figürü. Giyside birbirini kesen çapraz ve çatallanan kıvrımlar.

Kaynakça : Akıncı (1949) 94 vd, (toplu buluntu resmi içinde Asklepios heykeli)

İlgili Örnekler : Bieber (1957) 73-74, 92, Fig. 5-8, 15-16.

Tarih : M. S. 2. yy.

Katalog No : 17

Levha No : 17

Sayfa No : 29-30

Buluntu Yeri : 18 Şubat 1949'da Alaşehir İlçe merkezinde, Belediye'nin Kışla Caddesi tesviye çalışması sırasında Kurşunlu Han'ın kuzey kenarına düşen kısımdan ele geçmiştir.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 334.

Ölçüler : Y. 122 cm. G. 48 D. 26 cm.

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.

Tanım : Ayakta, üst gövdesi çıplak Dionysos heykeli. Baş, kollar ve ayaklar kırık ve kayıp; karında ve dizler üzerinde bulunan kırık sonradan yapıştırılmış; giyside kıvrım sırtlarında ve gövdede yer yer aşınma. Gövdenin alt kısmında bir örtü bulunan ve ağırlığı sağ bacakla taşıyan, sol ayağını hafifçe öne ve yana atmış normal insan ölçülerinde. Giyside sol kalçadan sağ bacağa çapraz uzanan kıvrımlar.

Kaynakça : Akıncı (1949) 95 (toplu buluntu resmi içinde Dionysos heykeli)

İlgili Örnekler : Hanfmann (1978) 109-110, Fig. 247-248; LIMC III, 435 vd, Fig. 126-a, b, c; Aurenhammer (1990) 40-41, 116-117, Taf. 15, 84 a-b; Smith (2002) 67, Res. 76-77.

Tarih : M. S. 2. yy. ortaları.

Katalog No : 18

Levha No : 18

Sayfa No : 30-31

Buluntu Yeri : Alaşehir Yenice Mahallesi, Hanlar Caddesi, taksi durağı önündeki kanalizasyondan ele geçmiştir.

Müzeye Geliş Şekli : 02.04.1981'de Alaşehir emniyetince müsadere yoluyla müzeye aktarılmıştır.

Müze Envanter No : 5894.

Ölçüler : Y. 72 G. 33 D. 28 cm.

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.

Tanım : Dikdörtgen altlık üzerinde, arkadaki payeye bitişik, ayakta, genç Satyr ve iki yanında aslanlardan oluşan heykel grubu; altlık. Satyrün başı ve kolları, solundaki pençeleri dışında soldaki aslan figürünün tümü ve sağdaki aslanın başı kırık ve kayıp; grubun tüm yüzeyinde çok etkili aşınma. Ağırlığı sağ bacakla taşıyan, sağa doğru S hareket yapmış vücut; gövdede ceylan postu (nebris) ayaklarında bileklerden bağlı sandaletler. Ana figürün iki yanında cepheden aslanlar; altlık cephesinde kabartmada ortada krater formlu vazo ve iki yanda bakışımlı, öne doğru hamle yapan aslanlar.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Hanfmann (1978) 110, 150, Nr. 121, Fig. 249, 338; Aurenhammer (1990) 79, Taf. 40, Nr: 58; Anabolu (1990) 293-294, Res. 9.

Tarih : M. S. 2. yy.

Katalog No : 19

Levha No : 19

Sayfa No : 31-33

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 373.

Ölçüler : Y. 37 G. 11. cm. (üç yönlü)

Malzeme : İri kristalli sarımsı gri mermer.

Tanım : Ayakta, üç gövdeli, üç başlı Hekate; Başaran'a göre "Üçlü Tip (Triporphoz) b". Kolları ve ayakları kırık ve kayıp; kopan baş yapıştırılmış ardından ikinci bir onarım görmüş; Göğüs altından kemerli peplos; göğüsten aşağıya dikey inen ve yanlara uzanan yay biçimli kıvrımlar.

Kaynakça : Anabolu (1987) 46 vd; Başaran (2004) 92, dn. 52

İlgili Örnekler : Mitropoulou, age, 38-39, 46, 48, Fig. 45-46, 75-76, 79 Anabolu (1987) Res.4; Başaran (2004) 92, Çiz. 1-3, Res. 1-3.

Tarih : M. S. 2. yy.

Katalog No : 20

Levha No : 20

Sayfa No : 33

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 331

Ölçüler : Y. 47 G. 26 D. 18 cm.

Malzeme : İnce kristalli sarımsı beyaz mermer.

Tanım : Ayakta çıplak erkek çocuk-Eros. Baş, sağ kol ve dizlerden aşağıya bacaklar kırık ve kayıp; Karında ve bacaklarda yer yer aşınma. Figürün sol elinde göğsüne bastırdığı üzüm salkımı; sağ kalça üzerinde bir eklentiye ait kırık parça.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Aurenhammer (1990) 147 vd, 155, Taf. 90 vd, 93, Nr: 130 vd, 136.

Tarih : M. S. 2. yy.

Katalog No : 21

Levha No : 21

Sayfa No : 33

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 359.

Ölçüler : Y. 41 G. 25 D. 22 cm.

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.

Tanım : Ayakta, hayvan tutan çıplak erkek çocuk-Eros. Baş ve baldırdan aşağıya bacaklar kırık ve kayıp; omuzlarda ve karında yer yer kırık ve aşınma. Çocuk, sol koluyla gövdesi arasında tuttuğu hayvanı sağ eliyle beslemekte.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Paribeni (1959) 57, Tav. 75, Nr: 118.

Tarih : M. S. 2. yy.

Katalog No : 22

Levha No : 22

Sayfa No : 34

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 329.

Ölçüler : Y. 45 G. 23 D. 14 cm.

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.

Tanım : Ayakta, genç erkek torzosu; Yay Geren Eros (?). Omuzlardan yukarıya kollar ve baş, kasık hizasından sol bacak ve baldırdan aşağıya sağ bacak kırık ve kayıp; Torzo genelinde yer yer aşınma. Öne doğru eğilmiş figürde atletik vücut yapısı.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Paribeni (1959) 110, 111, Tav. 146, Nr: 305, 307; LIMC III, 880, Fig. 352-355; Aurenhammer (1990) 26-27, 84-85, Taf. 4, 44 a-c, Nr, 5, 63.

Tarih : M. S. 2. yy.

Katalog No : 23

Levha No : 23

Sayfa No : 34-35

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Alaşehir Merkez İlkokul Müzesi'nden Manisa Müzesi'ne bağış.

Müze Envanter No : 330

Ölçüler : Y. 22 cm. (resim ve ölçüler envanter kaydından bu şekilde alındı)

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.

Tanım : Eros Başı. Boyundan altı kırık ve kayıp; saç buklelerinde ve yüzün sağ tarafında kırık ve aşınma. Hafifçe yukarı kalkık başta oldukça ayrıntılı işçilik. İri gözler, yuvarlak yüz ve yuvarlak küçük çene.

Kaynakça : Akıncı (1949) 97 (resimde diğer buluntularla birlikte Eros Başı)

İlgili Örnekler : Özgan (1995) 142-143, 159, Taf. 39, 3-4, 42, 2-3; LIMC III, 932, Fig. 1005.

Tarih : M. S. 2. yy.

Katalog No : 24

Levha No : 24

Sayfa No : 35-37

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış. 1952'de müzeye gelmiş.

Müze Envanter No : 382.

Ölçüler : Y. 142 G. 33 Baş Y. 31 (üçlü).

Malzeme : İnce kristalli sarımsı beyaz mermer.

Tanım : Üçlü Dionysos Büstü; herme. Her üç başta da burun ve saçlarda kırık ve aşınmalar. Arkalarından birbirine bitişik üç baş; sakalsız Dionysos, Satyr ve sakallı, boynuzlu Pan. Dionysos başında asma tacı ve alt blokta bir Phallos kabartması. Yüzlerde nereye baktığı belirsiz gözler, aralık dudaklar ve gülen yüzler.

Kaynakça : Anabolu (1987) 47 vd, Res. 1 a-e.

İlgili Örnekler : Budde-Nicholls (1964) Pl. 32, Fig. 95; LIMC III, 468, Fig. 535; Hanfmann-Ramage (1978) 141-142, Fig. 352; Hanfmann (1983), 67, Fig. 44; Aurenhammer (1990) 64-65, 131-132, Taf. 30 b-d, 77 a-c.

Tarih : M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı-3. yüzyılın başları. Yerel Roma.

Katalog No : 25

Levha No : 25

Sayfa No : 37-38

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 363.

Ölçüler : Y. 36 G. 24 D. 23 cm.

Malzeme : İnce kristalli sarımsı beyaz mermer.

Tanım : Yaşlı Pan Başı. Saçlar, burun, gözler, ağız çevresi ve sakallarda kırıklar ve çok etkili aşınma. Arka kısım olasılıkla başka bloğa montaj amaçlı düz bırakılmış. Sivri kulaklar ve saçlarda boynuz çıkıntıları, çene altında ortadan ayrık sakallar.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Aurenhammer (1990) 80-82, Taf. 41 a-d, 42 a-c, Nr: 59-60.

Tarih : M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı-3. yüzyılın başları. Yerel Roma.

Katalog No : 26

Levha No : 26

Sayfa No : 38

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 365

Ölçüler : Y. 33 G. 33 D. 20 cm.

Malzeme : İnce kristalli sarımsı beyaz mermer.

Tanım : Tamamlanmamış Satyr Başı. Burun ucu ve boyunda kırıklar. Sağ göz çevresi ve elmacık kemikleri dışında tüm yüzde ve kanallar halinde saç demetleri arasında keski izleri; tamamlanmamış. Arkası düz bırakılmış. Alın üzerinde yukarıya dik uzanan ve yanlarda kavis çizerek elmacık kemikleri üzerine dökülen saç bukleleri. İri göz çukurları, yüksekte kaşlar, yayvan burun, aralık dudaklar ve yuvarlak çeneyle yüzde gülümseyen ifade.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Kat. No: 24, 25, 27, 28; Hanfmann-Ramage (1978) 109, 142, Fig. 246, 353, 354, 378.

Tarih : M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı-3. yüzyılın başları. Yerel Roma.

Katalog No : 27

Levha No : 27

Sayfa No : 38-39

Buluntu Yeri : Sakarya Mahallesi'nden Sarısucu Mustafa'nın evinden alınmış.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 328.

Ölçüler : Y. 37 G. 22 D. 34 cm.

Malzeme : İnce kristalli sarımsı beyaz mermer.

Tanım : Çift Yüzlü Satyr Başı. Burun ucu ve yanaklarda kırıklar, yüzün genelinde etkili aşınma. Bir yanı düz bırakılmış. Alın üzerinde yukarıya dik uzanan ve yanda kavis çizerek elmacık kemikleri üzerine dökülen saç bukleleri. İri gözler, yayvan burun, aralık dudaklar ve yuvarlak çeneyle gülümseyen yüz.

Kaynakça : Akıncı (1949) 97 (eserin çift yüz resimleri)

İlgili Örnekler : Kat. No: 24, 25, 26, 28; Aurenhammer (1990) 72, Taf. 35 a-d, 51 a-b, 54 a-b.

Tarih : M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı-3. yüzyılın başları. Yerel Roma.

Katalog No : 28

Levha No : 28

Sayfa No : 39-40

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 327.

Ölçüler : Y. 35 G. 31 D. 31 cm.

Malzeme : İnce kristalli sarımsı beyaz mermer.

Tanım : Çift Yüzlü Eros Çocuğu Başı. Saçlarda ve burunda kırıklar ve genelinde özellikle de yüzde çok etkili aşınma; başın iki yanında delikler; arka yüz yarım bırakılmış. Alın üzerinde geriye doğru uzanan, saçlarla oluşturulmuş tümsek yapı; yanlarda iki başın birleştiği noktada kulakları kapatıp birbirine geçen saçlar; bu saç demetleri arasında oluşturulmuş boşluk ve tamamlanmamış bir yan yüzey. Yüksek alın oval çocuksu yüz.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Aurenhammer (1990) 72, 85-88, Taf. 45 a-d, 46a-c, 51 a-d, 54 a-b.

Tarih : M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı-3. yüzyılın başları. Yerel Roma.

Katalog No : 29

Levha No : 29

Sayfa No : 41

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 19.

Ölçüler : Y. 33 G. 15 D. 12 cm.

Malzeme : İri kristalli grimsi beyaz mermer.

Tanım : Asılan Marsyas Heykeli Parçası. Sağ kol pazudan yukarıya, gövdenin boydan boya sol yanı ve arkası ile birlikte sol kol ve karından altı kırık, kayıp; Sağ kürek kemiğinde, başta, burunda kırıklar; genelinde aşınma ve çizikler. Kabaca bırakılmış saçlarda aşırı matkap kullanımı; acı çeken yüz ifadesi; uzun, karmaşık görünümde yüzeysel işli sakallarla aynı şekilde özensiz işçilikte gövde yapısı.

Kaynakça : Armağan (1946) 21-22, Res. 3.

İlgili Örnekler : Herter (1974) Taf. 11/1; Dedeoğlu (1997) Lev. 56-57.

Tarih : M. S. 3. yy, Yerel Roma.

Katalog No : 30

Levha No : 30

Sayfa No : 42

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 362..

Ölçüler : Y. 22 G. 16 D. 14 cm.

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.

Tanım : Kadın Başı. Tamamı aşınmış ve ayrıntılar kaybolmuş; Yukarı kalkık ve hafifçe sola yatık baş, alın üzerinde ortadan ayrılıp kulak memeleri üzerine inen saçlar, oval yüz ve derinde gözler.

Kaynakça : Yayımlanmamış.

İlgili Örnekler : Richter (1954) 71, 90-91, Pl. CXVIII, CXIX, XC, Nr. 117, 166, 167; Smith (2006) 291, Pl. 143,144, 145, Nr. 209, 210, 211.

Tarih : M. S. 1. yy.

Katalog No : 31

Levha No : 31

Sayfa No : 42-43

Buluntu Yeri : 18 Şubat 1949'da Alaşehir İlçe merkezinde, Belediye'nin Kışla Caddesi tesviye çalışması sırasında Kurşunlu Han'ın kuzey kenarına düşen kısımdan ele geçmiştir.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 349

Ölçüler : Y. 123 G. 67 D. 36 cm.

Malzeme : İnce kristalli sarımsı beyaz mermer.

Tanım : Togalı Heykel. Baş, sağ kol, bilekten itibaren sol el ve bacaklar kırık ve kayıp; boyundan sağ koltuk altına uzanan sonradan yapıştırılmış kırık; giyside, kıvrım sırtlarında kırık ve aşınmalar. Sağ koltuk altından gelip sol omzu ve arkayı dolaşarak dizler üzerinde sinus oluşturup sol bilek üzerinden aşağıya sarkan toga. Önde ayrıntılı, arkada kaba işçilik.

Kaynakça : Akıncı (1949) 95-96, (buluntular içinde ve tek olarak iki resim)

İlgili Örnekler : İnan-Rosenbaum (1966) Plate 178/3-4; Severin (1970) 227, Abb. 15; Croom (2000) 42, 45-46, Fig. 10/6.

Tarih : M. S. 4. yüzyılın son çeyreği-5. yüzyılın başları.

Katalog No : 32

Levha No : 32

Sayfa No : 44

Buluntu Yeri : Alaşehir Surları dibindeki bir inşaat alanından ele geçmiştir.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 366.

Ölçüler : Y. 205 G. 71 D. 45 cm.

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.

Tanım : Büyük Herculaneum Kadınları tipinde kolosal Kadın Heykeli; portre. Sağ el parmakları kırık ve kayıp; küçük aşınmalar dışında korunma durumu iyi. Chiton üzerine chimation giyimli. Ağırlık sağ bacakla taşınırken sol bacak bükülmüş ve yana atılmış. Hafifçe sola döndürülmüş başı örten örtü, alında çelenk stili saçlar; sağ el chimationun bir ucunu göğüs üzerinde tutarken, sol el diğer ucuna sarılı.

Kaynakça : İnan-Rosenbaum (1966) 214, Pl. CXV, No: 214; Atalay (1989) Abb. 28.

İlgili Örnekler : Bieber (1962) 118, Fig. 12; İnan-Rosenbaum (1966) 163, Nr: 214, dn. 1; Atalay (1989) 78, Abb. 27.

Tarih : M. S. 2. yy; Kopya.

Katalog No : 33.

Levha No : 33.

Sayfa No : 45

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 358.

Ölçüler : Y. 35 G. 26 D. 24 cm.

Malzeme : İnce kristalli sarımsı beyaz mermer.

Tanım : Kadın başı; özel portre. Üst dudakta küçük bir kırık; çenede ve burunda hafif aşınma; genelde iyi korunmuş durumda. Sola dönük ve yatık baş üzerinde dalgalar halinde kulak üzerine inen saçlar; baygın ifadeli gözler, kemerli bir burun ve yuvarlak çene; arkada boyun desteği.

Kaynakça : İnan-Rosenbaum (1979) 195, Taf. 125/1-2.

İlgili Örnekler : Wegner (1939) 212 vd. Taf. 34-37 a; İnan (1966) 96, Pl. LI/3-4; Smith (1993) 355, Fig. 10-11.

Tarih : Orta Antoninler.

Katalog No : 34

Levha No : 34

Sayfa No : 45

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 27.

Ölçüler : Y. 35 G. 24 D. 24 cm.

Malzeme : İnce kristalli sarımsı beyaz mermer.

Tanım : İmparatorluk Rahibi başı; portre. Baştaki rozetli tacın alın üzerinde sol tarafı, üst kısımlardaki süslemeler ve burun kırık ve kayıp; oldukça aşınmış yüz. Tamamlanmamış. Başka bir heykele oturtma amacıyla yontulmuş eser ağız ve yanaklar dışında genelde tamamlanmamış; kabaca işlenmiş sağ kulak ve hiç işlenmemiş sol kulak.

Kaynakça : Akıncı (1949) 95; İnan-Rosenbaum (1966) 164.

İlgili Örnekler : İnan-Rosenbaum (1966) 164.

Tarih : Maximinus ve Decius dönemleri arası (235-251)

Katalog No : 35
Levha No : 35
Sayfa No : 46
Buluntu Yeri : Bilinmiyor.
Müzeye Geliş Şekli : Bağış.
Müze Envanter No : 348.
Ölçüler : Y. 24 G. 20 D. 22 cm.
Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.
Tanım : Çocuk başı; portre. Boyun ve burun kırık ve kayıp; kulaklar, saçlar ve tüm yüz uzuvlarında çok etkili aşınma. Fırçayla taralı saç yapısı.
Kaynakça : İnan-Rosenbaum (1966) 164-165, Pl. CXIX, 3-4.
İlgili Örnekler : Hiesinger (1975) 113 vd, 39-41,47; Kleiner (1992) 123-165, Fig. 100-113; Özgan (1986) 258 vd, Lev. 183-184.
Tarih : Gallienus Dönemi (260-268)

Katalog No : 36
Levha No : 36
Sayfa No : 46-47
Buluntu Yeri : Bilinmiyor.
Müzeye Geliş Şekli : Bağış.
Müze Envanter No : 354.
Ölçüler : Y. 25 G. 15 D. 22 cm.
Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.
Tanım : Yaşlı erkek başı; portre. Çene kırık; başın sol tarafında kulakta ve sol gözde çok etkili; başın sağında hafif aşınma. Kısa sakal ve bıyıklı, zayıf yanaklı kemikli yüz ve alında yaşlılık belirtisi dikey ve yatay çizgiler. Kısa keski darbeleriyle oluşturulmuş saçlarla başın üst ve arka kısmında kaba işçilik.
Kaynakça : İnan-Rosenbaum (1966) 165, Pl. CXX.
İlgili Örnekler : L'Orange (1933) Fig. 73; Kleiner (1992) 406, Fig.371.
Tarih : M. S. 3. yüzyılın son çeyreği.

Katalog No : 37

Levha No : 37

Sayfa No : 47

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Bağış.

Müze Envanter No : 1128.

Ölçüler : Y. 30 G. 17 D. 21 cm.

Malzeme : İnce kristalli beyaz mermer.

Tanım : Sakallı, yaşlı erkek başı; portre. Bütünüyle başın sağ arka kısmı ve burun kırık ve kayıp; gözler dudaklar ve çenede aşınma. Hafifçe yukarıya kalkık başta kısa saçlar; daha uzun sakallarda matkapla belirlenmiş yuvarlak halkalarla oluşmuş kıvrımlar; belirgin alın çizgileri ve göz altı torbaları.

Kaynakça : İnan (1979) 200, Taf. 128.

İlgili Örnekler : Kat. No: 36; İnan-Rosenbaum (1966) Taf. 145/1-2.

Tarih : M. S. 3. yüzyılın son çeyreği.

KAYNAKÇA

Akıllı H. "Heykel Onarımı", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Sanat Tarihi Dergisi Vol 5, 1990, 1-6.

Akıncı R. Eski Philadelphia Yeni Alaşehir (1949)

Akurgal E. Ancient Civilizations and Ruins of Turkey (1993)

Allen R. E. The Attalid Kingdom: A Constitutional History (1983)

Anabolu M.U. "Batı Anadolu'da Bulunmuş Olan Karyatitler", X. Türk Tarih Kongresi I, 1986, 293-301.

……., "Manisa Müzesi'ndeki Üçlü", Remzi Oğuz Arık Armağanı, 1987, 47-50.

Armağan V. Manisa Arkeoloji Müzesi Kılavuzu (1946)

Arsan N. "Anadolu'nun M. S. I ve II. Yüzyıllarına Ait Giyimli ve Ayakta Duran Kadın Heykelleri", Belleten X, Sayı 39, 1946, 425-470.

Arslan M. "Roma Dönemi Lydia Şehir Sikkeleri", AnadoluYıl, 2005, 117-220.

Asgari, "Anadolu'da Antik Mermer Ocakları", VIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler I, 1976, 451-456.

Atalay E. "Doğu Grek Hellenistik Çağ Mezar Stellerinde Çocuk ve Hizmetçi Figürleri" X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler I, 1986, 285-292.

……., Weibliche Gewandstatuen des 2. Jahrunderts n. Chr. Aus Ephessischen Werstatten, AlmanachWien, Bd. 206 (1989)

Aurenhammer M. Die Sculpturen von Ephesos, Idealplastik I (1990)

Aytaçlar P. Ö. Yazıtlar ve Antik Kaynaklar Işığında Batı Anadolu'da Entelektüeller (2006)

Başaran C. Arkeoloji'ye Giriş (1998)

……., Arkeoloji Kayıt Teknikleri: Yüzey Araştırması, Kazı Raporu ve Tez Yazım Kılavuzu (1998)

……., "Kuşadası Hekatesi (Trivia)", 60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan, 2004, 89-94.

Bieber M. Griechische Kleidung (1928)

……., "A Bronze Statuette in Cincinnati and its Place in the History of the Asklepios Types", PAPS, 101/1, 1957, 70-92.

……., "The Copies of the Herculaneum Women", PAPS 106/2, 1962, 110-134.

……., "A Satyr in Pergamene Style in Kansas City", AJA, 67/3, 1963, 275-278.

……., "The Marsyas of Myron": Old Problems and New Evidence" AJA 83/2, 1979, 214-219.

……., The Sculpture of the Hellenistic Age (1981)

Birol H.	The Roman Tempel on the Acropolis of Alaşehir (Philadelphia), Graduate School of Natural and Applied Sciences of 9 Eylül University, Unprinted M. Sc. Thesis (1996)
Boardmann J.	Yunan Heykeli: Klasik Dönem (Çev. Gürkan Ergin-2005)
Boysal Y.	"New Excavations in Karia" Anatolia XI, 1967, 46-52.
Brillant R.	Roman Art: From Republic to Constantine (1974)
Budde L.-Nicholls R.	A Catalogue of the Greek and Roman Sculpture in the Fitzwilliam Museum Cambridge (1964)
Calder W. M.	"Philadelphia and Montanizm", Bulletin of the John Rylands Library VII, 1922, 309-354.
Croom A. T.	Clothing and Fashion (2000)
Curtius E.	"Philadelphia", Nachtrag zu den Beitragen Geschichte und Topographie Kleinasiens, 1873, 93-95.
Çakıroğlu, M.	Mouseion 3 (1880)
Dedeoğlu H.	"Manisa Müzesi'ndeki Marsyas Heykeli", ADerg, Cilt 5, 1997, 145-147.
Dickins G.	Hellenistic Sculpture (1920)
Er Y.	Klasik Arkeoloji Sözlüğü (2006)
Erhat A.	Mitoloji Sözlüğü (1999)

Erim K. T. "The School of Aphrodisias", Archaeology, 20/1, 1967, 18-27.

Erim K. T.-Schevchenko İ. "Two New Early Byzantine Statues From Aphrodisias" Dumbarton Oaks Papers, 21, 1967, 285-286.

Evliya Çelebi Evliya Çelebi Seyahatnamesi (Çev. Z. Danışman-1971)

Fıratlı N. "İstanbul'un Yunan ve Roma Mezar Stelleri" Belleten 29, Sayı 114, 1965, 263-320.

Fullerton M. D. The Archaistic Style in Roman Statuary (1990)

Hanfmann G. M.A From Croesus to Constantine: The Cities of Western Asia Minor and Their Arts in Grek and Roman Times (1975)

……., Sardis From Prehistoric To Roman Times: Results of The.Archaeological Exploration of Sardis 1958-1975 (1983)

Hanfmann G. M. A-Ramage N. Sculpture From Sardis: The Finds Through 1975 (1978)

Hansen E. V. The Attalids of Pergamon (1971)

Havelock C. M. The Aphrodite of Knidos and Her Successors (1995)

Heredotos Heredot Tarihi (Çev. M. Ökmen-1991)

Herter H. Die Statue des Hangenden Marsyas, MarbWPr 1973 (1974)

Hiesinger U. V. "The Portraits of Nero", AJA 79, 1975, 113-132.

Işık E. Lydia Bölgesi Mezar Stelleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum-1988)

İplikçioğlu B. Hellen ve Roma Tarihi'nin Ana Hatları (2007)

İnan J.- Rosenbaum E. Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor E. (1966)

……, Römische und frühbyzantinische Porträtplastik aus der Türkei (1979)

İnan J. Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri (1965)

……, Perge'nin Roma Devri Heykeltıraşlık Eserleri (1965)

……, Side'nin Roma Devri Heykeltıraşlığı (1975)

Jones A. H. M. The Cities of The Eastern Roman Provinces (1983)

Karagöz Ş. Anadolu'dan Mezar Stelleri: Arkaik, Greko-Pers, Hellenistik, Roma ve Bizans Çağları (1984)

Karakaya E. "Philadelphia: One of the Seven Churches of Asia Minor", İlgi 61, 1990, 28-31.

Karamut İ. "Dokimeon Heykelleri", Belleten LV, Sayı 213, 1991, 605-611.

Karaosmanoğlu M. Mitoloji ve Ege'nin Tanrıları (2005)

Keil J. – Premerstein A. V. Bericht Über Eine Reise in Lydien und der Südliche Aiolis (1908)

……., Bericht über eine zveite Reise in Lydien (1911)

……., Bericht über eine dritte Reise in Lydien und den angrenzenden Gebieten İoniens (1914)

Kleiner D. E. E. Roman Sculpture (1992)

Kolwitz J. Oströmische Plastik der Theodosianischen Zeit (1941).

Lawton C. "Marbelworkers in the Athenian Agora", American School of Classical Studies at Athens (2006)

LIMC Lexicon Iconographicum Mitologiae Classicae (1981)

Linfert A. Kunstzentren Hellenistischer Zeit (1976)

L'Orange H. P. Studien zur Geschichte des Spatantiken Portraets (1933)

Magie D. Roman Rule in Asia Minor: to the End of the Third Century After Christ (1950)

Malay H. "Batı Anadolu'nun Antik Çağdaki Ekonomik Durumu", ADerg 2, 1983, 50-61.

……., "Manisa ve Denizli İllerinde Epigrafik Araştırmalar" 2. AST. 1984, 99- 103.

……., "Philadelphia'da Meter Phileis-Men Tiamou Kombinasyonu ve Tekousa Problemi" 3. AST. 1985, 133-136.

……., Manisa Müzesi'ndeki Grek ve Latin Yazıtları (1994)

Meriç R. “1985 Yılı Alaşehir Kazı Çalışmaları”, VIII. KST 2, 1986, 259-271.

……, “1986 Yılı Alaşehir Kazı Çalışmaları” IX. KST 2 1987, 253-245.

……, “1987 Yılı Alaşehir Kazısı Raporu” X. KST 1, 1988, 157-169.

……, “1988 Yılı Alaşehir Kazısı”, XI. KST 1, 1989, 179-190.

……, “1990 Yılı Alaşehir Kazısı”, XIII. KST 1, 1991, 227-235.

Meyer H. Der Weisse und Der Rote Marsyas (1987)

Mitropoulou E. Triple Hekate Mainly on Votive Reliefs, Coins, Gems and Amulets (1978)

Önder M.-Bilgin Sondajı”, A. İ. “Philadelphia Yakınlarındaki Roma Devrine Ait Bir Nekropol ADerg 3, 1995, 133-143.

Özgan R. “İ. S. 1. Yüzyıl Tralleis Yontuculuğu” X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler I, 1986, 247-284.

……, Die Griechischen und Römischen Sculpturen aus Tralleis, AMS, Bd. 15 (1995)

Paribeni E. “Catalogo Dele Sculture di Cirene”, Di Archaelogia Libica-V (1959)

Pfuhl E.-Möbius H. Die Ostgriechischen Grabreliefs I-II (1977-1979)

Pick B. Die Neokorie Tempel von Pergamon und der Asklepios des Phyromachos (1929)

Pinkwart D. Das Reliefs Des Archelaos Von Priene und Die Musen Des Philiskos (1965)

……, “Weibliche Gevandstatuen Aus Magnesia” AntPl 12, 1973, 149-160.

Price S. R. F. Rituel and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor (1984)

Ramsay W. M. The Historical Geography of Asia Minor (1890)

_ The Cities and Bishophrics of Phrygia I (1895)

Richter G. M. A. “Who Made the Roman Portrait Statues - Greek or Romans?”, PAPS 95/2, 1951, 184-208.

……, Catalogue of Greek Sculptures (1954)

……, “Was Roman Art of The First Centuries B. C. and A. D. Classicizing” JRS 48/1-2, 1958, 10-15.

Ridgway B. S. Roman Copies of Grek Sculpture: The Problem of The Originals (1984)

Severin H. G. “Oströmische Plastik unter Valens und Theodosius” JbBerlMus, Bd. 12, (1970) 211-251.

Sevin V. Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası (2001)

Smith R. R. R. “Aphrodisias 1992,” XV. KST, 1993, 351-371.

……, "Hellenistic Sculpture under the Roman Empire: Fishermen and Satyrs at Aphrodisias", Regional Schools in Hellenistic Sculpture, 90, 1998, 253-260.

……, Hellenistik Heykel (Çev. A. Y. Yıldırım-2002)

……, Roman Portrait Statuary From Aphrodisias (2006)

SNG Syllage Nummorum Graecorum Deutchland Sammlung V. Lydien 8. Heft. Nr: 2868-3328, Verlag Gebr. Mann. Berlin, (1963)

Steinherr I. B. "Notes Pour L'Histoire D'Alaşehir (Philadelphia) Au XIV Siècle", Byzantina Sorbonensia 4, 1984, 17-25.

Strabon Geographika: Antik Anadolu Coğrafyası (Çev. A. Pekman-2000)

Şahin I. Lydia'da Küçük Yerleşimler, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, (İzmir-1998)

Şahin M. Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları (2000)

Şenay B. İlk Rafızi Hıristiyan Kilisesi Markünilik (2003)

Tekçam T. Arkeoloji Sözlüğü (2007)

Texier C. Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi (Çev. A. Suat-2002)

Umar B. Anadolu'daki Tarihsel Adlar (1993)

……, Lydia (2001)

Uzunçarşılı İ. H. Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri (2003)

Vermeule C. C. "Greco-Roman Statues: Purpose and Setting-I", The Burlington Magazine, 110/787, 1968, 545-559.

……, Grek Sculpture and Roman Taste (1977)

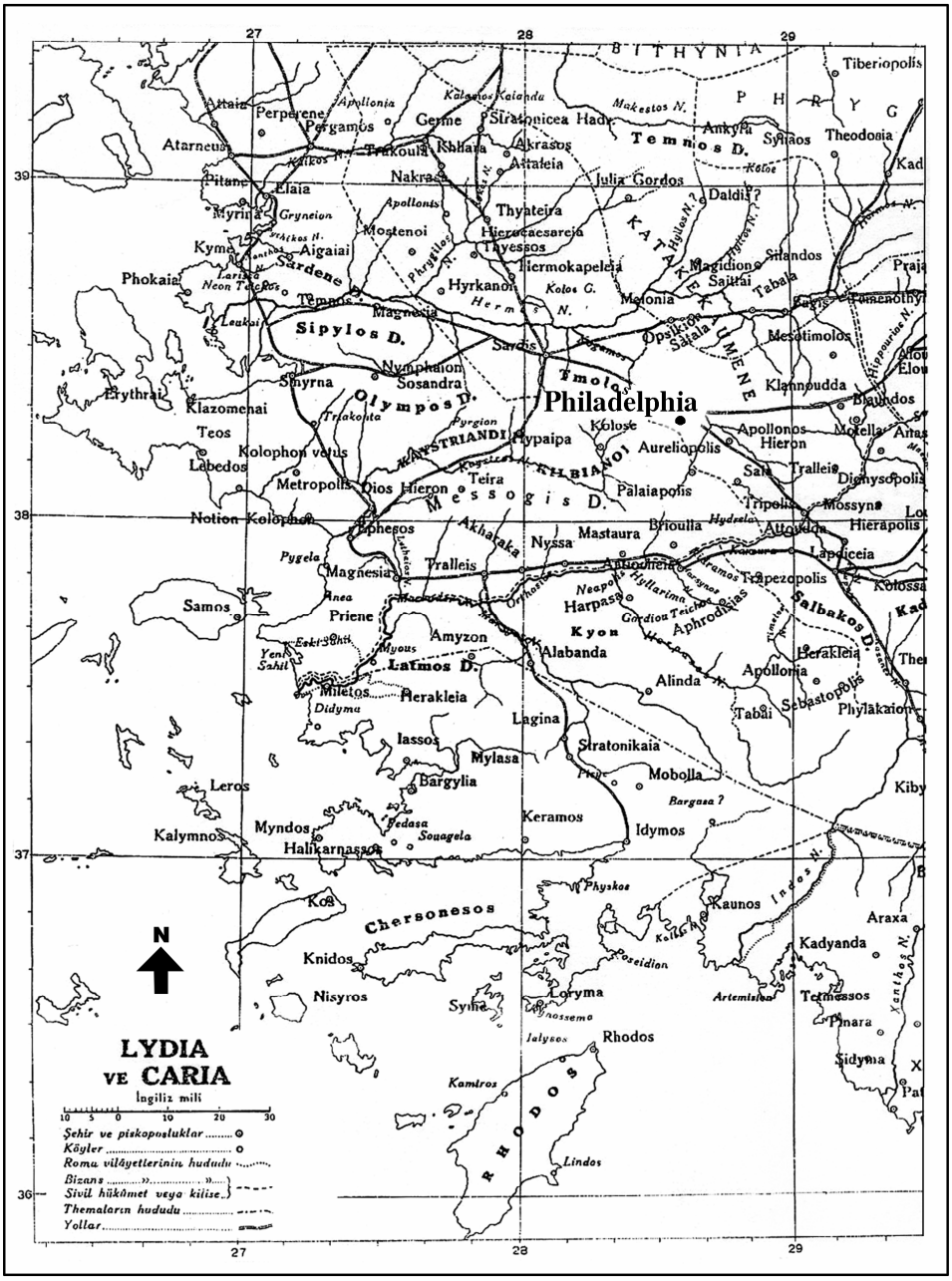
Watzinger C. Magnesia am Maeander (1904)

Wegner M. Die Herrscherbildnisse in Antoninischer Zeit (1939)

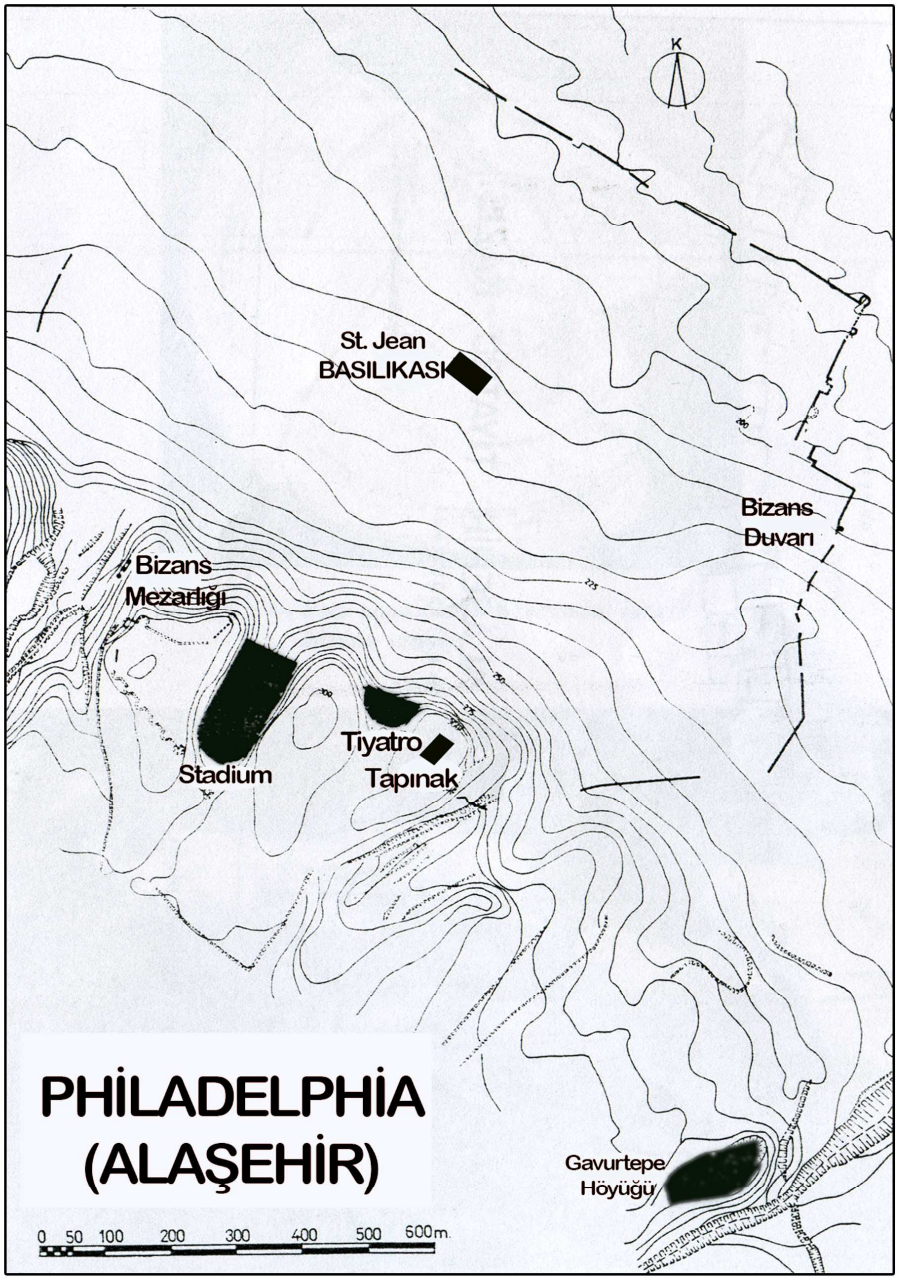
Wittek P. Menteşe Beyliği (Çev. O. Ş. Gökyay-1986)

Yaylalı A. Hellenistik Devir İzmir Kökenli Figürlü Mezar Stelleri, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi (Erzurum-1979)

HARİTA ve PLAN

Harita 1: Philadelphia ve Çevresi (Ramsay (1961) 100)

Plan 1 : Philadelphia (Alaşehir)

LEVHALAR

LEVHA 1

Kat. No: 1: Teimotheos Kızı Ammia'ya Adanmış Mezar Steli.

LEVHA 2

Kat. No: 2: Gennaios ve Kızı Mas'a Adanmış Mezar Steli.

LEVHA 3

Kat. No: 3: Kline Sahneli Mezar Steli

LEVHA 4

Kat. No 4: Myrton’a Adanmış Mezar Steli.

LEVHA 5

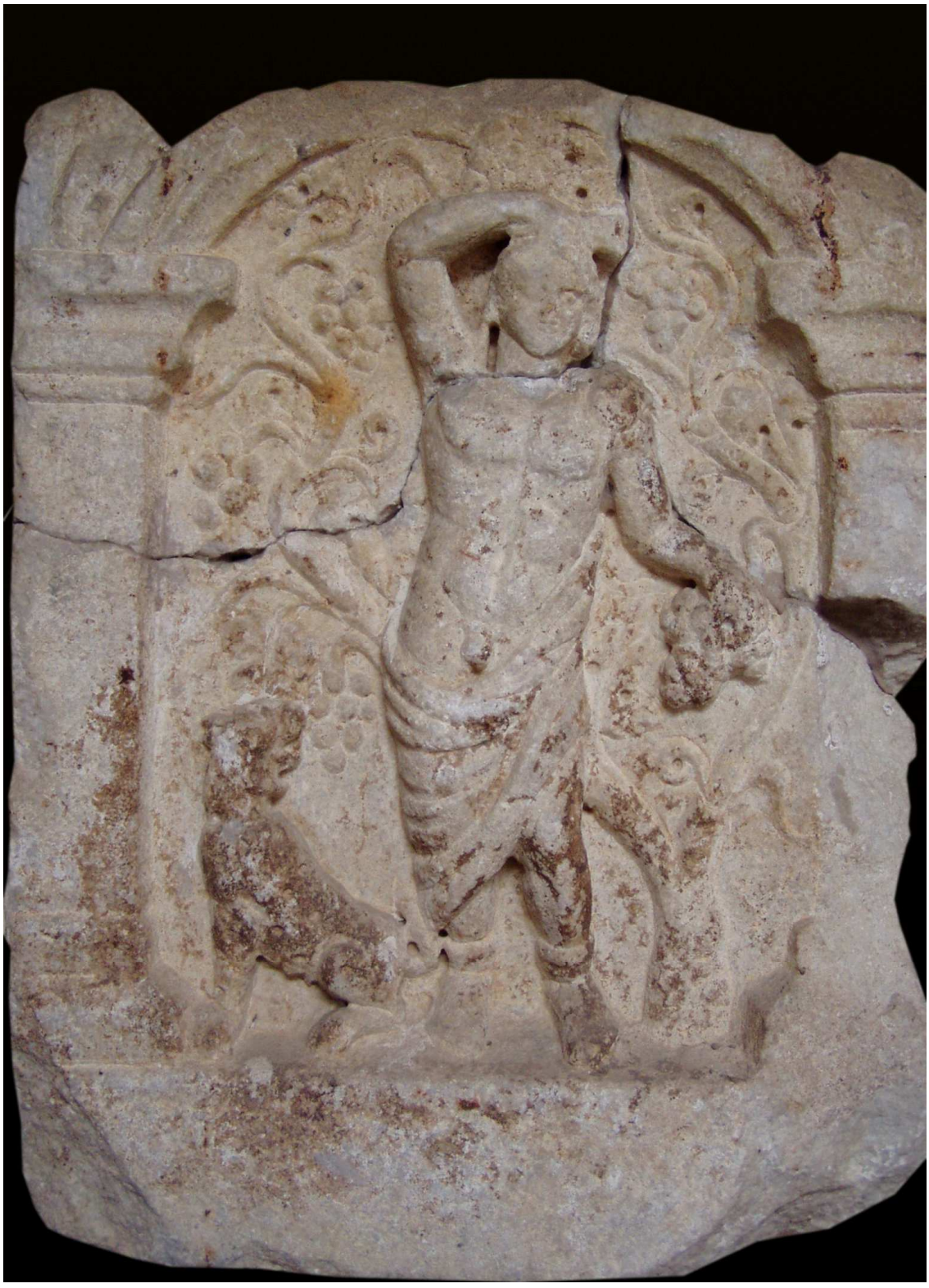
Kat. No 5: Mezar Steli Parçası.

LEVHA 6

Kat. No 6: Mezar Steli Parçası.

LEVHA 7

Kat. No 7: Dionysos’a Adanmış Adak Kabartması.

LEVHA 8

Kat. No 8: Soses'e Adanmış Mezar Steli.

LEVHA 9

Kat. No 9: Meltinianos’a Adanmış Mezar Steli.

LEVHA 10

Kat. No 10: Hermippos'a Adanmış Mezar Steli.

LEVHA 11

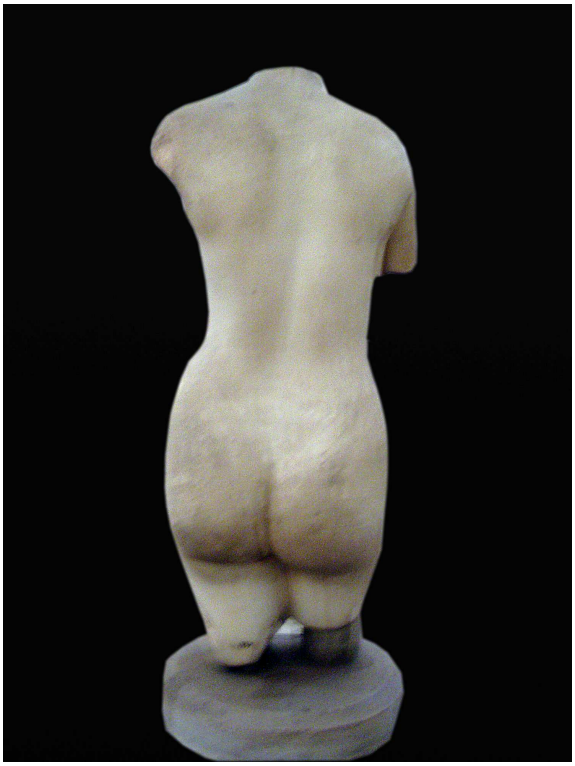

Kat. No 11: Şematik Çerçeveli Mezar Steli.

LEVHA 12

a.

b.

Kat. No 12: Çıplak Aphrodite Heykeli (Knidia).

LEVHA 13

a.

b.

c.

d.

Kat. No 13: Yarı Giyimli Aphrodite Heykeli (Anadyomene).

LEVHA 14

Kat. No 14: Giyimli Kadın Heykeli (Hera Ephesia Tipi).

LEVHA 15

a.

b.

c.

Kat. No 15: Chiton ve Pelerin Giyimli Kadın Heykeli.

LEVHA 16

Kat. No 16: Asklepios Heykeli.

LEVHA 17

Kat. No 17: Dionysos Heykeli.

LEVHA 18

a.

b.

c.

Kat. No 18: Satyr ve Aslanlardan Oluşan Heykel Grubu.

LEVHA 19

a.

b.

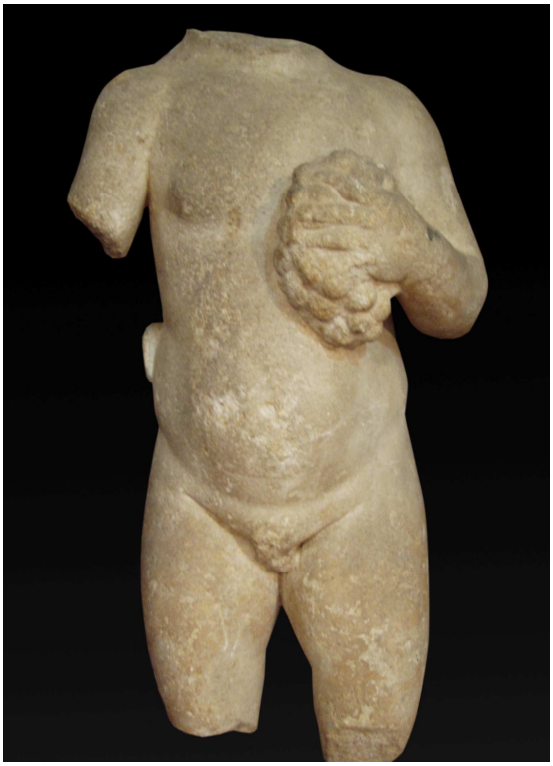
c.

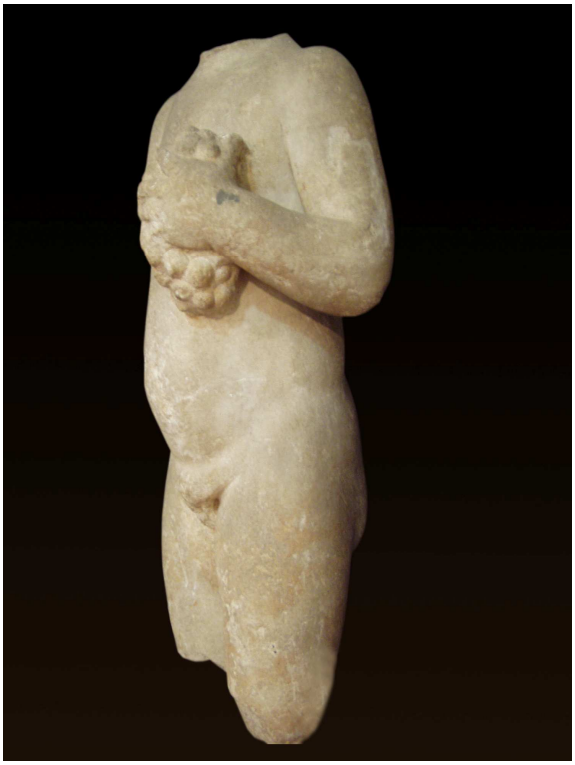
d.

Kat. No 19: Üçlü Hekate

LEVHA 20

a.

b.

Kat. No 20: Çıplak Erkek Çocuk Heykeli (Eros).

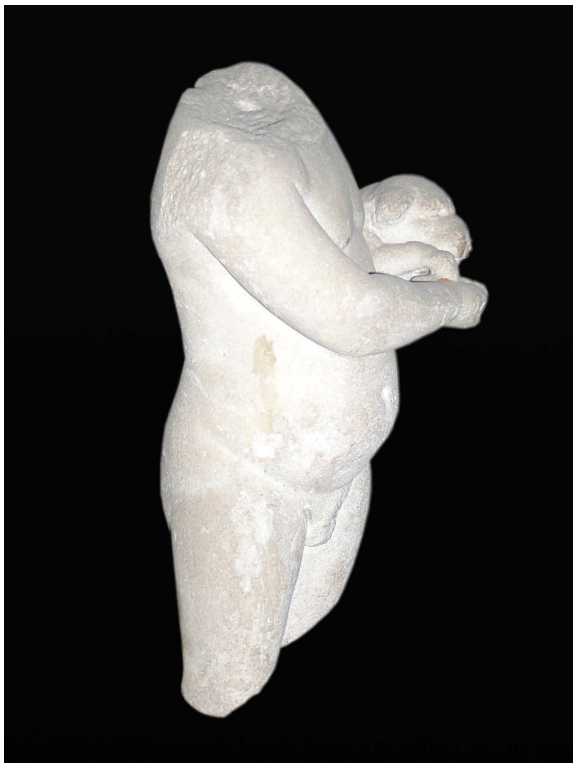
LEVHA 21

a.

b.

c.

Kat. No 21: Hayvan Tutan Çıplak Erkek Çocuk Heykeli (Eros)

LEVHA 22

a.

b.

Kat. No 22: Çıplak Genç Erkek Torzosu (Yay Geren Eros?)

LEVHA 23

Kat. No 23: Eros Başı.

LEVHA 24

a.

b.

c.

d.

Kat. No 24: Üçlü Dionysos Büstü.

LEVHA 25

a.

b.

c.

Kat. No 25: Yaşlı Pan Başı.

LEVHA 26

a.

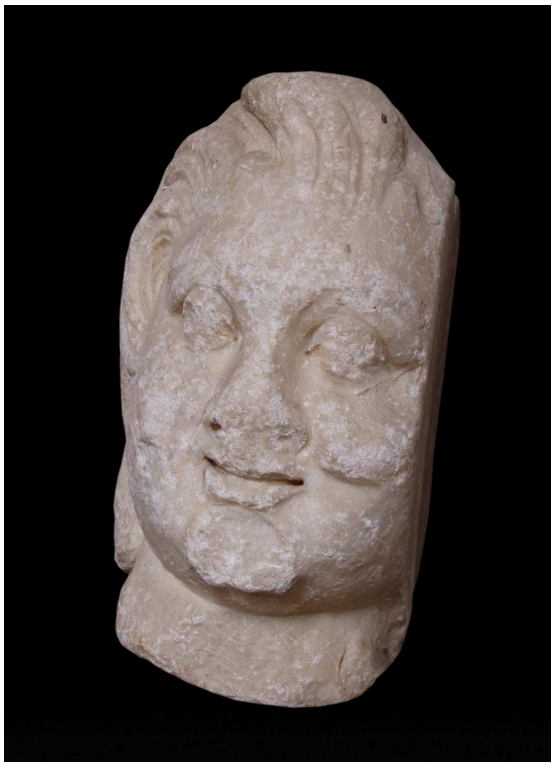
b.

c.

Kat. No 26: Tamamlanmamış Satyr Başı.

LEVHA 27

a.

b.

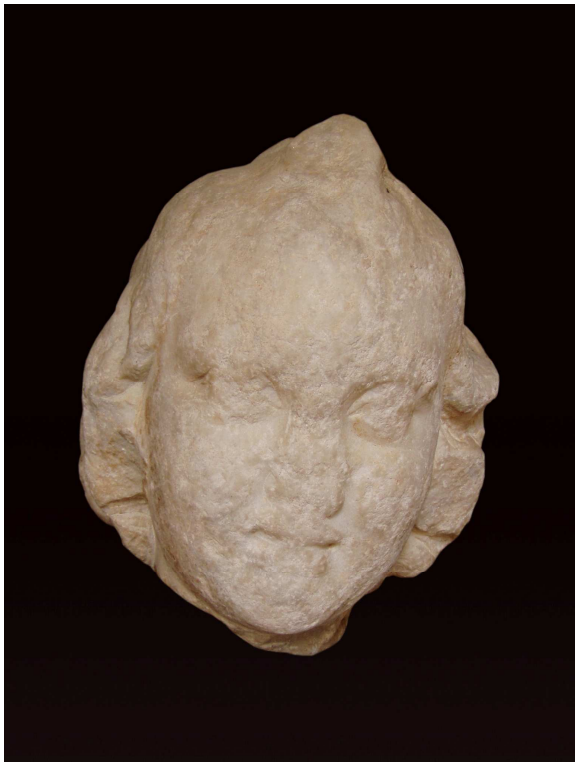
c.

d.

Kat. No 27: Çift Yüzlü Satyr Başı.

LEVHA 28

a.

b.

c.

Kat. No 28: Çift Yüzlü Eros Başı.

LEVHA 29

a.

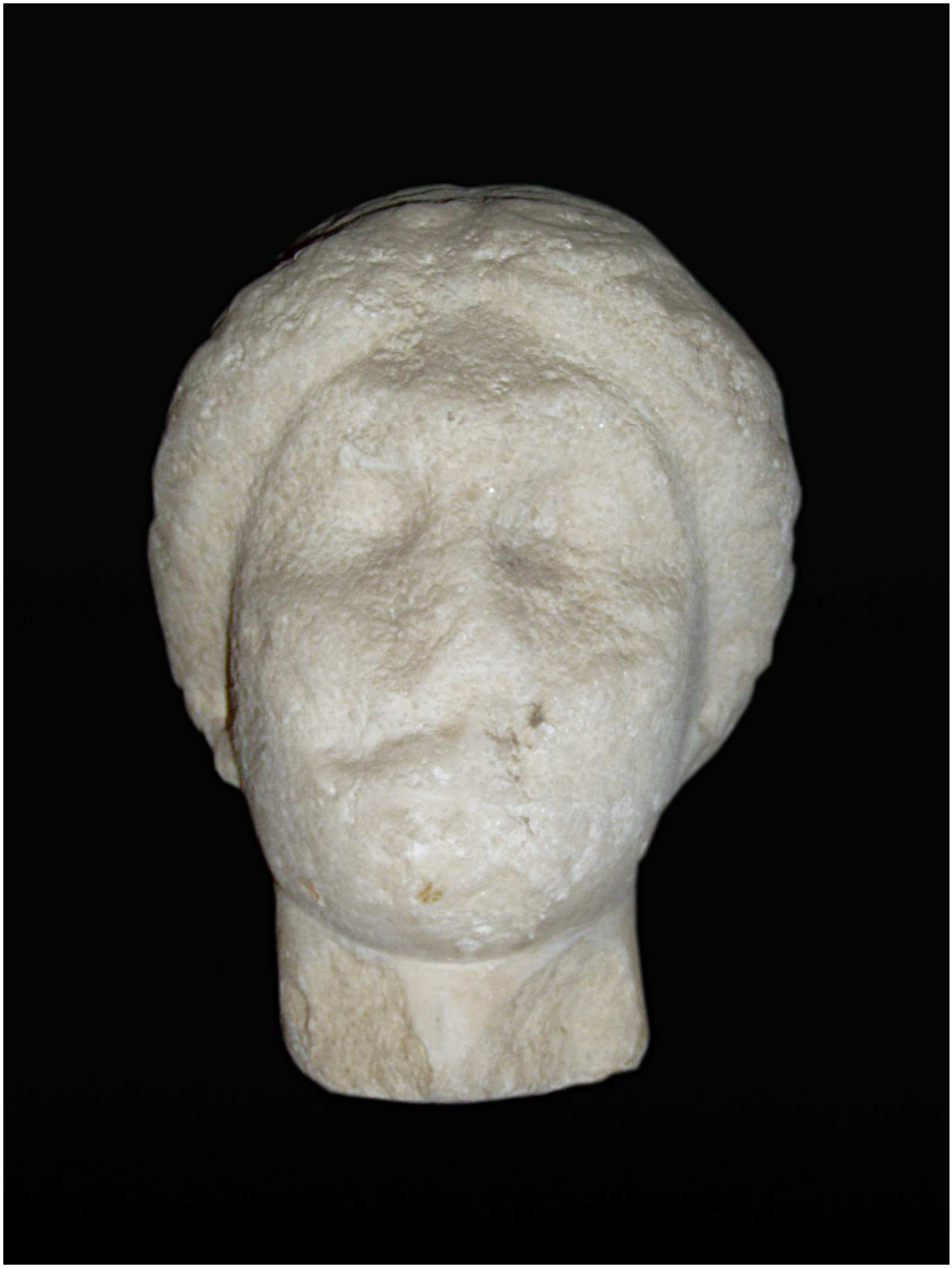
b.

c.

Kat. No 29: Asılan Marsyas.

LEVHA 30

Kat. No 30: Kadın Başı.

LEVHA 31

a.

b.

c.

Kat. No 31: Erkek Heykeli.

LEVHA 32

a.

b.

c.

Kat. No 32: Büyük Herculaneum Tipli Kadın Heykeli.

LEVHA 33

a.

b.

c.

d.

Kat. No 33: Kadın Portre Başı.

LEVHA 34

a.

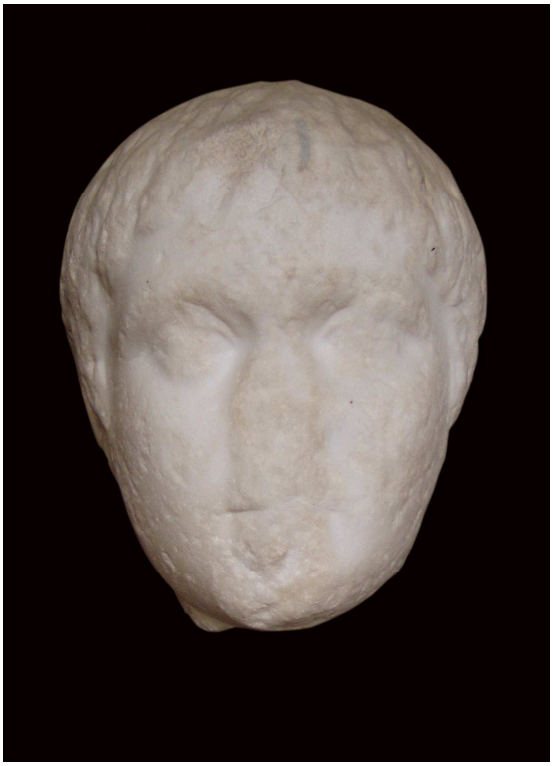
b.

c.

Kat. No 34: İmparatorluk Rahibi Büst Portresi.

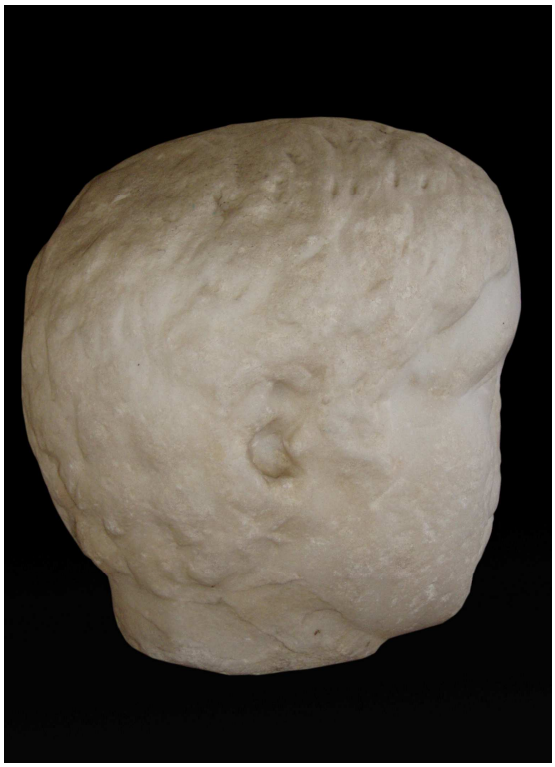
LEVHA 35

a.

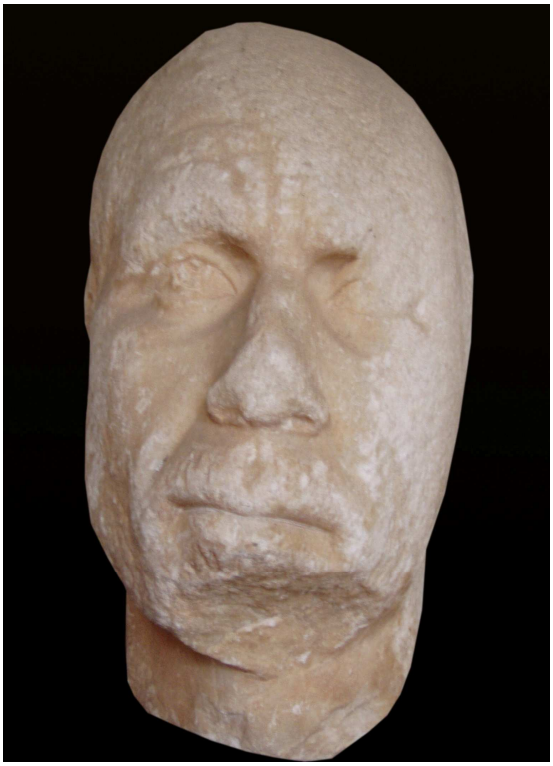
b.

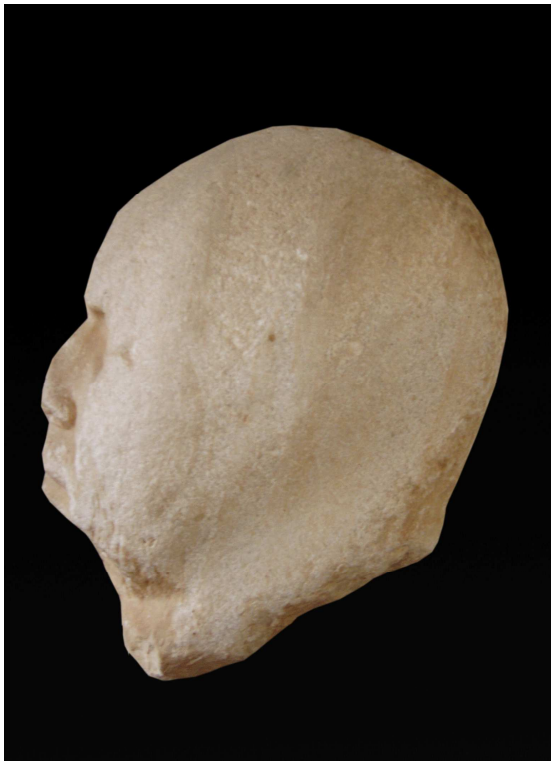
c.

Kat. No 35: Çocuk Portresi.

LEVHA 36

a.

b.

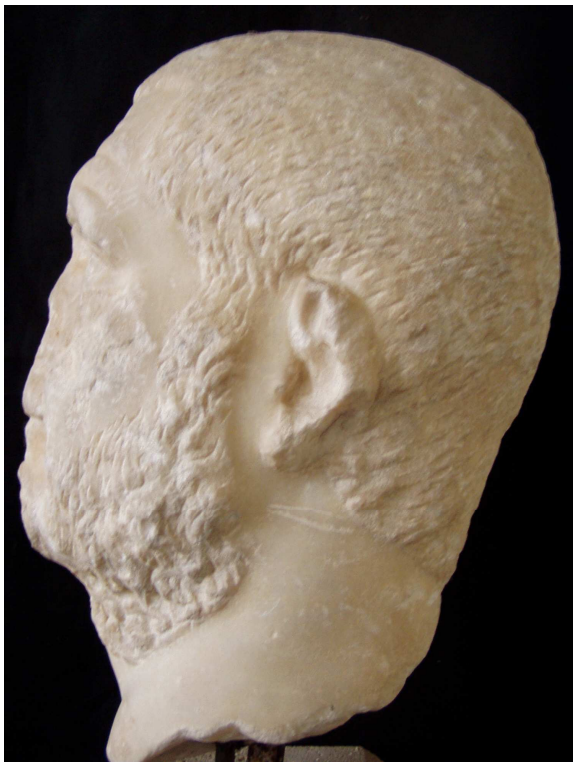
c.

Kat. No 36: Yaşlı Erkek Portresi

LEVHA 37

a.

b.

c.

Kat. No 37: Yaşlı Erkek Portresi.

ÖZGEÇMİŞ

12 Nisan 1977'de Manisa'nın Saruhanlı İlçesi'nde doğdu. İlköğrenimini Manisa'da çeşitli okullarda, ortaöğrenimini Manisa Lisesi'nde tamamladı. 1999 yılında girdiği Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden 2003 yılında mezun oldu. Aynı yıl anılan üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı.

2005 yılında üniversitedeki kaydını dondurdu ve Temmuz 2005-Temmuz 2006 tarihleri arasında vatani görevini İzmit'te yedek subay olarak yaptı. Bu sırada Kocaeli'deki Redif Binası'nın askeri müze olarak düzenlenmesi çalışmalarında görev aldı. Askerlik döneminin ardından bir süre İstanbul'da özel bir şirkette çalıştı. 2006 yılı sonunda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın açmış olduğu yarışma sınavını kazanarak burada göreve başladı. Halen söz konusu Bakanlığın Tanıtma Genel Müdürlüğü'nde Kültür ve Turizm Uzman Yardımcısı olarak görev yapmakta olup, iyi derecede İngilizce, temel düzeyde Almanca ve Arapça bilmektedir.